

VİDADI MURADOV

AZƏRBAYCAN XALÇALARI

AZERBAIJAN CARPETS / АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ КОВРЫ

AZƏRBAYCANIN TARİXİ XALÇAÇIL

IQ məntəqələri

AZƏRBAYCAN XALÇALARI

AZERBAIJAN CARPETS / АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ КОВРЫ

“Azər-İlmə” MMC

*Hər bir xalqın mədəni irsi onun milli sərvəti,
tarixi və bugünüdür!*

Heydər Əliyev

*The cultural heritage of each people is its national property,
history and present day!*

Heydar Aliyev

*Культурное наследие каждого народа является
его национальным достоянием, историей и сегодняшним днем!*

Гейдар Алиев

Elmi redaktor: Kubra Əliyeva, sənətşünaslıq doktoru, professor, Azərbaycan Respublikası Rəssamlar İttifaqının üzvü
Mətnin tərtibçisi: Xədicə Əsədova, sənətşünas, Azərbaycan Respublikası Rəssamlar İttifaqının üzvü

Bədii tərtibat - Novruz Novruzov
Məsul katib - Jale Muradova
Texniki tərtibat - Gülnar Səfərova

Vidadi Muradov. Azərbaycan xalçaları - Bakı: "Elm", 2008. 436 səh.

Kitabda Azərbaycan dekorativ-tətbiqi sənətinin ən geniş yayılmış növü olan xalça sənəti, onun toxunduğu qədim tarixi ərazilər, bu xalçaları bir-birindən fərqləndirən texniki, bədii xüsusiyyətlər, naxışlar, daşıdıqları arxaik informasiyalar, toxuculuğun ənənə şəklində bölgələr üzrə formalaşaraq təşkil etdiyi lokal məktəblər haqqında məlumat verilmişdir. Eyni zamanda nəşrdə "Azer-Ilme" MMC-nin direktoru V.Muradovun şəxsi kolleksiyasından ilk dəfə çap edilmiş xalça və xalça məmulatlarından ibarət illüstrativ materiallar və Azərbaycan xalça sənəti ənənələrini müasir dövrdə layiqincə yaşadan, bütün dünyada təbliğ edən bu müəssisənin fəaliyyəti geniş işıqlandırılmışdır.

Kitab sənətşünaslar, kolleksiyaçılar, xalçaçı-rəssamlar, mütəllimlər, ali məktəblərin müvafiq fakültələrinin tələbələri, habelə geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Kitabın nəşrində göstərdikləri köməyə görə Riçard Rostayma (ABŞ), Çingiz Kərimzadəyə (İngiltərə), Ruben Nəsimiyə (İtaliya), Ezra Xakşuriyə (İsrail), Mişov Sandraya (İsveçrə) və Nizami Aronoviçə (Moskva) dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

Scientific Editor: Kubra Aliyeva, doctor of art studies, professor, member of Artists' Union of Azerbaijan
Compilation: Khadija Asadova, art scholar, member of Artists' Union of Azerbaijan

Design - Novruz Novruzov
Executive secretary - Zhala Muradova
Computer operator - Gulnar Safarova

Vidadi Muradov. Azerbaijan Carpets. Baku, "Elm" Publishing House, 2008, 436 pp.

The book presents information about Azerbaijan carpet-weaving, the most popular craft of the country, and its historical areas of manufacture; technical and artistic features of carpets and their distinctive ornaments; archaic symbols they contain; local weaving schools developed in the zones of traditional carpet-weaving. At the same time, the publication demonstrates, for the first time, carpets and carpet products from the private collection of V.Muradov, director of "Azer-Ilme" Ltd. The book also includes the detailed information on the activity and production of this company which today successfully continues and popularizes traditions of Azerbaijan carpet art in the world.

The book is intended for art critics, carpet collectors, designers, teachers and students of corresponding faculties, as well as the wide circle of readers.

We kindly thank Richard Rostime (USA), Chingiz Kerimzadeh (UK), Ruben Nasimi (Italy), Ezra Khakshuri (Israel), Mishov Sandra (Sweden), and Nizami Aranovich (Moscow) for the help in preparing this publication.

Научный редактор: Кюбра Алиева, доктор искусствоведения, профессор, член Союза Художников Азербайджанской Республики
Составитель текста: Хадиджа Асадова, искусствовед, член Союза Художников Азербайджанской Республики

Художественное оформление - Новруз Новрузов
Ответственный секретарь - Жале Мурадова
Техническое оформление - Гюльнар Сафарова

Видади Мурадов. Азербайджанские ковры. Баку, «Элм», 2008. 436 стр.

В книге представлены сведения о самом распространенном в Азербайджане виде декоративно-прикладного искусства - ковроткачества; его исторических ареалах производства; технических и художественных особенностях ковров и их отличительных орнаментах; о содержащейся в них архаической информации; локальных школах, сформировавшихся в зонах традиционного ковроткачества. Вместе с тем, в издании впервые публикуются ковры и ковровые изделия из личной коллекции директора ООО «Азер-Илме» В. Мурадова, а также обстоятельная информация о деятельности и продукции этого предприятия, достойно продолжающего сегодня и пропагандирующего во всем мире традиции искусства азербайджанского ковра.

Книга адресована искусствоведам, коллекционерам, художникам-дизайнерам, педагогам и студентам соответствующих факультетов, а также широкому кругу читателей.

За помощь в подготовке данной публикации выражаем глубокую благодарность Ричарду Ростайму (США), Чингизу Керимзаде (Великобритания), Рубену Насими (Италия), Эзру Хакшури (Израиль), Мишову Сандра (Швеция) и Низами Ароновичу (Москва).

© Copyright "Azer-Ilme" Ltd., 2008

4904000000
655(07)-2007

ISBN 5-8066-1738-6

ISBN 978-9952-809-71-8

VİDADI MURADOV

AZƏRBAYCAN XALÇALARI

AZERBAIJAN CARPETS / АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ КОВРЫ

Bakı - Elm - 2008

İlham Əliyev, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Ilham Aliyev, The President of the Republic of Azerbaijan
Ильхам Алиев, Президент Азербайджанской Республики

Xalqımızın əsrlər boyu yaratdığı mədəni irs onun milli sərvətidir.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev respublikamıza rəhbərlik etdiyi hər iki dövrdə, mədəni irsimizin toplanılması, qorunması, öyrənilməsi və zənginləşdirilməsinə xüsusi diqqət və qayğı göstərmiş, mədəniyyətimiz, incəsənətimiz və folklorumuz vasitəsilə xalqımızın milli özünüifadəsinin yüksəlişinə dəstək olmuşdur.

Ulu öndərimizin bu yöndə apardığı məqsədyönlü iş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Möhtərəm Prezidentimizin mədəniyyətimizin inkişafı ilə bağlı imzaladığı sərəncamlar, habelə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qəbul etdiyi qanunlar milli-mədəni dəyərlərimizin və xalq sənəti növlərinin mühafizəsi və inkişafı üçün zəmin yaratmışdır. Bu baxımdan Azərbaycanın mədəni irsinin şah əsəri olan xalça sənətinin qorunmasına və inkişafına göstərilən yüksək diqqət və qayğı kimi “Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu Qanun xalça sənəti ilə bağlı Azərbaycan xalqının zəngin milli mədəni ənənələrinin qorunub saxlanılması, öyrənilməsi, xalça sənətinin inkişaf etdirilməsi və təbliği sahəsində məsələləri tənzimləyir. Xalqın genetik yaddaşının, tarixi varislik ənənələrinin davamı olan bu sənətin gələcək nəsillərə ötürülməsi və inkişafına, texnoloji və bədii dəyərinin yüksəlməsinə, beynəlxalq miqyasda nüfuzunun daha da artmasına zəmin yaradır.

Bəşəri sivilizasiyaların uğurlu dialoqu keçmişlə gələcək arasında körpüyə bənzədilir. Bu körpünün təməl daşında, şübhəsiz ki, Azərbaycan xalça sənətinin də izləri vardır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Azərbaycan Xalçası və Xalq Tətbiqi Sənəti Dövlət Muzeyi üçün yeni binanın inşa edilməsi barədə imzaladığı sərəncam bu sənətə verilən yüksək qiymət və qayğının təzahürüdür. Azərbaycan xalça sənətinə göstərilən dəstək, sənətimizin bu gününə və uğurlu gələcəyinə təminatdır.

The centuries-old cultural heritage of Azerbaijan people is its national property. In the period of his presidency the national leader of Azerbaijan Heydar Aliyev promoted the preservation, study and development of cultural heritage in Azerbaijan to increase the people's national self-expression in culture, art and folklore.

Nowadays, the national leader's purposeful activity is continued by the next president of Azerbaijan Ilham Aliyev. His decrees concerning culture, as well as laws adopted by the National Parliament of Azerbaijan, have created a strong base for the protection and development of national cultural values and various kinds of folk applied art, including the Azerbaijan carpet as the greatest achievement of Azerbaijan people.

In this connection, the Law on Preserving and Developing Azerbaijan Carpet Art is of especial significance. This law regulates issues of preserving and studying rich national cultural traditions of Azerbaijan carpet, as well as developing and popularizing carpet art. All this promotes the continuation of successive traditions of Azerbaijan carpet art, the development and increase of its technological and artistic values, and the strengthening of international fame of Azerbaijan carpet as the people's genetic memory.

A successful dialogue between the world civilizations is considered a bridge connecting the past and the present. One of the bridge's bearings is certainly the carpet art of Azerbaijan. The decree by the president Ilham Aliyev about the construction of a new building of the Azerbaijan Carpet and Folk Applied Art Museum evidences the government's high appreciation and concern for this kind of art. Only the support for the development of Azerbaijan carpet can guarantee present and future successes in the art.

Созданное на протяжении веков культурное наследие нашего народа является его национальным достоянием. Общегосударственный лидер азербайджанского народа Гейдар Алиев за период своего правления проявлял особое внимание делу сохранения, изучения и развития нашего культурного наследия, активно содействуя повышению национального самовыражения народа в культуре, искусстве и фольклоре.

Эту целенаправленную деятельность общегосударственного лидера ныне продолжает президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев. Подписанные им распоряжения в области культуры, а также законы, принятые Национальным Парламентом Азербайджана создали благодатную почву для защиты и развития национальных культурных ценностей и различных видов народно-прикладного искусства, включая азербайджанский ковер как величайшее достижение азербайджанского народа. Особую значимость в этой связи представляет принятый закон «О сохранении и развитии ковравого искусства Азербайджана». Этот закон регулирует вопросы сохранения и изучения богатых национальных культурных традиций, связанных с азербайджанским ковром, развития и пропаганды ковравого искусства. Все это способствует продолжению преемственных традиций ковравого искусства Азербайджана, развитию и повышению его технологической и художественной ценности, укреплению международного авторитета азербайджанского ковра как генетической памяти народа.

Успешный диалог мировых цивилизаций ассоциируется с мостом, связывающим прошлое с настоящим. Одним из фундамента этого моста, безусловно, является ковравое искусство Азербайджана. Распоряжение президента Азербайджанской Республики Ильхама Алиева о строительстве нового здания Государственного Музея азербайджанского ковра и народно-прикладного искусства является наглядным свидетельством высокой оценки и заботы государства об этом виде искусства. Содействие развитию азербайджанского ковравого искусства является гарантом сегодняшних и будущих успехов нашего искусства.

Milli sənətə dövlət qayğısı

The government's concern for the national art / Государственная забота о национальном искусстве

8

Bu gün Azərbaycanda xalqın mədəni rifahının yüksəlişi, sosial-iqtisadi inkişafı ilə yanaşı mədəni dəyərlərimizə göstərilən qayğıda da öz inkişafının yüksək pilləsinə çatmışdır. Bu sahədə Heydər Əliyev Fondunun apardığı məqsədyönlü iş xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Fondun digər sahələrlə yanaşı mədəniyyət sahəsində həyata keçirdiyi uğurlu layihələr, o cümlədən xalça sənətinə göstərilən diqqət və qayğı Azərbaycan Respublikasının birinci xanımı, YUNESKO-nun və İSESCO-nun Xəşməramlı Səfiri, Milli Məclisin deputatı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın adı ilə bağlıdır. Gənclərin sağlam və bilikli böyümələri üçün həyata keçirilən "Yeniləşən Azərbaycanda yeni məktəb" layihəsi uğurlu nəticələr vermişdir. 2005-2006-cı illər ərzində Azərbaycanın 62 rayonunda ən miqdar avadanlıqlar və kitabxana ilə təchiz olunmuş 200-dək məktəb binasının inşası bunun əyani nümunəsidir.

Bu gün Heydər Əliyev Fondu xalq yaradıcılığının inkişafına və təbliğinə xidmət edən layihələri uğurla həyata keçirir. Mehriban xanım Əliyeva Azərbaycan muğam sənətinin bütün dünyada tanınması, yeni istedadların üzə çıxartılması,

Today, there is a high concern for protecting cultural heritage in Azerbaijan, the country undergoing rapid economic development and social shifts. In this connection, it is necessary to emphasize the fruitful activity of the Heydar Aliyev Foundation. Successful cultural projects, as well as the government's close attention and concern for carpet art are connected with Mehriban Aliyeva, first lady of Azerbaijan, UNESCO and ISESCO Good Will ambassador, member of the Azerbaijan Parliament, and president of the Heydar Aliyev Foundation. The project "New Schools for Azerbaijan Renovated", aimed at the development of the youth's health and intellectual abilities, has highly succeeded. Within the framework of this project realized in 2005-2006, about 200 schools in 62 districts of Azerbaijan were built and supplied with up-to-date equipment and libraries.

Today, the Heydar Aliyev Foundation successfully realizes projects supporting the development and popularization of folk art. Mehriban Aliyeva makes great efforts in popularizing Azerbaijan mugham music, contributes to revealing young talents, supports

Наряду с ростом материального благосостояния и бурным социально-экономическим развитием в Азербайджане сегодня повышается забота о духовных ценностях. В этой связи следует особо подчеркнуть заслуги Фонда Гейдара Алиева. Успешные проекты, осуществленные Фондом в различных областях культуры, а также пристальное внимание и забота, оказываемые ковровому искусству, связаны с именем первой леди Азербайджанской Республики, посла доброй воли ЮНЕСКО и ИСЕСКО, депутата Национального Парламента, президента Фонда Гейдара Алиева Мехрибан ханум Алиевой. Проект «Обновляемому Азербайджану – новую школу», направленный на здоровое и интеллектуальное развитие молодежи, имел большой успех. В рамках этого проекта в течение 2005-2006 годов в 62 районах Азербайджана было построено до 200 школ, снабженных современным оборудованием и богатой библиотекой.

Сегодня Фонд Гейдара Алиева успешно реализует проекты, способствующие развитию и пропаганде народного искусства. Мехрибан ханум Алиева активно содействует пропаганде азербайджанского

**"Azərbaycan xalça sənətinin
qorunması və inkişaf etdirilməsi
haqqında" Azərbaycan Respublikası
Qanununun tətbiq edilməsi barədə**

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
PREZİDENTİNİN FƏRMANI**

"Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar həmin Qanunun tətbiq edilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. "Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki, iki ay müddətində:

1.1. qüvvədə olan qanunvericilik aktlarının "Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğunlaşdırılmasını təmin etsin və bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

1.2. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin və müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının həmin qanuna uyğunlaşdırılmasını təmin etsin və bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

1.3. "Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun pozulmasına görə məsuliyyət növlərini müəyyən edən qanunvericilik aktının layihəsini hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

1.4. "Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş Azərbaycan xalçasının reyestrinin tərtib edilməsi və aparılması qaydasını müəyyən etsin;

1.5. həmin qanunun 7.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş Azərbaycan xalçalarının sertifikatlaşdırılması qaydasını müəyyən etsin;

1.6. həmin qanunun 5-ci və 6.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş "müvafiq icra hakimiyyəti orqanı"nın səlahiyyətlərini həyata keçirən icra hakimiyyəti orqanları barədə təkliflərini Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

1.7. öz səlahiyyətləri daxilində "Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunundan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

2. Müəyyən edilsin ki, "Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 7.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş "müvafiq icra hakimiyyəti orqanı"nın səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti həyata keçirir.

İlham ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 7 fevral 2005-ci il

"Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin imzaladığı Fərman.
7 fevral 2005-ci il

The Decree by the president İlham Aliyev on implementing the Law on Preservation and Development of Azerbaijan Carpet Art, February 7, 2005

Указ президента Азербайджанской Республики Ильхама Алиева «Об исполнении закона Азербайджанской Республики «О сохранении и развитии коврового искусства», 7 февраля 2005 года.

bu sənət ustadlarının təbliğ edilməsi işlərinə dəstək verir, Azərbaycanda xalq sənətinin müxtəlif sahələrini ən müntəzəq yollarla inkişaf etdirilməsinə hamilik edir. Onun tarixi qədimliyimizi, mənəvi böyüklüyümüzü, bədii təfəkkir zənginliyimizi özündə yaşadan milli xalq sənətimizi təbliğ etmək yolu ilə Azərbaycanın bəşəri dialoqa qatılmasında, xalqlararası mədəni anlaşılmaya və ünsiyyətə nail olmasında xidmətləri əvəzsizdir.

Azərbaycanın birinci xanımının dəstəyi ilə muğam sənətinə həsr edilmiş müsabiqələrin keçirilməsi öz milli irsinə sahib çıxan gənc nəslin yüksək peşəkarlığının nümayiş etdirilməsinə, bu sənətin bütün dünyada təbliğinə xidmət edir. Azərbaycanda bir neçə muğam məktəbi ənənələri olsa da, muğamlarımızın toplandığı "Qarabağ xanəndələri" adlı

creative mugham performers, and patronizes the development of various types of folk art. She also successfully popularizes Azerbaijan folk art representing the people's ancient history, grandeur and richness of artistic imagination. This, in turn, stimulates involving Azerbaijan in the dialogue of civilizations and the building of international cultural cooperation.

Mehriban Aliyeva also encourages holding mugham musical competi-

мугама, помогает выявлению новых талантов, поддерживая творчество мастеров мугама, покровительствует развитию различных областей народного искусства. Неоценимы ее заслуги в области пропаганды народного искусства, воплощающего в себе древнюю историю, духовное величие и богатство художественной мысли азербайджанского народа, что способствует вовлечению Азербайджана в диалог цивилизаций,

Azərbaycan Respublikasının birinci xanımı, YUNESKO-nun və İSESCO-nun Xoşməramlı Səfiri, Milli Məclisin deputatı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyeva Qətər Əmirinin xanımı, Qətər Elm və Mədəniyyət Fondunun prezidenti Şeyxa Moza bint Nasir əl Misned ilə "Azər-İlmə"də

A visit by persons of high rank to "Azer-Ilme" Ltd: Mrs. Mehriban Aliyeva, first lady of Azerbaijan, UNESCO and ISESCO Good Will ambassador, member of the Azerbaijan Parliament, and president of the Heydar Aliyev Foundation, and Her Highness Sheikhha Mozah Bint Nasser Al-Misned, Consort of the Emir of Qatar and president of the Qatari Foundation for Science and Culture

Первая леди Азербайджанской Республики, посол доброй воли ЮНЕСКО и ИСЕСКО, депутат Национального Парламента, президент Фонда Гейдара Алиева Мехрибан Алиева и супруга эмира Катара, президент Фонда науки и культуры Катара, ее высочество Шейха Моза бен Насир аль Миснад в «Азер-Илме»

albomun məhz YUNESKO-nun xətti ilə nəşr edilməsi, dünya ictimaiyyəti tərəfindən Qarabağ torpağının və muğam sənətinin Azərbaycan xalqına məxsus olduğunu bir daha təsdiqləyir. 2005-ci ilin avqust ayında Bakıda Beynəlxalq Muğam Mərkəzinin təməlinin qoyulması Azərbaycanın milli mədəniyyət incilərinə verilən yüksək qiymətin bariz ifadəsidir.

Mehriban xanım Əliyevanın Azərbaycan muğamlarının öyrənilməsi və təbliği ilə bağlı fəaliyyəti onun

tions to reveal young talents and build their professional carrier, and she popularizes the Azerbaijan mugham music all over the world. On her initiative, UNESCO has published the "Garabagh Mugham Singers" book which introduces Azerbaijan Garabagh mugham to the world community. The establishment of Baku International Mugham Center in 2005 demonstrated the government's high estimation of true treasures of Azerbaijan national culture. The activity, conducted by Mehriban Aliyeva in the field of studying and popularizing mugham, proves her adherence to national cultural values. This work is of very important political significance, and it is aimed at preventing the misappropriation of Azerbaijan cultural monuments, lands, carpets, pieces of music and other kinds of national culture.

Owing to the fruitful activity of the Friends of Azerbaijan Culture Foundation headed by Mehriban

налаживанию международного культурного взаимодействия.

Содействие первой леди Азербайджана проведению конкурса мугама способствовало выявлению новых талантов, их профессиональному становлению, а также пропаганде мугама во всем мире. В Азербайджане существуют богатые традиции нескольких школ мугама, однако именно благодаря изданию ЮНЕСКО сборника «Гарабах ханэндэлэри» («Гарабахские певцы») мировой общественности еще раз было продемонстрировано, что Гарабах, также как и мугам, принадлежат азербайджанскому народу. Закладка в 2005 году фундамента Международного Центра Мугама в Баку явилась наглядным свидетельством высокой оценки подлинных жемчужин национальной культуры Азербайджана. Деятельность Мехрибан Алиевой на поприще изучения и пропаганды мугама свидетельствует о ее приверженности к духовным ценностям. Эта деятельность имеет очень важную политическую значимость, поскольку направлена на недопущение присвоения кем-либо азербайджанских памятников, земель, ковров, музыкальных произведений и других образцов национальной культуры.

mənəvi dəyərlərə bağlılığın əyani təsdiqidir. Torpaqlarımız, abidələrimizin, xalqlarımızın, musiqimizin və digər milli mədəniyyət nümunələrimizin başqaları tərəfindən məhəmmədşünas cəhdlərə qarşı alınmış əhəmiyyətli siyasət addımıdır.

Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi "Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları" Fondunun səmərəli fəaliyyəti nəticəsində YUNESKO-nun "Dünya mədəni irsi" siyasətinə bəşər sivilizasiyaları ilə bərabər imzalan, Azərbaycanın mənəvi dəyərləri kimi çox qiymətli tarixi abidələrdən - Şirvanşahlar Sarayı, Ağgah və Qobustan qoruğu daxil edilmişdir.

Azərbaycan xalqının tarixi, mədəniyyəti, adət-ənənələri, estetik dünyası ilə bağlı məqamlar xalq sənətində mühafizə edilir. Mehriban xanım Əliyevanın fəaliyyəti eyni zamanda Azərbaycan xalqının qorunması və inkişafı məqsədli siyasətə dəstəkdir.

Azərbaycan xalqası dünya miqyasında öz mövqeyini həmişə saxlayacaqdır. Ona görə ki, ölkəmizdə bu qədim sənət yüksək səviyyədə diqqət və qayğı vardır.

Aliyeva, historical monuments of Azerbaijan such as the Shirvanshah Palace, Ağgah (Temple of Fire-worshippers), and the Gobustan Historical Reserve were included in UNESCO's Safeguarding List of the World Cultural Heritage.

The history, cultural traditions and aesthetic outlooks of Azerbaijan people are embodied and preserved in its carpet art. The activity led by Mehriban Aliyeva also supports a policy aimed at the protection and development of Azerbaijan carpet.

Azerbaijan carpet will invariably be of huge international importance. That is why this ancient kind of art always attracts the close attention and concern of the Azerbaijan government.

Благодаря плодотворной деятельности возглавляемого Мехрибан ханум Алиевой Фонда «Друзей азербайджанской культуры» в список особо охраняемых культурных объектов ЮНЕСКО «Всемирное культурное наследие» были включены исторические памятники Азербайджана – Дворец Ширваншахов, Аггех (Храм огнепоклонников) и Гобустанский исторический заповедник.

История, духовные традиции и эстетические представления азербайджанского народа воплощены и сохранены в ковровом искусстве. Деятельность Мехрибан ханум Алиевой одновременно является поддержкой целенаправленно проводимой политики защиты и развития азербайджанского ковра.

Азербайджанский ковер всегда будет иметь огромную международную значимость, поэтому этот древний вид искусства всегда находится под пристальным вниманием и теплой заботой государства.

"Borchaly" Kazakh Carpet, 1907
The "Borchaly" carpet, Kazakh, 1907
Ковёр «Борчаль», казах, 1907

Azərbaycan Xalçasının Tarixi

The History of Azerbaijan Carpet / История азербайджанского ковра

Hər bir xalq təkrarolunmaz olduğu kimi, onun yaratdığı incəsənət nümunələri də bənzərsiz milli xüsusiyyətlərə malikdir. Bu fərdilik məkan və zamanla bağlı olmuş, xalqın inkişaf tarixini istiqamətləndirmiş, milli özünəməxsusluğun bəşəri dəyərlərə qatılmasına zəmin yaratmışdır.

Azərbaycanda tarix boyu xalq ustaları və peşəkar sənətkarlar dulusçuluq, misgərlik, daş və taxta üzərində oyma, bədii tikmə, zərgərlik kimi bir çox sənət növləri ilə məşğul olmuş və onları zamanəmizə qədər yaşatmışlar. Bütün bu sənət növləri içərisində xalqın fəaliyyət sahəsinin ayrılmaz hissəsinə, onun zaman və ruhunun, etno - mədəni irsinin mühüm göstəricisinə məhz xalça sənəti çevrilmişdir.

Azərbaycan xalqının fitri istedadından, tükənməz bacarığından bəhrələnmiş və min illər boyu yaşayan Azərbaycan xalçası mürəkkəb mədəni informasiyaların toplandığı qədim kitabədir. Aid olduğu zümərədən asılı olmayaraq insanların həyatı, məişəti, təsərrüfatı, adət-ənənəsi ilə sıx bağlı olan Azərbaycan xalçalarında, onu yaradan xalqın tarixi, etiqadı, bədii-emosional duyumu və fərdi yaradıcılıq qabiliyyəti kodlaşdırılmış naxışlar vasitəsilə günümüzədək yaşamaqdadır.

Azərbaycan xalçası təbiət və torpaqla insanın təmasından doğan nemətdir, insanın insana, insanın yaradanına və təbiətə olan sevgi-

Every people and its works of art have their unique national features. This individuality is connected with space and time and determined by the direction of historical development of a people. It also creates a basis for combining the national originality and universal values.

In Azerbaijan, from time immemorial up to nowadays, rural and professional craftsmen were engaged in various handicrafts, such as pottery, embossing, stone and wood carving, embroidery, and jeweller's art. Among these kinds of handicraft carpet-making has become an integral part of the national creativity, an important bearer of life and spirit of the people, and its ethno-cultural heritage.

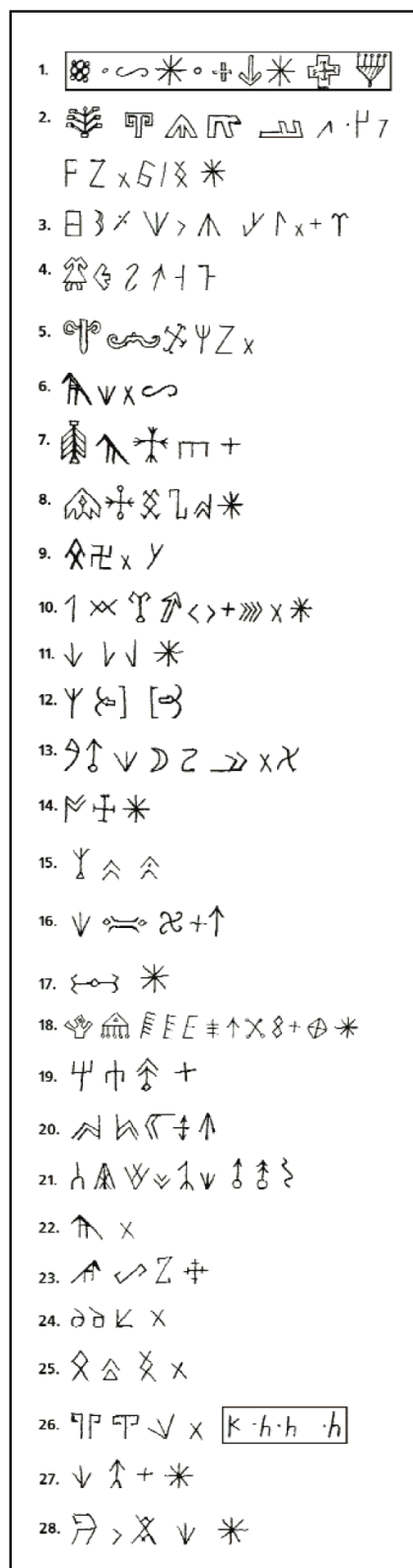
Existing during many centuries, the Azerbaijan carpet animated by inborn talent and unfading skill of the people was a ancient table which preserved the multi-complex cultural information. Azerbaijan carpets were closely connected with life and household, customs and traditions, economic activities of people of any estate. In carpets the history and beliefs symbolized in patterns, as well as the artistic taste and individual gift of their creators came to life.

Daş üzərində bədii oyma. Son orta əsrlər
Stone carving. Late Middle Ages
Резьба по камню. Позднее Средневековье

Каждому народу, как и создаваемым им произведениям искусства, присущи уникальные национальные особенности. Эта индивидуальность связана с пространством и временем, обуславливается ходом исторического развития народа и создает почву для слияния национальной самобытности с общечеловеческими ценностями.

В Азербайджане испокон веков по сегодняшний день народные умельцы и профессиональные мастера занимаются множеством видов ремесел, таких как гончарное дело, чеканка, резьба по камню и дереву, художественная вышивка и ювелирное искусство.

The Azerbaijan carpet is a phenomenon emerged from contacts between the man and nature, a world of symbols of love to Human Being, Creator and Nature placed in the hand-made space; at the same time it is an embodiment of aesthetic outlooks of the people and its conceptions of beauty and harmony, stylistic rules and historical memory, which reflected in itself the national mentality and the echo of our ancient civilization.

In the household of Azerbaijan people the carpet was used since the ancient time. In spite of the refined decoration which appeared in the later period, the carpet can be called an original matrix that has embodied attributes and milestones of the semi-nomadic lifestyle of remote ancestors and their ancient Runic alphabet.

At first carpets were used for warming dwellings, and later as the outside and inside furnishing of shepherd's tents and carts. They were used as coverings for the floor,

Azərbaycan xalçalarında loqoqram, damğa və Runik yazı işarələri

Logograms, marks and signs of the Runic script used in Azerbaijan carpets

Логограммы, клеймо и знаки рунической письменности используемые на азербайджанских коврах

Sumax xovsuz xalçasında toxunmuş həndəsi formalı işarələr

Geometric symbols in a flatwoven sumakh

Геометрические символы, сотканые на безворсовом ковре сумакх

Из всех этих видов народного искусства именно ковроделие стало неотъемлемой частью народного творчества, важным носителем бытия и духа народа, его этнокультурного наследия.

Существуя не одно тысячелетие, азербайджанский ковер, одушевленный природным талантом и неувядающим мастерством народа, является древней скрижалю, сосредоточившей в себе много-сложную культурную информацию. В азербайджанских коврах, тесно связанных с жизнью и бытом, обычаями и традициями и хозяйственной деятельностью людей всех сословий, оживают закодированные в узорах и орнаментах история, верования, художественно-эмоциональное чутье и индивидуальный дар их творцов.

Азербайджанский ковер - это феномен, порожденный контактом человека с природой, мир символов любви к Человеку, Творцу и Природе, вместившийся в рукотворное пространство; в то же время он является воплощением эстетических представлений народа, его критериев красоты и гармонии, стилевых законов и исторической памяти, отразивших в себе национальное мышление и отзвук нашей древней цивилизации.

В быту азербайджанского народа ковер употреблялся издревле.

sinin bir məkan üzərində qurulmuş rəmzlər dünyasıdır, eyni zamanda, mənəvi normaların, xalqın gözəllik və mütənəssiblik meyarlarının, üslub qanunlarının, milli təfəkkürünün toplandığı və ən qədim sivilizasiyamızın tarixi yaddaşdır.

Xalça tarix boyu Azərbaycan xalqının istifadəsində olmuşdur. Əgər xalçanın üzərində sonradan meydana gələn nəfis bədii tərtibatı nəzərə almasaq, onu ən əvvəl qədim yazı mədəniyyətimizin - Runik (Göytürk) əlifbasının işarələr sistemi, yarımköçəri həyat keçirən tayfalara məxsus damğaların və ya ulularımızın həyat tarixçələrinin yer aldığı məkan da adlandırmaq olar.

Yarımköçəri həyat tərzini keçirən adamların çox asan qurulan və rahat yığılan çadırlarını isitmək, daha sonralar isə bu çadırları çöl və içəridən bəzəmək, döşəmək, pərdə, divar örtüyü, taxtüstü, süfrə kimi toxunulan xalçalardan məişətdə geniş istifadə edilən məmulatlar hazırlanırdı. Bu məmulatlar məfrəş, xurcun, heybə, xaral, duz torbası, qaşıqdan, taxça qabağı, çul, yəhərüstü və s. olmaqla yanaşı, palaz və cecim kimi zərif xovsuz xalça növlərindən kişi və qadınlar üçün geyimlər də tikilirdi.

Xalça azərbaycanlıların yaşam tərzini, ənənəsi, inamı, iqtisadi durumu ilə sıx bağlı olmuşdur. Xalça insanın qədim qoyub, ilk addım atdığı andan onu həyatı boyu müşayiət etmiş, dərgündə dayağı, sırdaşı, xoş məqamlarda xülyalar dünyası olmuşdur.

walls, stove benches, as well as screens and table-cloths. Also, various household items were made from carpets, including carpet trunks (mafrash), large saddle bags (khurjun), small saddle bags (heyba), bags for grain (kharal) and salt (torba), shelf curtains, saddle-

Toxucu qadın hana arxasında. Qarabağ. 1905
A weaver at the loom. Garabagh. 1905
Ткачиха за станком. Гарабах. 1905

Məişətdə istifadə edilən xalça məmulatları
Carpet products used in household
Ковровые изделия, используемые в быту

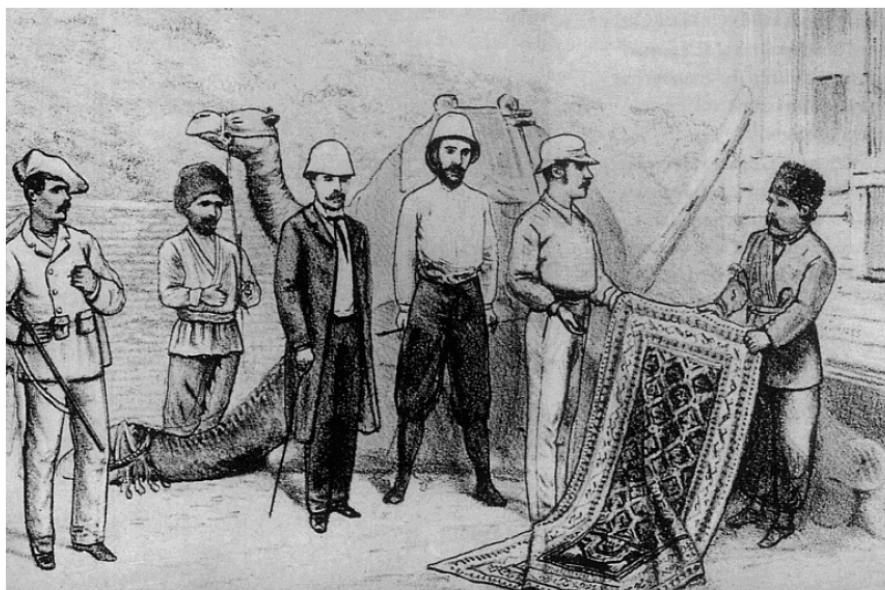
Şirvanın "namazlıq" xalçasının satışı

While negotiating the purchase of a Shirvan prayer rug

Продажа ширванского молитвенного ковра

Məhz bu səbəbdən də azərbaycanlılar üçün həyatlarının hər önəmli anında xüsusi xalçaların toxunması bir ənənəyə çevrilmişdir. Uşağın dünyaya gəlişi ilə bağlı toxunan, qızların özlərinə toxuduqları cehizlik, əhd edilib elçilərin ayaqları altına döşənən, toy gününə həsr edilən, məscidlərə və pirlərə ad olub toxunan, ibadət üçün, habelə dəfn üçün nəzərdə tutulan xalçalar və digərlərini sadalamaqla bu siyahını daha da artırmaq olar.

Peşəkarlıq, incə zövq, gərgin insan əməyi tələb edən xalça, nəcib sənət

cloths etc.; from flatweavings - palas and jejim - woman's and man's clothes were made.

The carpet was closely connected with the way of life, customs and traditions, beliefs, economic situation of Azerbaijanis. The carpet accompanied a person during his whole life - it invariably accompanied him both in grief and joy. That is why Azerbaijanis had the tradition of weaving special carpets to celebrate every significant date or event: carpets on the occasion of a birth of child; carpets woven by future brides for their dowry; carpets spread before matchmakers; carpets made for wedding, mosques and shrines, funeral ceremony - this list can be continued long.

Carpet-making, requiring professional skill, fine taste and laborious

Несмотря на появившееся позднее изысканное художественное оформление, ковер можно назвать своеобразной матрицей, запечатлевшей атрибуты и вехи полукочевых образа жизни далеких предков и их древнюю руническую письменность.

Поначалу ковры использовались для утепления жилищ, а позднее - в качестве наружного и внутреннего украшения пастушеских палаток (кибиток, шатров). Они служили покрывалом для пола, стен, лежанок, а также ширмами и скатертями. Из ковров изготовлялись много других предметов быта, в том числе ковровые сундуки (мафраш), большие переметные сумы (хурджун), малые переметные сумы (хейба), мешки для зерна (харал), соли (дуз торбасы), шторы для

kimi hələ keçmiş zamanlardan uca tutulmuş, ona böyük dəyər verilmişdir. Hətta keçmişdə cəmiyyətdə insanların zənginliyi, sosial statusu, həm də onlarda olan xalı-xalçaların miqdarı ilə müəyyən edilmişdir.

Tarixin bütün mərhələlərində tərəqqi etmiş və getdikcə bədiiləşən, rəng və naxış ahəngdarlığı, xoş uyarlılığı ilə insanların estetik tələbatını ödəyən Azərbaycan xalçaları sadə döşəmədən tutmuş sarayların, qəsrlərin bəzəyinədək ali pilləyə ucalmış, sadə toxucu sənətindən əslzadələrin, hökmdarların sevimli məşğuliyyətinə çevrilmişdir. XVI əsrin tanınmış miniaturçu rəssamlarından Sultan Məhəmməd Təbrizi və Behzad öz dövrlərinin bir sıra ornamental və süjetli xalçalarına bədii tərtibat vermiş, Şah Təhməsinin isə bu dahi sənətkardan aldığı dərslər sayəsində yaratdığı xalça çeşniləri saray emalatxanalarında yüksək səviyyədə toxunub məscidlərə, ibadət xanələrə bəxş edilmişdir. Bu ənənə sonrakı dövrlərdə də davam etdirilmişdir. XIX əsrdə Şuşa şəhərində yaşamış şairə Xurşidbanu Nəvəinin nəzarəti altında toxunan "Xanlıq" xalçasının çeşnisi zamanəmizədək gəlib çatmışdır.

Mədəniyyət beşiyi sayılan Azərbaycanda toxuculuğun yaranma tarixi arxeoloqlarımız tərəfindən eneolit dövrünə aid edilir. Bunu təsdiqləyən maddi dəlil kimi Qarabağda Qarqarçayın sağ sahilində Üçtəpədə və Ağdam şəhəri yaxınlığında Üzərliktəpədə, Naxçıvanda Kültə-

work, was highly esteemed and appreciated as a noble art since ancient times. Moreover, in the past the wealth and social status of a person were measured by the quantity of carpets he owned.

Azerbaijan carpets were developed during all the stages of history. Becoming increasingly artistic in quality, they struck the imagination with their colour, ornamental and harmonious decisions. Being at first only utilitarian coverings, they towered up to a level of refined adornments for palaces and castles and turned from simple weaver's handicraft to a favourite hobby of well-born and noble people and governors. Most known of them was Shah Tahmasip who was tutored by famous designers of the XVI century, Sultan Mohammed Tabrizi and Behzad

"Qadin toyu" (varlı evində).
Əzim Əzimzadə. 1930

"Women's Wedding Ceremony" (in a well-off family). By Azim Azimzadeh, 1930

«Женская свадьба» (в богатом доме).
Азим Азимзаде, 1930

полок, чепраки и пр.; из безворсовых ковров - паласов и джеджимов - шили также женскую и мужскую одежду.

Ковер был тесно связан с образом жизни, обычаями и традициями, верованиями и экономическим положением азербайджанцев. Ковер сопровождал человека на протяжении всей его жизни - и в горе, и в радости он был его неизменным другом и спутником. Именно потому у азербайджанцев стало традицией ткать специальные ковры в честь каждой значимой даты и события: ковры по случаю

pə, habelə Qobustan, Mingəçevir və s. tarixi ərazilərdəki yaşayış yerlərində aparılmış arxeoloji qazıntılar zamanı toxuculuq sənətinə aid əldə edilmiş əmək alətlərini - tağalaqları, sümükdən hazırlanmış biz və iyləri göstərmək olar.

Hələ eramızdan əvvəl V əsrdə yaşamış yunan tarixçisi Ksenofontun iranlıların xalçadan istifadə etmələrini qədim mirdiyalılardan öyrəndikləri, antik dövr tarixçisi Herodotun (e.ə. V əsr) isə Qafqazda hazırlanan və xalçaçılıqda tətbiq edilən nəbatə mənşəli, davamlı boyaqlar haqqında verdikləri tarixi məlumatlar bu faktı bir daha təsdiqləyir.

Azərbaycanın valehedici xalçaları barədə qədim dövr Çin səyyahı Xuan Tes-Ank və IX-X əsr ərəb tarixçilərindən Təbəri, Əl-Müqəddəsi və b. qiymətli məlumatlar vermişlər.

who created a number of great ornamental and pictorial carpets. Carpet cartoons born out of these lessons were embodied by court weavers in highly professional carpets which were presented to mosques and shrines.

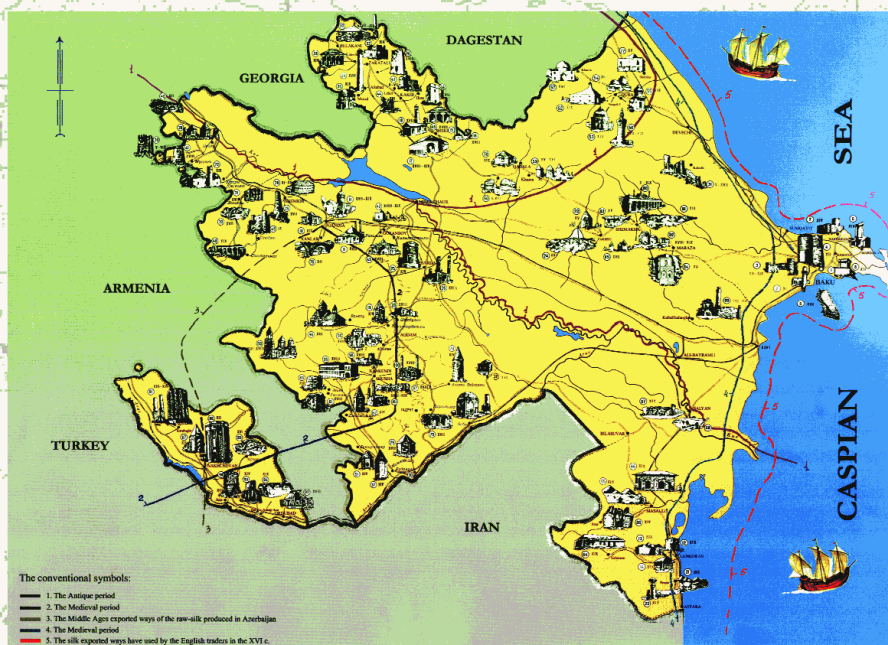
This tradition was continued in the following centuries. There is a survived cartoon of the "Khanlig" carpet which was woven under the supervision of Hurshid-banu Natavan, poetess and daughter of a Garabagh khan, who lived in the city of Shusha in the XIX century.

Archaeological excavations have demonstrated that the beginning of carpet-making in Azerbaijan dates back to the Eneolith period. It is evidenced by weaving tools (distaff, bone awls and spindles) found out during archaeological excavations in

рождения ребенка; ковры для приданого, сотканые будущими невестами; ковры, стелющиеся под ноги сватов; ковры ко дню свадьбы, для мечетей и гробниц, для похоронного обряда - перечень этот можно продолжать долго.

Занятие ковроделием, требующее профессионального умения, тонкого вкуса и кропотливого труда, издревле высоко почиталось и ценилось как благородное искусство. Более того, в старину богатство и социальный статус человека также определялись количеством имеющихся у него ковров.

Азербайджанские ковры совершенствовались на протяжении всех этапов истории. Обретая все большую художественность, они поражали воображение своим цветовым, орнаментальным и гармоническим решениями. Будучи поначалу утилитарными покрывалами, они возвысились до уровня изысканных украшений дворцов и замков и превратились из простого ткацкого ремесла в излюбленное занятие родовитых и знатных людей и правителей. Самым известным из них был шах

XIII əsrdə Şərqi gəzib dolaşmış Venesiyalı səyyah Marko Polo Azərbaycanda olduğdan sonra yazırdı: "Burada bütün dünyada şöhrət qazanmış parçalar, xalçalar hazırlayan xeyli gözəl sənətkar var". Dərbənd, Şamaxı və Naxçıvanı gəzmiş fransız Rubrukun (XIII əsr) yazılarında da bu ərazilərdə istehsal edilən xalçalar barədə əhəmiyyətli qeydlər verilmişdir.

Səfəvi hökmdarı I Şah Abbasın sarayında qonaq olmuş alman imperatoru II Rudolfun elçisi Tekander (XVI əsr) Təbriz məscidlərinin döşəməsini bəzəyən xalçaların əzəmətinə təsvir etmiş, İngilis səyyahı (XVI əsr) A. Cenkinson Şirvan hökmdarı bəylərbəyi Abdulla xanın qəbulunu təsvir edərkən göstərmişdir ki, onun çadırının döşəməsi bahalı, qiymətli xalçalarla örtülmüşdür. Qonaqlar isə naxışları qızıl və gümüş saplarla işlənmiş xalçalar üzərində oturmuşlar.

Alman səyyahı A. Oleariy (XVII əsr) Şamaxıda kəndlilərin evlərinin çox səliqəli olduğunu, döşəmələrin isə xalçalarla bəzədildiyini xəbər verir. Bu qiymətli məlumatlara nəinki əcnəbilərin yazılı mənbələrində, eyni zamanda qədim epik abidə "Kitabi Dədə-Qorqud" dastanında, Azərbaycan ədəbiyyatının klassikləri Nizami Gəncəvi (XII əsr) və Xaqani Şirvaninin (XII əsr) əsərlərində də rast gəlmək olar. Onlar öz əsərlərində toxunan və döşənən ipək xalçaları, min bir rəngə çalan möcüzələri vəsf etmişlər.

Garabagh - on the right bank of the Gargar-chay River and in the Uch-tepe hill; in the vicinity of the town of Aghdam - in the Uzerlic-tepe hill; in Nakhichevan - in the Gul-tepe hill, as well as in ancient settlements in the historical territories of Gobustan, Mingechauer etc.

This fact is supported by the ancient Greek historian Xenophont (V century B.C.) who wrote that Persians were taught by Midians to use carpets. Another historian Herodotus (V century B.C.) mentioned that Caucasian weavers produced and applied durable plant dyes to their carpets.

Important information on delightful Azerbaijan carpets has come from the ancient Chinese traveller Huan Tes-Ank, as well as Tabari, Al-Mughaddasi and other Arabian historians of the IX-X centuries. In the XIII century the Venetian Marko Polo, who travelled around the East and also visited Shirvan, wrote: "Here there are many excellent weavers who produce textiles and carpets famous all over the world".

In records by the Frenchman Rubrouck (XIII century), who visited Derbend, Shemakha and Nakhichevan, there also are important notes about carpets manufactured in these territories. Tekander, the envoy of the German emperor Rudolf II (XVI century), described magnificent carpets in Tabriz

Тахмасиб, который брал уроки у знаменитых художников-миниатюристов XVI века - Султана Мухаммеда Тебризи и Бехзада, создавших ряд гениальных орнаментальных и сюжетных ковров. Эскизы ковров, выполненные благодаря этим урокам, воплотились в дворцовых мастерских в высокопрофессиональные ковры, которые были подарены мечетям и гробницам.

Эта традиция была продолжена и впоследствии. До наших дней сохранился эскиз ковра «Ханлыг», который был соткан под наблюдением дочери гарабахского хана, поэтессы Хуршид-бану Натаван, жившей в городе Шуше (XIX век).

Археологические исследования показывают, что история зарождения ковроделия в Азербайджане уходит корнями в энеолит. Материальными доказательствами этого являются ткацкие орудия труда (прялка, костяное шило и веретено), обнаруженные во время археологических раскопок в Гарабахе - на правом берегу реки Гаргар-чай и в урочище Уч-тепе; в окрестностях города Агдам - в Узерлик-тепе; в Нахчывани - в Гюль-Теппе, а также на месте древних поселений на исторических территориях Гобустана, Мингечаура и др.

Этот факт подтверждается сведениями, упомянутыми древнегре-

"Qiraət"(əsərdə Şirvanın "namazlıq" xalçası təsvir edilib). Henri Fantin-Latour. 1870

"La Lecture" depicting a Shirvan prayer rug. Henri Fantin-Latour. 1870

«Чтение» (на картине изображен ширванский молитвенный ковер), Генри Фанти Латур. 1870

Azərbaycan xalçası onu seyr edən hər kəsi valeh etmək qabiliyyətinə malikdir. Şimaldan cənuba, şərqdən qərbə gedən yolların kəsişməsində yerləşən Azərbaycan ərazisindən Yunanistan, İran, Türkiyə, Hindistan, Çin və digər qədim ölkələri birləşdirən Böyük İpək Yolu keçmişdir. Bu qədim ticarət yolu vasitəsilə mal, informasiya mübadiləsi aparılmış, öz sənət üslubunun izlərini Azərbaycanda qoymuş xalqlar, bu torpağın maddi-mədəni dəyərlərindən bəhrələnmiş, insanların yüksək həyat tərzindən örnək götürmüşlər.

Orta əsrlərdən başlayaraq Avropa-ya ixrac edilən Şərq xalçaları arasında Azərbaycan xalçalarının xüsusi

mosques after his visit to the Safavid ruler Shah Abbas I. The English traveller Jenkinson (XVI century), describing an audience of the Shirvan governor Abdulla-khan, noted that the floor in the governor's tent was covered with expensive, valuable carpets, and visitors were seated on carpets embroidered with gold and silver threads.

The German traveller Adam Olearius (XVII century) wrote about the very tidy houses of the Shemakha rural people which were adorned with carpets. Such important information can be encountered not only in written reports by foreigners, but also in azerbaijani literary monuments, such as the ancient Turkic epos "The Book of Dada Gorgud", as well as in works by the Azerbaijan classic poets of the XII century - Nizami Ghanjevi and Khaghani Shirvani. In their works they praised the beauty of

чекским историком Ксенофонтом (V век до н.э.), который писал, что персы научились пользоваться коврами у мидийцев, а также сообщениями другого античного историка Геродота (V в. до н.э.) о том, что на Кавказе в ковроделии изготовлялись и применялись стойкие краски растительного происхождения.

Ценные сведения о восхитительных азербайджанских коврах оставили древнекитайский путешественник Хуан Тес-Анк, а также Табари, Аль-Мугаддаси и другие арабские историки IX-X веков. В XIII веке венецианец Марко Поло, путешествуя по Востоку и побывав в Азербайджане, писал: «Здесь есть множество превосходных мастеров, которые изготовляют ткани и ковры, снискавшие славу во всем мире».

В записках француза Рубрука (XIII в.), посетившего Дербенд, Шемаху и Нахчыван, также содержится важная информация о коврах, изготовлявшихся на этих территориях. Посол германского императора Рудольфа Второго Текандер (XVI в.), побывавший в гостях у сефевидского правителя шаха Аббаса Первого, оставил описание великолепных ковров, украшавших тебризские мечети. Английский путешественник Дженкинсон (XVI в.), описывая аудиенцию у ширванского правителя Абдуллы-хана,

yeri olmuşdur. Xalqın qan yaddaşından süzülən, dərin mənalı, mücərrad quruluşlu simvolların interpretasiyası nəticəsində intensiv estetik emosiyaların ifadə vasitəsinə çevrilmiş Azərbaycan xalçaları rəng palitrası, bədii tərtibatı və incə toxunuşu ilə Avropa və rus rəssamlarını heyratla salmışdır. Bunun nəticəsi olaraq intibah dövründən başlayaraq sonrakı əsrlərdə Karlo Krivellinin (XV əsr) "Müjdə", Antonello da Messinanın (XV əsr) "Müqəddəs Sebastyan", Hans Memlingin (XV əsr) "Məryəm körpəsi ilə" əsərində rast gəldiyimiz Qarabağın "Muğan" xalçası, Hans Holbeynin (XVI əsr) "Səfirlər", Oskar Freyvirt Lyutsovun (XIX əsr) "Uzaqdan gələn sevimli qonaq" əsərlərindəki Qazax məktəbi xalçaları, İlya Yefimoviç Repinin (XX əsr) "İvan Qrozni və onun oğlu İvan", Kapiton Alekseyeviç Zelentsovun "Otaqlarda" tablounadakı Qarabağ məktəbinə məxsus "Bağçada güllər" xalçası və b. əsərlərdə Azərbaycan xalçaları özlərinə layiqli yer tutmuşlar.

Azərbaycan xalçalarının füsunkarlığı Avropa rəssamlarını valeh etməkdə yanaşı, XIII əsrdən başlayaraq Sultan Məhəmməd, Mirza Əli Təbrizi (XVI əsr) və başqa tanınmış miniatürçü rəssamlar Nizami Gəncəvi və digər klassiklərin yaradıcılığına müraciət edərkən xalçalardan bədii tərtibat elementi kimi istifadə etmişlər.

Bütün dünyaya Böyük İpək Yolu vasitəsi ilə yayılan Azərbaycan xalçalarının təsiri nəticəsində artıq

silk carpets and the wonderful play of multi-colours.

Azerbaijan carpets can evoke the admiration of any person viewing them. Azerbaijan located in the junction of trading routes of the

"Çərkəz xanımı örtükdə" (əsərdə "Akstafa" namazlıq xalçası təsvir edilib). Jan Leon Jerom

"Veiled Circassian Lady" showing an Akstafa prayer rug. Jean-Leon Cerome

«Черкешенка под вуалью» (на картине изображен молитвенный ковер с композицией «Акстафа»). Жан-Леон Жером

Bədii tikmə. Şəki. XIX əsr

Embroidery. Şeki. XIX century

Художественная вышивка. Шеки. XIX век

XIV əsrdən başlayaraq Avropada Şərq xalı üslubunu və texnologiyasını təkrarlayan ilk xalçaların toxunmasına cəhdlər göstərilmişdir. 1608-ci ildə isə hətta Fransa hökmdarı IV Henrix Luvr qəsridə, öz şəxsi sarayının divarları içərisində "Şərq xalçaları" emalatxanası təşkil etmişdir. Daha sonra XIII Lui bu işi genişləndirmiş və sabun istehsalı ilə məşqul olan "La Savonnerie" fabrikinin fəaliyyətini dəyişdirərək xalça

Great Silk Road. The Road crossed the country from the north to the south and from the east to the west and connected the Ancient Greece, Persia, India, China and other lands. The exchange of goods and information was conducted through this ancient trading route. Peoples that left traces of their culture in Azerbaijan, in turn benefited from material-cultural values of this country and the highly developed lifestyle of its inhabitants.

отмечал, что пол в шатре правителя был устлан дорогами, ценными коврами, а гости восседали на коврах, вышитых золотыми и серебряными нитями.

Немецкий путешественник Адам Олеарий (XVII в.) сообщает об очень опрятном убранстве шемахинских домов, украшенных коврами. Подобные ценные сведения можно встретить не только в письменных свидетельствах иностранцев, но и в памятниках литературы, таких как древнетюркский эпос «Книга Деде Горгуда», а также в творениях классиков азербайджанской поэзии XII века - Низами Гянджеви и Хагани Ширвани. Они воспели в своих произведениях красоту шелковых ковров и чудесную игру их многоцветных красок.

Азербайджанские ковры способны вызвать восхищение у любого человека. Через Азербайджан, располагавшийся на перекрестке торговых путей, с севера на юг и с востока на запад проходил Великий Шелковый Путь, соединявший Древнюю Грецию, Персию, Индию, Китай и другие страны. Через этот древний торговый путь велся обмен товарами и информацией. Народы, оставившие следы своей культуры в Азербайджане, в свою очередь, извлекали пользу из материально-культурных цен-

emalatxanasına çevirmişdir. Məhz bu xalçalar ilk Avropa xalçaları kimi dünyaya yayılmış və “Savonneries” adı ilə tanınmışlar. Getdikcə xalça avropalıların həyatına daxil olmuş, interyerin yaşam tərzinə uyğun bəzədilməsinə xidmət etmişdir.

Azərbaycanda xalça istehsalı ilə tarixən, bütün bölgələrdə məşğul olmuşlar. Lakin müxtəlif bölgələrə aid xalçalar Azərbaycan mütəxəssisləri (K. Əliyeva) tərəfindən tarixi, coğrafi, sosial-iqtisadi, geneoloji-estetik faktorlar nəzərə alınaraq lokal məktəblərə ayrılır. Məktəblərə daxil olan xalçaların biri digərindən yunun keyfiyyəti, boyaq tərkibləri, boyamanın və toxumanın texnoloji üsulları, bədii tərtibat, həndəsi və ornamental formalı nəfis naxışları, realistik və mücərrəd məzmunlu süjetləri, kontrast və ya həzin çalarlı rəng palitrası ilə fərqlənir.

Azərbaycan xalçaları bədii və texnoloji xüsusiyyətlərinə görə Quba, Şirvan, Bakı, Gəncə, Qazax, Qarabağ, Naxçıvan, Təbriz kimi əsas məktəblərə və bu lokal məktəbləri təşkil edən Zaqatala, Lənkəran və s. toxuculuq məntəqələrinə bölünürlər. Hər bir məktəbə məxsus xalçalarda istifadə edilən rənglərin köməyi ilə füsunkar təbiət qarşısında insanların həyata keçirdikləri yeni yaradıcılıq impulsunun özünəməxsus ifadəsini aydın görmək olar.

Bütün ərazi boyu toxunan xalçalar keyfiyyət, bədii və texnoloji özünəməxsusluğu ilə Azərbaycanın zən-

Since the Middle Ages Azerbaijan carpets took a special place among oriental carpets exported to Europe.

Owing to the bright interpretation of polysemantic symbols that resulted from the national genetic memory and became the means of expression of original aesthetic tastes, Azerbaijan carpets fascinated the European and Russian painters with their colour palette, patterns and technical qualities. As a result, beginning from the Renaissance and during the later centuries, Azerbaijan carpets were represented in various canvases. For example, we can see the Garabagh “Mughan” carpet in “The Annunciation” by Carlo Crivelli (XV century), “Saint Sebastian” by Antonello da Messina (XV century), “Virgin and Child” by Hans Memling

Boyanmış yun ipliklər
Dyed woollen yarn
Крашеная шерстяная пряжа

ностей этой страны и высокого уклада жизни ее жителей.

Начиная со средних веков, среди экспортировавшихся в Европу восточных ковров азербайджанские ковры занимали особое место.

Благодаря яркой интерпретации высокосодержательных символов, проистекавших из народной генетической памяти и ставших средством выражения самобытных эстетических вкусов, азербайджанские ковры своей цветовой палитрой, художественным оформлением и

Soğan qabığı / Onion peel / Шелуха лука

Nar qabığı / Pomegranate rind / Кожура граната

Yovşan / Wormwood / Полынь

gin xalça məktəblərini təşkil edirlər. Hər məktəbin rəngarəng təbiətinin gözəlliyi - səmanın maviliyi, meşələrin yaşıllığı, dağ yamaclarının əlvanlığı, qarlı zirvələrin bəyazlığı bu xalçalarda əks olunur. Boyaların zənginliyi, naxışların təkrarsız qovuşuğu, xalq təxəyyülünün sonsuz qüdrəti və yüksək sənətkarlıq qabiliyyəti bu xalça məktəblərini birbirindən fərqləndirir.

Xalça estetikasında rəng anlamının çox böyük əhəmiyyəti vardır. Burada istifadə edilən düzgün rəng seçimi xalçanın cazibədar və dəyərli olmasına təsir edən əsas göstəricilərdəndir. Xalçanın naxışlarını bir daha üzə çıxaran və xalçaya rəng ahəngi verən düzgün seçilmiş tonlar ustadan böyük məharət tələb

(XV century); Gazakh carpets in Hans Holbein's "Ambassadors" (XVI century), "Dear Guest from Far Away" by Freiwirth-Lutzow (XIX century); the Garabagh "Baghchada Guller" carpet ("Flowers in a Garden") is represented in "Ivan Groznyy and His Son" by Ilya Repin (XX century) and "In the Rooms" by Kapiton Zelentsov.

Since the XIII century, scenes from the oriental literature were represented in these hand-made textiles. The famous illuminators Sultan Mohammed, Mirza Ali Tabrizi (XVI century) and other masters drew their attention to works by Nizami Ganjevi and others classic poets.

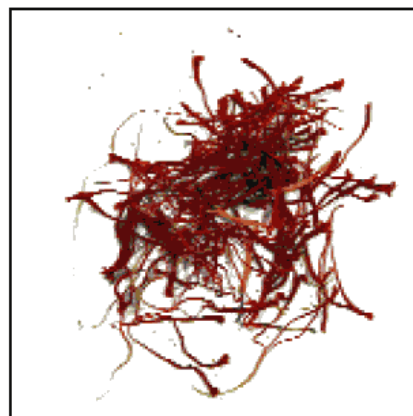
искусной выделкой приводили в изумление европейских и русских живописцев. В результате этого, начиная с эпохи Возрождения и на протяжении позднейших веков, азербайджанские ковры изображались на различных живописных полотнах. Например, мы узнаем гарабахский ковер «Мугань» на картинах «Благовест» Карло Кривелли (XV в.), «Святой Себастьян» Антонелло да Мессина (XV в.), «Мария с младенцем» Ганса Мемлинга (XV в.); ковры газакхской школы встречаются в «Послах» Ганса Гольбейна (XVI в.), на полотне «Милый гость издалека» Оскара Фрейвирта Лютцова (XIX в.); а на картинах «Иван Грозный и его

Qoz qabığı / Green walnut shell /
Скорлупа молодого ореха

Biyan otu / Liquorice / Лакричник

Zəfəran / Saffron / Шафран

edir. İpliklərin hansı növ təbii boyaq tərkibləri ilə boyanılması xalçanın dəyərini artıran amillərdəndir.

Azərbaycan xalçalarında tarixən ən çox bitki və heyvan mənşəli boyaq tərkiblərindən istifadə edilmişdir. Ən qədim, davamlı və hazırlanması çətinliklərlə bağlı olan boyaqlar heyvan mənşəlidir. Fırfır, qırmızı və koşenildən alınan al qırmızı rəng və onun müxtəlif çalarları xalçalara xüsusi parlaqlıq verməklə onu daha da baxarlı etmişdir.

Azərbaycanın florası boyayıcı xassələrə malik bitkilərlə zəngin olduğu üçün xalçaçılıqda bitki mənşəli boyaq maddələrindən daha geniş istifadə edilmişdir. Qırmızı rəngin alınmasında çoxillik marena - "kök

Under the influence of Azerbaijan carpets which became popular in Europe through the Great Silk Road, first attempts of manufacturing Western carpets with the use of Oriental weaving methods and technologies were undertaken in the XIV century. In 1608 the French king Henry IV established in Louvre a workshop for manufacturing oriental carpets. Later, Luis XIII expanded this enterprise and reconstructed the "La Savonnerie" soap-producing factory into a carpet workshop. Products of this enterprise were sold as the first European carpets and were known as "Savonneries". Gradually carpets became a part of furniture of European houses and began to serve as an adornment of interior,

сын» Ильи Репина (XX в.) и «В комнатах» Капитона Зеленцова запечатлен ковер «Багдада поллер» («Цветы в саду»), принадлежащий гарабахской группе.

Начиная с XIII века, на этих рукотворных изделиях стали изображать сюжеты из восточной литературы. Знаменитые художники-миниатюристы Султан Мухамед, Мирза Али Тебризи (XVI в.) и другие мастера обращаются к творениям Низами Гянджеви и других классиков.

В XIV столетии в Европе под влиянием искусства азербайджанского ковра, ставшего к тому времени популярным благодаря Великому Шелковому

Zəfəran bitkisinin soğanı
Bulbs of the saffron
Луковицы шафрана

Zəfəran bitkisinin qönçəsi
Saffron bud
Бутон шафрана

Zəfəran bitkisinin gülü
Saffron flower
Цветок шафрана

boyaq" və ya "qızıl boya" bitkisinin kökündən istifadə edilmiş, bu tərkibə bəzi maddələrin əlavə edilməsi ilə sarımtıl-qırmızı, tünd-bənövşəyi rənglər alınmışdır. Sürməyi rəngi indi qodan, qəhvəyi rəngi biyan bitkisinin kökündən, qara rəngin alınmasında isə sütün qozun qabığından, qoz və palıd ağaclarının qabıqlarından istifadə olunmuşdur. Sarı rəng saralmış tut yarpağı, saman, cır alma ağacının qabığı,

symbolizing the prosperity of their owners.

Historically, carpets were woven in the whole territory of Azerbaijan. By historical, geographical, social-economic and geneological-esthetic aspects, Azerbaijan scholars (K.Aliyeva) divided local carpets into separate schools. Carpets of these schools differ from each other with their quality

Пути, предпринимаются попытки выделки первых ковров с использованием способов и технологии восточного ковроткачества. А в 1608 году французский король Генрих IV основал в Лувре мастерскую по изготовлению восточных ковров. Позднее Людовик XIII расширил это предприятие и, перестроив деятельность мыловаренной фабрики "La Savonnerie", превратил ее в ковроткацкую мастерскую. Именно изделия этого предприятия распространились в мире как первые европейские ковры и стали известны под названием "Savonneries". Постепенно ковер вошел в быт европейцев и стал служить украшением интерьера, символизируя состоятельность его владельца.

Biyan otu boyaq bitkisinin kökü
Liquorice
Солодковый корень

oduncağı, zoğ və çiçəklərindən alınır. Ənənəyə görə sarı rəng çalarının alınmasında sarıkök, zəfəran bitkisindən də istifadə olunmuşdur. Lakin zəfəran bitkisi çox qiymətli olduğundan xalçaçılıqda ondan az istifadə edilmişdir.

XIX əsrin II yarısından etibarən süni, kimyəvi tərkibli boyaqların meydana gəlməsi yerlərdə heyvan və bitki mənşəli təbii boyaqlardan istifadə edilməsini qismən məhdudlaşdırdı. Bir qayda olaraq anilin süni boyaq maddələrindən istifadə edilərək toxunan xalçalarda şəffaf rəng parlaqlığı, davamlılıq olmadığından onların dəyəri dəfələrlə aşağı enirdi.

Xalçanı əbədləşdirən, onu əvəzsiz və qiymətli edən əsas şərtlərdən biri onun naxışları, bədii quruluşudur. Naxışlar bəzən sadə, bir çox hallarda realist, ya da mücərrəddliyi ilə geniş yaradıcılıq imkanına malikdir.

Azərbaycanın xalça naxışları quruluşlarına görə həndəsi, nəbati, antropomorf və zoomorf formalara, bədii təsvir üslublarına görə isə sınıq və əyri xətlə işlənən element və təsvir növlərinə bölünə də bu elementlərin sonsuz şəkildə improvizasiyası, onların zaman ötdükcə saysız transformasiyası, daşdıqları məzmun və rəmlər qədər tükən-

of wool, dye components, dyeing and weaving technologies, designs, original geometric and curvilinear patterns, realistic or conventional representations, contrasting or soft colour palette.

By their artistic and technological features Azerbaijan carpets are divided into seven principal schools, as Guba, Shirvan, Baku, Ganja, Gazakh, Garabagh, and Tabriz. In

Исторически ковры ткались на всей территории Азербайджана. С учетом исторических, географических, социально-экономических и генеологически-эстетических факторов, азербайджанские ученые (К.Алиева) подразделяют местные ковры на отдельные школы. Ковры этих школ отличаются друг от друга качеством шерсти, составом красок, специфическими способами крашения,

Qabığından boyaq kimi istifadə edilən nar bitkisi

Pomegranate plant the fruit of which is used in dyeing

Гранатовый куст, плоды которого используются во время крашения

məzdir. Bütün bu naxışlarla bərabər insanların məişətində istifadə etdikləri əşyalar və əmək alətləri xalçalarda geniş yer almış, dini məzmun daşıyan "təsbəh", "mö hür", "daraq" və s. bu kimi əşyaları isə İslam mədəniyyətinin izi kimi qiymətləndirmək olar.

Xalçalarda qorunub saxlanılan bu nəfis naxışlar öz təsvir formalarına görə realistik və mücərrəd olmaqla yanaşı, öz məzmunları baxımından semantik məziyyətlər daşıyırlar.

Azərbaycan xalçalarındakı həndəsi formalı naxışlar çox uzaq keçmişdən xəbər verən milli mədəniyyətimizin tarixini səciyyələndirir. Hələ tunc dövründə təşəkkül tapmış, əsasını bəşəri mövzulardan ilahi və təbii

qüvvələrin, inancların təsiri rindən almış, xalqın dini etiqadını, bəşəri təsəvvürlərini bildirən, qədim Göy türk əlifbasını, epigramları kalligrafik zərifliklə özündə yaşadan kitabələrə çevrilmiş, obanın, oymağın, boy və qəbilənin damğalarını əks etdirən, həndəsi naxışlar çox zaman kodlaşdırılmış işarələr sistemi kimi təsvir edilir. Üç bucaqlar, kvadratlar, romb lar, səkkizbucaqlı ulduzlar, dairələr, svastikalar, kənarları qamaqlı naxışlarla dövrələnmiş üçbucaq, kvadrat və romblar, dolanbaclar, spirallar, "S" şəkilli spirallar, düz, sı nıq və çarpaz xətlər, meandr lar bu qəbildən olan ən qədim

turn, these schools include carpet weaving centres for example, Zakatala, Nakhichevan, Lenkoran etc. In carpets of these schools one can feel an original embodiment of creative impulses incorporating dyes of the enchanting nature through their colour schemes.

Carpets made in all the territory of Azerbaijan are the rich heritage of national carpet weaving schools with their qualitative artistic and technical characteristics. In examples from these schools the beauty and polychromy of nature blue of the sky, green of woods, herbs of mountain glades, white of snow alps are displayed. These schools are distinguished with the richness of colours, unique combinations of patterns, the intricate imagination of the national craftspeople and their high individual skills.

In the aesthetics of carpet the role of dyes is very important. The exact and adjusted selection of tones is a basic parameter providing the appeal and value of the carpet. The correct combination of colours, emphasizing patterns and adding colour harmony to the carpet, demands the great skill. The value of the product depends on what natural dyes are used for colouring fibres.

Traditionally, in Azerbaijan carpets dyes of plant and animal origin were mostly applied. For obtaining red roots of perennial madder plant were used, and while adding

технологией ткачества, множестве композиций, своеобразием изысканных геометрических и криволинейных узоров, реалистическими или условными сюжетами, контрастной или мягкой цветовой палитрой.

Азербайджанские ковры по своим художественным и технологическим особенностям разделяются на такие основные школы, как губинская, ширванская, бакинская, гянджинская, газакская, гарабахская, нахчыванская и тебризская. В свою очередь, эти школы складываются из ковроткаческих пунктов например, закатальского, ленкоранского и других. В коврах каждой из этих школ можно ясно ощутить и увидеть через их цветовые решения самобытное воплощение все новых и новых творческих импульсов, вбирающих краски чарующей природы.

Ковры, изготавливаемые на всей территории Азербайджана, своими качественными художественными и техническими особенностями составляют богатое наследие школ национального ковроделия. В образах этих школ отображаются красота и многоцветность природы голубизна неба, зелень лесов, разнотравье горных полей, белизна снежных вершин. Эти школы отличаются друг от друга богатством

Xalçanın toxunmasında istifadə
edilən alətlər

Tools used in carpet weaving

Инструменты, используемые
во время плетения ковра

"Atəşpərəstlər". Suraxani
"Fire-worshippers". Surakhany
«Огнепоклонники». Сураханы

"Atəşgah" məbədinin fasad lövhəsindən görünüş

The facing wall of the Fire-worshippers Temple

Фасадная плита Храма огнепоклонников

some components yellow-red or dark-violet tones were obtained.

Dark blue and lilac colours were extracted from indigo, black - from the green shell of walnut, the bark of nut tree and oak; yellow - from fallen leaves of mulberry, straw, wild apple-tree's bark, sprouts and flowers.

For obtaining shades of yellow colour, ginger and saffron also

"Suraxani" xalçasından fragment
The detail of a "Surakhany" carpet
Фрагмент ковра «Сураханы»

колорита, неповторимым сочетанием узоров, причудливым взлёт фантазии народных умельцев и их высоким индивидуальным мастерством.

В эстетике ковра очень велико значение красок. Точный и выверенный подбор используемых тонов - основной показатель, обеспечивающий привлекательность и ценность ковра. Правильное сочетание красок, подчеркивающее узоры и придающее ковру цветовую гармонию, требует большого мастерства. Степень ценности изделия зависит от того, каким видом натурального красителя будут окрашены волокна.

naxışlardandır. Bu növ həndəsi naxışlara Azərbaycanın bütün xalça məktəblərində rast gəlmək olar. Svastika - Quba, Qazax, Qarabağ; səkkizbucaqlı ulduzlar - Bakı, Qazax, Quba, Qarabağ; üçbucaqlar - Şirvan, Quba; "S" formalı spirallar - Quba, Bakı, Qazax, Şirvan, Qarabağ; ətrafları qarmaqlarla bəzədilmiş romb, üçbucaq və kvadrat formalı naxışlar - Şirvan, Qazax; çarpaz xəttlər - Quba, Qarabağ xalçalarında; düz xəttlər və meandrlar isə bütün məktəblərə məxsus xalçaların haşiyə zolaqlarında istifadə edilir.

Azərbaycan xalçalarında ən geniş yayılmış ikinci növ naxışlar bolluğa, müqəddəsiyə, coşqun təbiətin vəsfinə həsr edilmiş nəbatı elementlərdir. Bunlar gül, çiçək, ləçək, sadə və mürəkkəb spiral formalı budaqlar, "islimi"lər olmaqla yanaşı onların sırasında əsas ikonografik tərzdə formalaşmış və simvolik təsvirlərin müxtəlif interpretasiyasından yaranan "ağac" motividir. İsti yay günlərində bir yerdən başqa yerə köç edən, yarımköçəri həyat tərzini keçirən insanın həyatında su mənbəyi və ətrafında bitən ağacın nə qədər əhəmiyyətli olduğunu təsəvvür etmək çətin deyil. Məhz bu səbəbdən böyüməkdə olan ağac həyat rəmzi kimi qəbul edilmiş, sonralar isə həyatın üç fazasını - yeraltı dünyanı, insanların yaşadığı həyatı və kainatı birləşdirən müqəddəs qüvvə kimi qəbul edilmiş, münbitlik, bolluq, xoşbəxtlik, artım, ölməzlik simvoluna çevrilmişdir.

Xurcundan fragment. Qarabağ. XIX əsr
The detail of a saddle-bag. Garabagh. XIX century
Фрагмент хурджуна. Гарабах. XIX век

were traditionally used. However the saffron was used extremely seldom because of its high cost.

The use of synthetic dyes partly decreased the application of plant and animal dyes in the second half of the XIX centuries. However, as a rule, the lack of transparent brightness and durability of colours highly reduced the value of carpets coloured with artificial aniline dyes.

One of the basic conditions providing the durability, originality and value of carpet is its ornaments and artistic composition. The variety of patterns - from simple to realistic or abstract ones - provides ample opportunities for a weavers' creativity.

By their form ornaments of Azerbaijan carpets are divided into

Традиционно в азербайджанских коврах чаще всего использовались краски растительного и животного происхождения. Для получения красной краски использовались корни многолетней марены, а при добавлении некоторых ингредиентов получались желто-красные или темно-фиолетовые тона. Темно-синий и лиловый цвета вырабатывались из индиго, черный - из зеленой скорлупы молодого грецкого ореха, из коры орехового дерева и дуба; желтый - из увядших листьев шелковицы, соломы, коры, побегов и цветков дикой яблони.

Для получения оттенков желтого цвета также традиционно использовались желтый имбирь и шафран. Однако шафран использовался крайне редко из-за своей высокой стоимости.

С появлением во второй половине XIX века синтетических красок применение красителей растительного и животного происхождения частично пошло на убыль. Однако, как правило, отсутствие прозрачной яркости и устойчивости искусственных анилиновых красок намного снижало ценность окрашенных с их помощью ковров.

Одно из основных условий, обеспечивающих долговечность, неповторимость и ценность ковра, - это его орнаменты и худо-

Tabriz xalçasından fragment. XIX əsrin sonu
The detail of a Tabriz carpet. Late XIX century
Фрагмент тебризского ковра. Конец XIX века

"Ağacılı" xalçasından fragment.
Şirvan. XIX əsrin sonu

The fragment of a "Ağacılı" (Tree of Life)
carpet. Shirvan. Late XIX century

Фрагмент ковра «Древо жизни».
Ширван. Конец XIX века

Xalça üzərində ilahiləşdirilmiş "ağac" motivinin simvolik ideyası, çiçəklənən məftunedici təbiət qarşısında səcdə kimi islamın gəlişi yeni bədii ruhda ifadə edilmişdir.

İslam dünyasında qəbul edilmiş cənnət ideyası xalçalar üzərində dəbdəbəli bağ, ətirli çiçəklər şəklində özünə yer tapmışdır. Tebrizin "Ağacılı" kompozisiyasına məxsus ətraflarında qoşa quşlar təsvir edilmiş ağac, budaqlarının uclarında insan və quş başları təsvir edilmiş "vağ-vağ" elementli və s. ağaclar Azərbaycanın Qazax, Şirvan, Qarabağ məktəblərinə aid qədim xalçalarda geniş yayılmışdır.

plant, humaniform and animal motives, and by their graphic execution - into geometric and curvilinear ones. Infinite varieties and transformations of these elements are as inexhaustible as their meanings and symbols that they convey. Along with all the abundance of patterns, the wide range of household items and tools used by people were represented in carpets, as well as such motives as "beads", and "comb" bearing a religious meaning. They can be regarded as the influence of Islamic civilization.

Fine carpet patterns in both realistic and abstract forms have various semantic meanings. Geometric patterns in carpets symbolize marks of the national history, informing about the remote times. Emerged as early as the Bronze Age, geometric ornaments were developed under the influence of universal concepts - beliefs in gods and powers of nature.

жественная композиция. Разно- видности узоров - от простых до реалистических или абстрактно- условных решений - предостав- ляют широкие возможности для творчества.

Орнаменты азербайджанских ковров по своей форме разделя- ются на растительные, антропо- морфные и зооморфные, а по графическому исполнению - на геометрические и криволиней- ные. Бесконечное разнообразие этих элементов, их несметные трансформации столь же неис- черпаемы, как и содержание и символы, которые они передают. Наряду со всем изобилием узо- ров широкое отражение на коврах нашли бытовые предметы и орудия труда, использовавшие- ся людьми, а также такие мотивы как «чётки», «расческа», несущие в себе религиозный смысл. Их можно расценить как влияние исламской цивилизации.

Heybə, Şirvan. XX əsrin əvvəli

Heyba (small saddle-bag).
Shirvan. Early XX century

Хейба (небольшая переметная сума).
Ширван. Начало XX века

Bu qəbildən olan "Narlı" kompozisiyası Azərbaycanın Şirvan xalçalarında geniş yayılmış və bütün Ön Asiya xalqları tərəfindən ənənəvi şəkildə toxunan motivlərdəndir. Bu elementin tarixi qədim olub, toxunma arealına görə geniş ərazini tutur. Bu motivin coğrafi baxımdan geniş ərazidə yayılmasında Böyük İpək Yolu ticarət xəttinin öz əhəmiyyəti olmuşdur. İstər ibtidai, daha sonralar Zərdüştlük və İslam dövrlərində nara müqəddəslik, günəş rəmzi münasibətindən irəli gələrək bu ənənə Səfəvilər dövründə "Şah Abbas" adı ilə tanınan

They informed on the religious adherence and mentality of people; they became tables that embodied with calligraphy the ancient Runic alphabet of the Azerbaijanis' ancestors - Proto-Turkic tribes; they symbolized heraldic signs ("damgha") of families, clans, tribes. They are often perceived as a system of coded signs. Triangles, squares, rhombuses, octagonal stars, circles, swastikas, triangles outlined with hook-motives, labyrinths, S-shaped spirals, direct, broken and crossed lines, meanders are among the most ancient patterns of that kind.

Such geometric motives can be seen in all the Azerbaijan schools of carpet-making. The ancient swastika is encountered in carpets of the Guba, Gazakh, Garabagh schools; eight-pointed stars - in Baku, Gazakh, Guba, Garabagh schools; triangles - in Shirvan and Guba; S-shaped spirals - in Guba, Baku, Gazakh, Shirvan, Garabagh schools; rhombuses, triangles, squares with hooks - in Shirvan, Gazakh carpets; intercrossing lines - in Guba and Garabagh pieces; meanders - in carpet borders of any of these schools.

The second kind of patterns most widespread in Azerbaijan carpets is plant elements symbolizing fertility, abundance, and sacred images, and glorifying the generous nature. These are ornamental flowers, buds, petals and leaves, spiral sprouts of the simple and complex form.

Изысканные ковровые узоры, как реалистические, так и абстрактные, имеют различные семантические значения.

Узоры геометрической формы на азербайджанских коврах отражают веки национальной истории, сообщая о далекой старине. Геометрические орнаменты, сформировавшиеся еще в бронзовом веке, сложились под воздействием общечеловеческих понятий - веры в божества и силы стихии. Они сообщали о религиозной приверженности и мировоззрении народа; они стали скрижалями, запечатлевшими с каллиграфическим изяществом древний алфавит предков азербайджанцев - прототюрков; они символизировали геральдические знаки («дамги») семейств, родов, племен. Они часто воспринимаются как система закодированных знаков. К древнейшим узорам такого порядка относятся треугольник, квадрат, ромб, восьмиугольная звезда, круг, свастика, треугольник, окаймленный крючками, лабиринт, S-образная спираль, прямые, ломаные и скрещивающиеся линии, меандр.

Такого рода геометрическую графику можно встретить во всех азербайджанских школах ковроделия. Древняя свастика встречается в работах губинской, газакской, гарабахской школ; восьмиугольные звезды - в ба-

34

Sumax. Quba. XIX əsr
Sumakh. Guba. XIX century
Сумах. Губа. XIX век

Xurcun. Qazax. XIX əsrin əvvəli

Khurjun (saddle-bag).
Gazakh. Early XIX centuryХурджун (переметная сума).
Газакх. Начало XIX века

Among them the central place is taken by the Tree motive developed from various interpretations of the symbolical images. In the life of semi-nomadic people, who migrated to mountain camps in the hot summer days, much important were water sources and trees producing shadow. For this reason the growing tree was perceived as a symbol of life, and subsequently it was transformed into an image of the sacred power connecting three phases of life - the underground world, terrestrial life and heavens - and turned into a symbol of fertility, abundance, prosperity, continuation of family and immortality.

After the adoption of Islam the tree motive symbolizing the worship of nature was realized in a new artistic expression. The idea about paradise, accepted in the Islamic world, found its expression in carpet motives in the form of magnificent bushes and flowers. The Tree flanked by a pair of birds in the "Agajly" carpet of the Tabriz school, the vag-vag tree with human and bird heads on the branches, and other interpretations of this motive were widespread in old Azerbaijan carpets of the Gazakh, Shirvan, Garabagh schools.

The "Narly" pomegranate motive is widespread in Azerbaijan carpets of Shirvan tradition and among peoples of Central Asia. The history of this element dates back to the far-off time, and the area of its

kinской, газакской, губинской, гарабахской школах, треугольники - в ширванской и губинской; S-образные спирали - в губинской, бакинской, газакской, ширванской, гарабахской школах; орнаментальные ромбы, треугольники, квадраты, окаймленные крючками - в ширванских, газакских образцах; перекрещивающиеся линии - в губинских, гарабахских коврах; полосы и меандры используются на бордюрах ковров любой из этих школ.

Второй вид наиболее распространенных в азербайджанских коврах узоров - растительные элементы, символизирующие изобилие, священные образы, воспевание щедрой природы. Это орнаментальные цветы, бутоны, лепестки и листья, спиралевидные ветви простой и сложной формы. В этом ряду преимущественное место занимает мотив «древа», форма которого сложилась из разнообразной интерпретации символических изображений. В жизни полукочевников, перебивавшихся в жаркие летние дни на горные становища важное значение имели источники воды и дарившие тень деревья. Именно по этой причине растущее дерево воспринималось как символ жизни, а впоследствии оно трансформировалось в образ священной силы, соединяющей три фазы бытия - мир подзем-

Zili. Qazax. XIX əsr
Zili. Gazakh. XIX century
Зили. Газах. XIX век

orijinal "nar çiçəyi" elementinin yaranmasına səbəb olmuşdur.

Azərbaycan xalçalarında qızıl gül, şanəgüllə, qərənfil, süsən, zanbaq, bənövşə, lalə kimi çiçəklərin və bir-birindən doğan sivri şaxələrin "islimi" formasında təcəssüm etdirilməsi çox zaman bəşəri dünyagörüşləri ilə səsləşir. Çiçək və ləçəkləri birləşdirən əlaqələndirici budaqlar "islimi" bədii tərtibat quruluşundadır. "islimi" sözünün hərfi mənası cücərti, cavanlıq deməkdir. Məhz

application covers a vast territory. The Great Silk Road played a significant role in popularizing this motive in the wide geographical space. This tradition of transforming the fruit into a symbol of the life-giving sun, which appeared in primitive times and continued to exist during the subsequent periods of Zoroastrianism and Islam, evolved an original element known under the name "Pomegranate blossom" during the rule of Safavids.

Representations of such flowers as rose, lotus, iris, carnation, lily, violet, poppy and vine on

ный, потусторонний, земную жизнь и мир сакральный, - и превратилось в символ плодородия, изобилия, благоденствия, продолжения рода и бессмертия.

С приходом ислама мотив «древа жизни» как символ поклонения природе нашел свое новое художественное выражение.

Идея о рае, принятая в исламском мире, была передана в виде роскошных кущ, благоуханных цветков. Дерево в окружении пары птиц в композиции «Агаджлы» тебризской школы, деревья с элементами «ваг-ваг», на ветвях которых изображены человеческие и птичьи головы, и другие интерпретации этого образа широко распространены в старинных коврах газакской, ширванской, гарабахской школ азербайджанского ковра.

Композиция «Нарлы» («Гранатовый») демонстрирует мотив который был распространен в азербайджанских коврах, а также в ковровой традиции у всех народов Средней Азии. История этого элемента уходит в глубокую старину, ареал его применения охватывает большую территорию. Свою значимую роль в популяризации этого мотива на широком географическом пространстве сыграл Великий Шелковый Путь. Эта традиция превращения гранатового плода в символ животворного

bu sözün anlamı məntiqi olaraq naxışın forması ilə üst-üstə düşür. Bəzən avropalıların təsəvvürlərinə görə "islami" yanlış olaraq islam kəlməsi ilə bağlı sayılır və ərəb mənşəli söz kimi fərz edilərək "arabesk" adlandırılır.

Azərbaycan xalçalarının bəzəyinə çevrilmiş növbəti naxış növü "xətai" elementidir. Bu, XI əsrdən başlayaraq memarlıqda, XII-XIV əsrlərdə kitab tərtibatında, XV əsrdən etibarən isə xalça üzərində geniş istifadə edilmişdir. Elementin adı XVI əsrin tanınmış rəssamı Sadiq bəy Əfşarın "Qanun əs-Sovər" ("Təsvirin qanunları") əsərində yeddi əsas naxışdan biri kimi göstərilmişdir.

Azərbaycan xalçalarında toxunan növbəti elementlərdən insan təsvirlərini (antropomorf) göstərmək olar. Bu təsvirlərə əsasən Quba, Şirvan və Qarabağ ənənəvi xalçalarında təsadüf edilir.

İnsan təsvirlərinə hələ Azərbaycan incəsənətinin ən qədim tunc dövrünə aid maddi mədəniyyət abidələrində, saxsı qablar üzərində rast gəlinir. Saxsı qablar üzərində rast gəldiyimiz, zərif konturlar vasitəsilə işlənmiş insan təsvirləri kult mahiyyəti daşıyıb, xalçalar üzərində toxunan ən ibtidai formalı təsvirlərlə eynilik təşkil edir. Düzbucaq və ya üçkünc formalı bədən, üç, dörd və beşbarmaqlı əl, qadın və kişi siluetləri, uşaq təsvirləri sadə və ibtidai üslubda toxunmaqla yanaşı, bir çox hallarda müxtəlif obrazların

Azerbaijan carpets are frequently correlate with universal spiritual values. Vine sprouts as a pattern framework connecting flowers and buds are called "islami".

This word means "shoot", "sprout", "undergrowth", "sapling". The meaning of this symbol logically coincides with the form of the motive. According to mistaken views of some European authors the concept of "islami" is related to the word of "Islam" and is translated as "arabesque" of the Arabian origin.

Another kind of the ornament decorating Azerbaijan carpets is the "Khatai" motive which was widespread in architecture from the XI century, in book-binding from the XII-XIV centuries, and in carpets from the XV century. In the treatise of the famous miniaturist of the XVI century Sadig-bey Afshar "Ganun as-Sover" ("Laws of Depiction") this motive is mentioned as one of seven basic ornaments.

The following element in the graphic palette of Azerbaijan carpets is images of human beings. Such elements are encountered mainly in traditional carpets of Guba, Shirvan, Garabagh weavers.

Human depictions are first encountered in ceramic vessels relating to the Bronze Age. These images outlined by thin lines had a cult character. They remind the most

солнца, появившаяся в первобытные времена и продолжавшая существовать в последующие эпохи зороастризма и ислама, в период правления Сефевидов вызвала к жизни оригинальный элемент, известный под названием «Нар чичейи» («Цветок граната»).

Изображение на азербайджанских коврах таких цветов, как роза, лотос, ирис, гвоздика, лилия, фиалка, мак, а также виноградная лоза, зачастую созвучно с общечеловеческим мироощущением и мировоззрением. Виноградные побеги, являющиеся художественно-оформительским элементом и соединяющие цветы и бутоны, получили название «ислими».

Это слово означает «всход», «побег», «подрост», «молодняк». Именно семантика этого понятия логически совпадает с формой орнамента. По ошибочным представлениям некоторых европейских авторов понятие «ислими» связывается со словом «ислам» и переводится словом арабского происхождения - «арабеска».

Другим видом орнамента, украшающего азербайджанские ковры, является элемент «хатаи», который, начиная с XI века, широко применялся в зодчестве, в XII-XIV веках - при оформлении рукописных книг, а с XV века - в оформлении ковров. В трак-

Xurcundan fragment. Bakı. XX əsrin əvvəli

The detail of khurjun. Baku. Early XX century

Фрагмент хурджуна (переметной сумы).
Баку. Начало XX века

getdikcə təkmilləşməsinin şahidi olur.

Azərbaycan xalçalarında toxunan zoomorf elementlər əsasən qədim dövr inancları və totemləri ilə bağlı olmuşdur. Dəvə, at, qoç, ceyran, maral, aslan, pələng, it, ilan, balıq, xoruz, ördək, şahin, qartal, bülbül, göyərçin, tovuz quşu və bir çox əfsanəvi heyvanlardan - əjdaha,

primary forms of the motives represented in carpets. We can see rectangular and triangular figures, three-, four-, or five-fingered palms, male and female silhouettes, representations of children. Apart from such simple and primitive motives, one can see a gradual development of various patterns.

Animal motives woven in Azerbaijan carpets are mainly connected with ancient beliefs and totems.

In all the carpet schools motives of various animals are used. They are camel, horse, sheep, antelope,

тате известного художника XVI века Садиг-бея Афшара «Ганун ас-Совэр» («Законы изображения») этот мотив указан как один из семи основных орнаментов.

Следующей группой мотивов в изобразительной палитре азербайджанских ковров являются изображения человека (антропоморфные мотивы). Такие элементы встречаются преимущественно в традиционных коврах губинских, ширванских, гарабахских мастеров.

Изображения человека встречаются уже в древнейших памятниках азербайджанской культуры - на керамических сосудах, относящихся к бронзовому веку. Эти изображения, очерченные тонкими контурными линиями, носили культовый характер. Внешним видом они напоминают самые первичные формы тех мотивов, которые изображаются на коврах. Мы видим фигуры четырех- или трехугольной формы, трехпалые, четырехпалые или пятипалые ладони, мужские и женские силуэты, изображения детей. Наряду с такими простыми и примитивными решениями можно заметить постепенное совершенствование различных узоров.

Зооморфные элементы, сотканые на азербайджанских коврах, преимущественно связаны с древними верованиями и тотемами. Это верблюд, лошадь, овца,

Çantadan fragment. Şirvan. XIX əsr
The detail of a bag. Shirvan. XIX century
Фрагмент сумки. Ширван. XIX век

Məfrəşdən fragment.
Qarabağ. XIX əsrin ortaları

The detail of mafrash (carpet chest).
Gərarabagh. Mid XIX century

Фрагмент мафраша (ковровый сундук).
Гарабах. Середина XIX века

deer, lion, tiger, dog, snake, fish, cock, duck, falcon, eagle, nightingale, pigeon, peacock, as well as mythical creatures - dragon and magic birds "Simurg" and "Zumrud".

A part of animals reproduced on carpets was characteristic of local fauna; the second part was at first connected with totem symbols that played a role of patron, keeper and defender of the tribe and clan. Subsequently, under the influence of conceptions of Zoroastrianism, the images of the birds, which appeared as early as the VI century B.C., were transformed into the image of Ahuramazda (Ormuzd) who symbolized good and prosperity. At the same time, these images were considered as an embodiment of sacred power connecting earth and heavens.

The peacock, who amazed people by its proud bearing, regal nimbus and magnificent iridescent tail, was in many cases represented as a symbol of the sun, as the power preserving people from future misfortunes and troubles.

Motives connected with the peacock image are still woven in the Baku pile-less zili, the Shirvan "Arjiman" and "Salyan" carpets, the Gazakh "Agstafa", the Tabriz "Aghajly".

In Zoroastrianism the cock which called people to praying also was a sacred bird. It was represented in

антилопа, олень, лев, тигр, собака, змея, рыба, петух, утка, сокол, орёл, соловей, голубь, павлин, а также целый ряд мифических существ - дракон, волшебные птицы «симург» и «зумруд», которые использовались во всех школах азербайджанского ковроделия.

Часть воспроизводимых на коврах зверей и животных была характерна для местной фауны, другая часть поначалу была связана с тотемными символами, игравшими роль покровителя, хранителя и заступника племени и рода. Впоследствии изображения птиц, появившиеся еще в VI веке до н.э., под влиянием идей зороастризма трансформировались в образ Ахурамазды (Ормузда), символизовавшего добро и благоденствие. Вместе с тем, эти образы считались воплощением священной силы, связывающей землю с божественным небом.

Павлин, изумлявший людей своей гордой осанкой, царственным венчиком и роскошным радужным хвостом, во многих случаях изображался на ковре как символ солнца, как сила, оберегающая людей от грядущих напастей и бед.

Мотивы, связанные с образом павлина, до сих пор сохранили свой изобразительный стиль на бакинском безворсовом ковре

Xurcundan fragment. Qazax. XIX əsr
The detail of a saddle-bag. Gazakh. XIX century
Фрагмент хурджуна. Газзах. XIX век

simurq, zümrüd quşları Azərbaycanda bütün xalça məktəblərində istifadə edilmişdir. Xalçalarda toxunan real canlıların bir qismi yerli fauna üçün xarakterik, bəziləri ilk dövrlərdə totem anlayışı ilə əlaqəli olub, müəyyən tayfa, qəbilələrin himayəçisi rəmzinə çevrilmiş, qoruyucu mahiyyət kəsb etmişdir. Daha sonralar Zərdüşti ideyalarının təsiri altında hələ er. əvvəl VI əsrdə meydana gəlmiş quş təsvirləri xoşbəxtlik simvolu Ahura Mazdanın rəmzinə çevrilmişlər. Onlar həm də ilahi səma ilə yer arasında əlaqələndirici kimi müqəddəs qüdrətə malik hesab olunmuşlar.

Məğrur görünüşü, dəbdəbəli tacı, təmtəraqlı quyruğu ilə insanları hey-rətə salan tovuz quşu xalça üzərində

objects of ancient culture, in particular patterns of carpets. The mythic Simurg bird was represented in various forms, sometimes two-headed. This image symbolizing immortality is most widespread in the Shirvan namazlyg prayer rugs.

Animal symbols in Azerbaijan carpets, such as horse, camel, ram, are connected with cattle breeding and agriculture which were the main occupation of local population.

The dragon took an especial place in the Chinese mythology and was considered the patron of water. It was a sacred symbol promised success and happiness. The dragon motive, brought by Uigur Turks from the Far East to Azerbaijan, was variously interpreted in local carpets.

In Tabriz "Agajly" carpets, for example, the dragon is represented in the form of the pangolin protecting the Tree; in the Garabagh varni flatweaving this motive is depicted in the S-shaped form; in "Chelebi" and "Ajdahaly" carpets its body becomes arched; in the "Gasim-Ushagy" carpet it is half-arc; and in the Guba sumac flatweaving the dragon is represented in an abstract stepped form decorating intercrossing lines and the border.

zili, şirvanşkih vörsovıx kovrax «Arđıman», «Salyan», ǵazaxskom «Aǵstaǵa», tebrızskom «Aǵadǵly».

V zoroastrıyskoı religıı petux, prızyvavşıı lyudeı k molıtvı, takıe sıtılası sıyatsıennoı ptı-cıey. Eto našlo otrazıenıe v pıyamnıkaı drevneı kultiury, v osobennoı v uzoraı kovrov. Skazochıy ptıca Sımurg, ızoobraıavşıyası v razlıchnıx formaı, ınoǵda dvuglavoy, sımvolızırovala bessmertıe ı byla naıbolee şıroko rasprostranena na şırvanşkih kovrax «Namazlyg» (kovrıx, prednaznaçennoı dıa soverşenıyası musulımanşkoı molıtvı «namaz»).

Zoomorfnoıe sımvolı na azerbayıdıanşkih kovrax - loşadı, verblıud, baran - sıyazanı s domınırovavşımı v uklađe meştnıxжіtıley vıdımı hozyayştvo-vanıy - skotovodştvoı ı zemledeleıem.

Motıv dracona, prışedşıı ızo kıtayşkoı mıfoloǵıı, ğde on zanımal osobeı meşto ı sıtılasıy pokrovıteleı vıdı, yavlyası sıyatsıennoı sımvolom, suılıvşım ıdaçu ı şadıye. Motıv dracona, prınesennoı s Dalıneı Vostoka v Azerbayıdıan tıorkımı-ııǵura-ımı, našel sıve razlıčnoı tolkovanıe v ıskusstve azerbayıdıanşkoı kovra.

Tikmə. Qaytağı. XVIII əsr
Embroidery. Gaitag. XVIII century
Вышивка. Кайтаг. XVIII век

çox zaman günəşin simvolu və insanları qarşidan gələn beladan qoruyan qüvvə kimi toxunmuşdur.

Bakı məktəbinə məxsus zili xovsuz xalçalarında, Şirvanın "Ərciman", "Salyan", Qazaxın "Ağstafa", Təbrizin "Ağacı" xalçalarında toxunan tovuz quşu motivləri günümüzədək öz təsvir üslubunu qoruyub saxlamışlar. Xoruz insanları ibadətə çağıran simvol kimi Zərdüşt dinində müqəddəs tutulmuş, qədim dövr mədəniyyət abidələrində, o cümlə-

An element most widespread in the Azerbaijan ornamental art is "buta". This pattern is mostly encountered either as a single motive or an element filling the field in the Baku "Hila-butа", "Novkhany", "Fatmai" carpets; sometimes in flatwoven zili; in the Shirvan "Sor-Sor", "Maraza", "Chukhanly", "Shirilibey"; in the Ganja "Gadim Ganja" ("Old Ganja"); in the Garabagh "Shabalyt buta", "Lempa" carpets; in the Tabriz "Mir", "Sarabi" carpets.

In researches of various scholars the word of "buta" is interpreted as "plant", sometimes "cypress",

В тебризских коврах «Агаджлы» дракон, например, изображается в виде ящера, охраняющего дерево; на гарабахском безворсовом ковре варни это существо обретает S-образную изогнутую форму; на коврах «Челеби» и «Аждахалы» («Драконовый») его туловище становится дугообразным; на ковре «Гасымушагы» - это уже полудуга; а на безворсовых губинских коврах «сумах» образ дракона дан в абстрактной ступенчатой форме, украшающей скрещивающиеся линии и бордюр.

Наиболее распространенным в азербайджанском орнаментальном искусстве элементом является «бута». Этот узор чаще всего встречается либо в виде самостоятельного мотива, либо как заполняющий поле элемент на бакинских ворсовых коврах «Хиля-бута», «Новханы», «Фатмай»; иногда на безворсовом ковре «зили»; на ширванских «Сор-Сор», «Мараза», «Чуханлы», «Ширалибей»; на гянджинских «Гадим Гянджа» («Древняя Гянджа»); на гарабахских коврах «Шабалыт бута» («Каштановая бута»), «Лемпа»; на тебризских коврах «Мир», «Сараби».

В исследованиях различных специалистов слово «бута» истолковывается как «растение», иногда «кипарис», чаще - как связанные с зороастризмом символы павлина или огня.

dən xalçalarda daha çox toxunmuşdur. Simurq isə mifoloji quş olub müxtəlif formalarda, bəzən xalça üzərində iki baş, bir gövdəli şəkildə toxunur və ölməzliyin simvolu kimi Şirvanın "Namazlıq" xalçalarında daha geniş yayılmışdır.

Xalçalarımızda at, dəvə, qoç kimi heyvan simvolları isə qədim dövrlərdən insanların yarımköçəri həyat tərzində üstünlük təşkil etmiş maldarlıq, əkinçilik təsərrüfatı ilə bağlıdır.

Çin mifologiyasında özünəməxsus yeri olan, uğur, xoşbəxtlik gətirən və suyu himayə edən qüvvə kimi "əjdaha" elementi müqəddəs sayılırdı. Azərbaycan incəsənətinə uyğun türkləri tərəfindən Uzaq Şərqdən - Türkiyədən gətirilmiş "əjdaha" motivi xalçalar üzərində müxtəlif təsvir formalarında toxunmuşdur. Bəzən Təbrizin "Ağacıl" xalçalarında ağacı qoruyan əjdaha iri kərtənkələ şəklində, Qarabağın "Vərn" xalçasında "S", "Çələbi" və "Əjdahalı" xalçalarında qövs, "Qasımuşağı" xalçasında yarım qövs formasında, Qubanın "Sumax" xovsuz xalçalarında çarpaz xəttlər və haşiyə zolağını bəzəyən pilləli mücərrəd formada təsvir edirlər.

Azərbaycan naxış sənətində ən geniş yayılmış, mürəkkəb element "buta" -dır. Bu naxış sərbəst və doldurucu element olaraq ən çox Bakının "Xiləbuta", "Novxanı", "Fatmayı" xovlu xalçalarında və bəzən də zili xovsuz xalçalarında, Şirvanın "Sor-sor", "Mərəzə", "Çuxanlı", "Şirəlibəy",

Xurcun. Bakı. 1932

Saddle-bag. Baku. 1932

Хурджун. Баку. 1932

more often - as "peacock" or a symbol of fire connected with Zoroastrianism.

Various names of countless interpretations of the "buta" motive contain information about either a certain semantic meaning or toponymy. However, each

В различных названиях многочисленных интерпретаций мотива «бута» зафиксированы либо различная топонимическая информация, либо определенное семантическое содержание. Однако каждая разновидность этого элемента имеет неповторимое художественное построение, форму и самоназвание.

На азербайджанских коврах условным языком узоров запечатлена история народа, его духовный мир. Это можно проследить на всех этапах, в том числе и на символах, возникших в связи с исламом. Изображение кисти руки (т.е. "пять пальцев"; иносказательно: пять столпов) на коврах «Намазлыг» ширванской, губинской и газакской школ символизирует пять мусульманских святых (пророка Мухаммеда, Али, Фатиму, Гасана и Гусейна).

Мотивы, изображаемые на бордюрах ковров названных школ, - такие как гребень, четки, афтафа-леян (сосуд для омовения), - символизируют духовную чистоту; а куфические орнаментальные элементы являются стилизацией священных сур Корана. «Мехраб», украшающий композицию молитвенных ковров и воспроизводящий архитектурную деталь - арку, обозначает направление к священной «кибла» (местонахождение Мекки), а висячая лампа «гандиль» - символ света, исходящего от Бога.

Gəncənin "Qədim Gəncə", Qarabağın "Şabalıt buta", "Ləmpə", Təbrizin "Mir", "Sərabı" xalçalarında rast gəlmək olar. Müxtəlif tədqiqatçıların araşdırmalarında "buta" bəzən bitgi, bəzən sərv ağacı, daha çox Zərdüşt-lüklə əlaqəli tovuz quşu və ya odun, alovun simvolu kimi şərh edilir. Sonsuz sayda müxtəlif formaya malik olan "buta"lar adlarından gah məkan, gah müəyyən semantik məzmun kəsb edirlər. Lakin onların hər birinin bənzərsiz bədii quruluşu, forması və şərti adı vardır.

Azərbaycan xalçaları üzərində xalqın tarixi, mənəvi dünyası mücərrəd ikonografik təsvirlərin dili ilə həkk edilmişdir. Bunu bütün mərhələlərdə olduğu kimi, islam dini ilə bağlı yaranmış simvolik elementlərdə də izləmək olar. Şirvan, Quba və Qazax məktəblərinə aid "Namazlıq" xalçalarında toxunan "əl" təsviri islam dünyasında tanınan beş müqəddəs şəxsiyyətin (Məhəmməd peyğəmbər, habelə Əli, Fatimə, Həsən və Hüseyn) adı ilə bağlıdır. Eyni məktəbin xalçalarının haşiyə zolaqlarında istifadə edilən daraq, aftafa-ləyən, təsbeh təsvirləri mənəvi saflığa, "kufi" haşiyə elementləri isə Qurandan götürülmüş müqəddəs surələrə işarədir. Xüsusi ibadət xalçalarının bədii quruluşunu zənginləşdirən memarlıq elementlərindən yaranmış "mehrab"lar müqəddəs qiblənin istiqamətini müəyyən edir, "qəndil" isə Tanrı şöləsinin nişanıdır.

version of this element has unique design, shape and name.

In the Azerbaijan carpets the conventional language of patterns embodies the history of people, its inner world. It can be traced at all the stages, including symbols which appeared in connection with Islam. The image of palm (five fingers) in prayer rugs of the Shirvan, Guba and Gazakh schools symbolizes five Muslim holy persons (the prophet Mohammed, Ali, Fatimah, Hasan and Hussein).

Motives represented in borders of carpets of these schools, such as comb, beads, and aftafa-layan (jug), symbolize the spiritual purity; and Kufic elements are the stylization of sacred Koranic verses. The "mehrab" motive, decorating the composition of prayer rugs and reproducing an architectural detail of arch, symbolizes the direction toward the sacred Kibla (the location of Mecca), and the pendant lamp "gandil" is a symbol of light proceeding from God.

Making an assumption that the Azerbaijanis are one of the first creators of carpet in the history of mankind, we can say that it was in Azerbaijan where the carpet art reached the highest level of development since the most ancient times. This art has survived up to nowadays and experiences its mature age.

"Namazlıq" xalçasından fraqment.
Şirvan. 1233 hicri/1818

The detail of a Shirvan prayer rug.
1233 Hicra/1818

Фрагмент молитвенного ковра.
Ширван. 1233 хиджри/1818

Məfrəşdən fraqment.
Qarabağ. XIX əsr

The detail of mafrash (carpet chest).
Garabagh. XIX century

Фрагмент мафраша.
Гарабах. XIX век

Bəşər tarixində azərbaycanlıların xalçanın yaradıcılarından biri olduğu haqqında ehtimala əsaslanaraq göstərə bilərik ki, məhz Azərbaycanda hələ qədim dövrlərdən xalça ən yüksək inkişaf mərhələsinə çatmışdır. Bu sənət bu gün də saxlanılır, öz müdriklik dövrünü yaşayır.

Azərbaycan xalqı və toxucusu öz sadə həyat mühitində əbədiyyətə qovuşan naxışlarını yaratmış, onların tərəvət və çalarlarını günümüzədək qoruyub saxlamış və bəşəriyyətin bədii sərvətinə çevirmişdir. Bu ənənə cənətkarlar tərəfindən suveren Azərbaycanda yaşadılır və inkişaf etdirilir.

Məfrəş. Gəncə. XIX əsrin sonu
Mafrash. Ganja. Late XIX century
Мафраш. Гянджа. Конец XIX века

Azerbaijan people has generated masters and skilled carpet weavers who created wonderful patterns preserved during centuries, kept in their freshness and unique colours, and entered into the cultural treasury of mankind. These traditions are continued by masters of the new independent Azerbaijan.

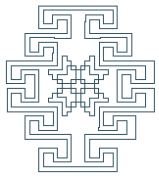
Исходя из предположения о том, что азербайджанцы являются одними из первых создателей ковра в истории человечества, мы можем сказать, что именно в Азербайджане еще с древнейших времен искусство ковротеления достигло высочайшего уровня развития. Это искусство живет и поныне и переживает свой зрелый возраст.

Азербайджанский народ взрастил мастеров и мастериц ковротеления, которые сотворили чудесные узоры, пережившие века, сохранившие неувядаемую свежесть и неповторимые краски, вошедшие в сокровищницу человечества. Эти традиции живут и продолжают мастерами нового суверенного Азербайджана.

Guba carpet school / Губинская ковровая школа

Böyük Qafqaz sıra dağları
The Greater Caucasus Mountains
Горы Большого Кавказа

Quba Böyük Qafqaz dağlarının şimal-şərqində, Qudyalçayın sağ sahilində dəniz səviyyəsindən 616 metr yüksəklikdə yerləşən Azərbaycanın qədim tarixi məkanlarından biridir. Yaşı ilk orta əsrlərə gedib çıxan Qubanın tarixi haqqında qədim Alban və Ərəb mənbələrində geniş məlumat vardır.

Ərazidə aparılmış arxeoloji qazıntılar hələ erkən orta əsrlər dövrün-

The town of Guba is located at a height of 616 meters above sea level, in the northeast of the Northern Caucasus mountains and on the right bank of the Gudialchay River. Guba is one of the most ancient historical places of Azerbaijan. Medieval Albanian and Arabian written sources abundantly evidenced its rich ancient history.

Archeological excavations made in this territory have also proved it. In the Arabian sources of the XII century Guba was mentioned as "Kubba". In the XIII century manuscript by the Arabian geographer Yaghut Khamavi this territory was named "Kuba". In the Safavid writings of the XVI century the town was mentioned as "Gubba". The town was established in the XIV century. In the middle of the XVIII century the Guba khanate arose, and Husein-Ali Khan

Город Губа, расположенный на высоте 616 метров над уровнем моря на северо-востоке Большого Кавказа и на правом берегу реки Гудиял-чай, является одним из самых древних исторических мест Азербайджана. О его богатой истории, уходящей корнями в средние века, широко свидетельствуют древние албанские и арабские источники. Это подтвердили и проводившиеся на этой территории археологические раскопки.

В арабских источниках XII века город Губа упоминается как «Кубба»; в географическом словаре, составленном арабским ученым XIII века Йагуг Хамави эта территория указывается под названием «Куба»; а в сефевидских источниках XVI века Губа упоминается как «Гюбба». Город Губа был zaloжен в XIV веке. В середине XVIII века было создано Губинское ханство, после чего Гусейнали-хан объявил город его столицей.

Благодаря своему расположению на перекрестке древних торговых путей, в том числе Великом Шелковом Пути, Губа на протяжении всей своей истории развивался как центр торговли и различных ремесел, таких как гончарное и кожевенное дело, но в первую очередь - ковроткачества.

Исторически территория губинской ковроткаческой зоны делится на горную, предгорную и равнинную части. К горной части относ-

də burada yaşayış məntəqələrinin mövcudluğu barədə məlumat verir. XII əsrə aid Ərəb mənbələrində Quba "Kuba" kimi qeyd edilmiş, XIII əsr ərəb alimi Yaqut Həməvinin tərtib etdiyi coğrafiya lüğətində Azərbaycan şəhərləri arasında bu ərazi "Kubba" kimi göstərilir, XVI əsr Səfəvi qaynaqlarında isə Quba "Qübbə" şəklində verilmişdir.

Qubanın təməli XIV əsrdə qoyulmuşdur. XVIII əsrin ortalarında Quba xanlığı yaradılmış, Hüseynəli xan tərəfindən Quba şəhəri həmin xanlığın mərkəzi elan edilmişdir.

Quba şəhəri qədim ticarət yollarının, o cümlədən Böyük İpək Yolu-nun kəsişməsində yerləşdiyi üçün tarix boyu inkişaf etmiş, ticarət, sənətkarlıq mərkəzi olmuşdur. Xalqın məşğul olduğu dulusçuluq, dabbaqçılıq və s. sənət növləri içərisində xalçaçılıq sənəti də xüsusilə geniş yayılmışdır.

Quba tarixi xalçaçılıq ərazisi dağlıq, dağətəyi və ovalıq hissələrinə bölünür. Dağlıq hissəyə Xaşı, Qonaqkənd, Cimi, Afurca, Yerfi, Buduq, Söhüb, Qırız, Cek, Xan,

declared the town the capital of the khanate.

Guba is located in the crossroad of ancient trading routes, including the Great Silk Road, and during its history the town developed as the center of trade and various handicrafts, particularly pottery, tanning, and first of all carpet-weaving.

Historically the Guba carpet-weaving zone includes highlands, foothills and lowlands. The mountain part covers villages of Khashi,

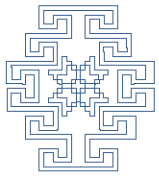
Çıraq-Qala tarixi memarlıq abidəsi. V əsr

The Chirag-Gala Fortress. V century A.D.

Крепость Чыраг-Гала. V век

яются пункты ковроткачества, расположенные в селах Хаши, Гонагкэнд, Джими, Афурджа, Ерфи, Будуг, Сохюб, Гырыз, Джек, Хан и Салмасейюд. В предгорной части ковровое производство сконцентрировалось вокруг сел Амирханлы, Алиханлы, Халфалар, Пирамсан, Гяндов, Билиджи, Шахназарли, Пиребедиль, Зейва, Сырт-Чи-

48

Salmasöyüd kəndlərini əhatə edən xalça istehsalı məntəqələri aiddir. Dağətəyi hissədə xalça istehsalı Əmirxanlı, Əlixanlı, Xəlfələr, Pirəmsan, Gəndov, Bilici, Şahnəzərli, Pirəbədil, Zeyvə, Sirt-Çiçi, Dərə-Çiçi, Xırdagül-çiçi, Sabatlar kəndlərində, ovalıq hissədə isə Şabran

Gonagkend, Jimi, Afurja, Erfi, Budug, Sohyub, Gyryz, Jek, Khan, and Salmasoyud. In the foothills carpetweaving was practiced in villages of Amirkhanly, Alikhanly, Khalfalar, Piramsan, Gandov, Biliji, Shahnazarli, Pirebedil, Zeyva, Syrt-chichi, Derechichi, Khyrdagul-chichi, and Sabatlar. The lowland consists of the

чи, Дөрө-Чичи, Хырдэгюль-Чичи, Сабатлар, а в равнинной части - в Шабранской зоне, а также в Чай-Гарагашлы, Хаджи-Гарадашлы, Сарван, Девечи, Моллакамаллы и других селах.

В губинскую ковровую группу входят также ковры, сотканые в древнем азербайджанском городе Дербенте.

Еще со средних веков губинские ковры снискали себе мировую славу своей тонкой и блестящей шерстью, высокой плотностью узлов, яркими и чудесными узорами, удобными и компактными размерами.

Русский исследователь К.Хатисов, давая подробную классификацию азербайджанских ковров, писал: «...В Закавказье губинские ковры особенно высоко ценятся своей тонкой шерстью, мягкой пряжей, и высоким качеством».

С расширением в XIX веке коврового производства в Азербайджане повысился и спрос на пряжу. В связи с этим большинство населения Губы освоило профессию прядильщика, поэтому во всех домах имелись прялки и ткались ковры.

В этот период Губинский район был под особым вниманием Кав-

"Qonaqkənd" xalçası. Quba. 1930

"Gonagkend" carpet. Guba. 1930

Ковер «Гонагкенд». Губа. 1930

"Zeyvə" minbər xalçası. Quba. 1946

The "Zeyva" carpet covering the minbar-chair in a mosque. Guba. 1946

Ковер «Зейва», украшающий кафедру-минбар в мечети. Губа. 1946

qaşlı, Hacı Qaraqaşlı, Sarvan, Dəvəçi, Mollakamallı və s. kəndlərində mərkəzləşmişdir. Quba xalça məktəbinə Azərbaycanın qədim Dərbənd şəhərində azərbaycanlıların toxuduqları xalçalar da daxildir.

Quba xalçaları zərif və parlaq yunu, yüksək sıxlığı, rəngarəng bədii tərtibatı, ecazkar naxışları, münasib ölçüləri ilə hələ orta əsrlərdən dünya miqyasında şöhrət qazanmışlar. Azərbaycan xalçalarının texnoloji və bədii təsnifatını təfəsilatı ilə vermiş rus tədqiqatçısı K.Xatsoy yazmışdır: "...Zaqafqaziyada Azərbaycanın

Shabran district and villages of Chay-Garagashly, Haji-Garagashly, Sarvan, Devechi, Mollakamally etc.

The Guba carpet group also includes carpets woven in the ancient Azerbaijan town of Derbent.

From the Middle Ages Guba carpets won wide recognition with their fine and lustrous wool, high knot density, multi-coloured magnificent patterns, and compact sizes.

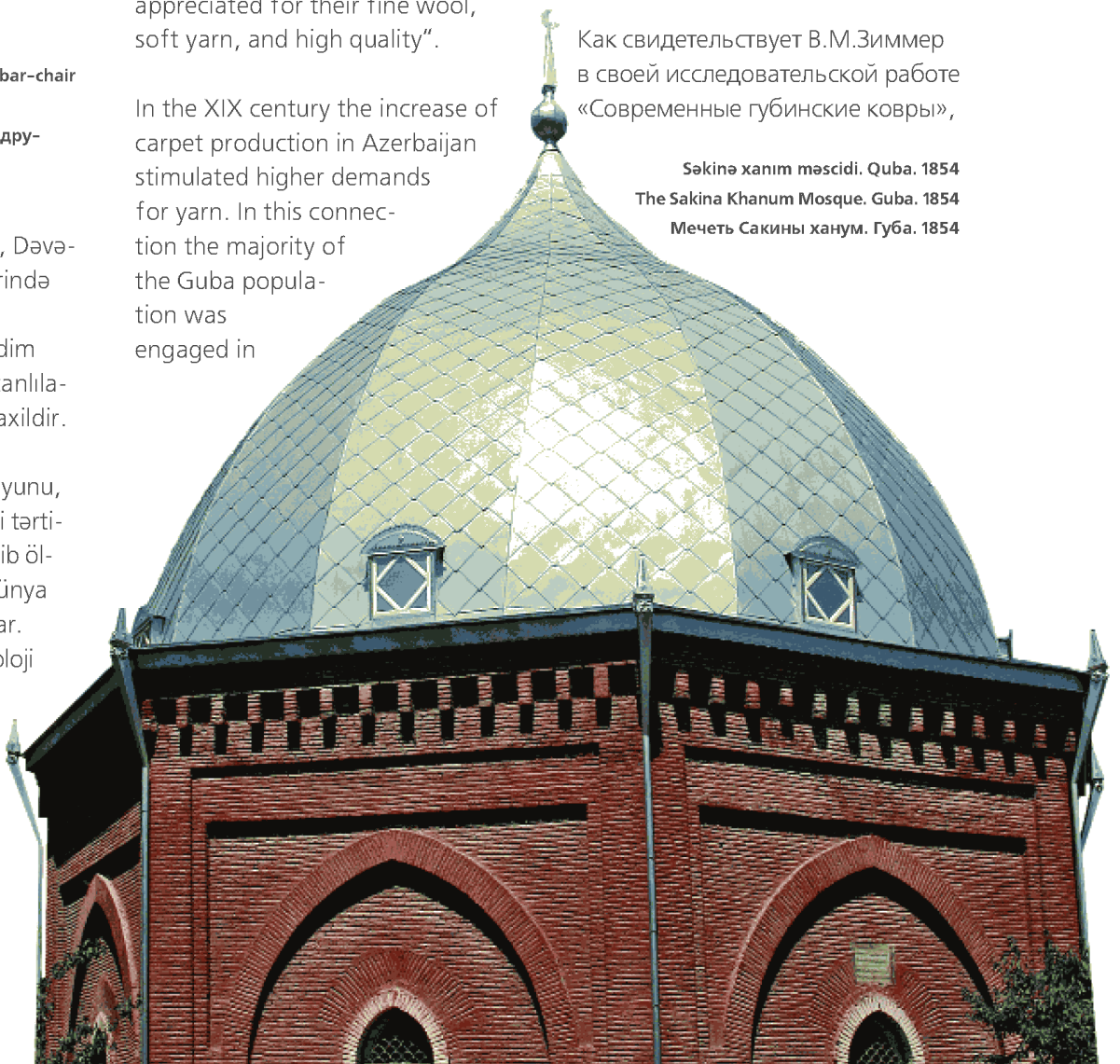
The Russian researcher K.Hatsoy, classifying Azerbaijan carpets, wrote: "... In the Transcaucasia Guba carpets are highly appreciated for their fine wool, soft yarn, and high quality".

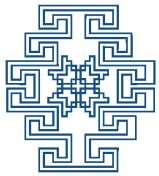
In the XIX century the increase of carpet production in Azerbaijan stimulated higher demands for yarn. In this connection the majority of the Guba population was engaged in

казского кустарного комитета. В 1905-1906 годах губинским ткачам были розданы специальные эскизы узоров, чтобы стимулировать ковровое производство. Сотканые по этим эскизам ковры завоевали большой успех на выставке, проходившей в 1913 году в Петербурге. В 1912 году в Губинском уезде и селе Имам-Гюлю были открыты специальные пункты для закупки местных ковров, которые ткались из высококачественной шерсти с использованием натуральных красителей. В результате этого ковры губинской школы в свое время составили основу экспорта.

Как свидетельствует В.М.Зиммер в своей исследовательской работе «Современные губинские ковры»,

Səkinə xanım məscidi. Quba. 1854
The Sakina Khanum Mosque. Guba. 1854
Мечеть Сакины ханум. Губа. 1854

Quba xalçaları öz zərif yunu, incə ipliği, keyfiyyətli məmulatları ilə daha yüksək qiymətləndirilir ”.

XIX əsrdə Azərbaycanda xalça istehsalının genişlənməsi ilə əlaqə-

Qaraçay sahilində xalçanın təmizlənməsi
A carpet washed on the bank of the Garachay River
Мытье ковров на берегу реки Гарачай

carpet-making. In all houses there were spinning-wheels and looms and carpets were woven.

In that period the Guba zone was given close attention by the Caucasian Handicraft Committee. In 1905-1906 design cartoons were distributed among Guba weavers to help them in making carpets. In 1913 carpets with these designs won large recognition at a carpet exhibition held in Petersburg. In 1912 special agencies were established to purchase carpets from the local population of the Guba district and the Imam-Gulu village. These carpets woven of high-quality wool and with the use of natural dyes made the basis of export.

в начале XX века наблюдался возрастающий спрос на экспортируемые за рубеж азербайджанские ковры: «Итальянцы высказывают предположение, что в скором времени эти ковры заменят живопись и настенные узоры в их квартирах, а американцы широко используют ковры для утепления своих комнат и декоративного оформления. С этой целью они заказывают ковры, соответствующие размерам их квартир. Таким образом, интерес к коврам с геометрической композицией, абстрактными узорами растет, и они становятся неотъемлемой частью европейского быта».

dar yuna olan tələbat da artmışdır. Bununla əlaqədar Quba əhalisi arasında əyiricilik geniş yayılmış, bütün evlərdə cəhrə olmuşdur. Cəhrə Qubada kəndli qadının sadıq yol yoldaşı olmuş, ömrü boyu onu müşayiət etmişdir. Bir qayda olaraq ilk dəfə cəhrə qıza hələ 9-10 yaşında, ikinci cəhrə isə həddi buluğa çatarkən verilərdi.

Bölgədə xalça sənətinin aparıcı yer tutduğu ilə əlaqədar, Quba rayonu Qafqaz Kustar Komitəsinin xüsusi nəzarəti altında olmuşdur. Azərbaycanda 1905-1906-cı illərdə ilk dəfə olaraq məhz Quba toxucularına xalça toxumaq üçün naxışlar təsvir edilmiş damalı kağız verilmişdir. Məhz bu ilk çeşnilər əsasında toxunan xalçalar 1913-cü ildə Peterburqda keçirilən sərgidə seçilərək uğur qazanmışlar.

1912-ci ildə Quba qəzasında və İmam-Qulu kəndində, yalnız Quba xalçalarının keyfiyyətli yundan və təbii boyalardan istifadə edilərək toxunması, həmçinin xalçaların möhtəkirlərin əlinə keçməsinin qarşısının alınması üçün alqı-paylama məntəqəsi təşkil olunmuşdur. Təşkil edilmiş işin nəticəsi olaraq Quba xalçaları öz dövründə ixracın əsasını təşkil etmişlər. Tədqiqatçı V.M.Zimmerin "Müasir Quba xalçaları" adlı araşdırmalarından göründüyü kimi, dünyaya paylanan Azərbaycan xal-

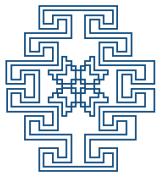
In his research "Modern Guba Carpets" V.M.Zimmer wrote that in the beginning of the XX century Azerbaijan carpets were in great demand in Europe. He indicated: "Italians say that carpets will replace paintings and wall patterns in their apartments soon, and Americans widely use carpets for warming and adorning rooms. With this purpose they order carpets conforming to the size of their apartments. Thus, the interest to carpets with geometric compositions and abstract patterns increasingly grows, and they have

Естественно, что с развитием этого вида народных промыслов, население Губинского района стало интенсивно осваивать искусство ковроткачества, дававшее ему возможность удовлетворять свои ежедневные потребности.

23-24 марта 1926 года Азербайджанское отделение Кавказской торговой организации (Заггосторг) организовало в Губинском регионе, где уже широко распространилось искусство ковроткачества, выставку «Праздник народного искусства». Дать толчок дальней-

Toxucu qadın. Qımılqışlaq kəndi. Quba
A female weaver. The Gımylgışlaq village. Guba
Ковроткачиха. Селение Гымылгышлаг. Губа

Qudyalçay çayı
The Gudal-chay River
Река Гудил-чай

Qusar şəhəri
The town of Gusar
Город Гусар

become an integral part of the European life."

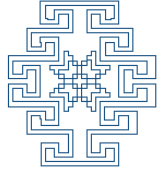
Of course, the development of this handicraft encouraged the population of Guba to be highly engaged in carpet-weaving. The economic activity enabled them to satisfy their daily needs.

In March 23-24, 1926, the Azerbaijan branch of the Caucasian trading organization (Zakgostorg) held an exhibition "Festival of Folk Art" in Guba. The aim of the unusual event was to stimulate the further development of local traditions of carpet art. Of more than 200 fine carpets made by weavers from villages of Garagashly, Gyryz,

шему развитию и закреплению местных традиций ковроткачества - такова была цель организаторов необычного праздника. Из более чем двухсот изысканных ковров, сотканных в селах Гарагашлы, Гырыз, Чичи, Пиребедиль, Гонагкенд и Зейва, десять ковров были удостоены премий, причем первое, второе и третье места завоевали ковры, сотканные в Пиребедиле.

Классические ковры губинской школы ткачества отличаются лаконичной композицией. Они украшаются ритмично повторяющимися мотивами. Подобная композиция, не нагруженная узорами, усиливает эмоциональное восприя-

çalarına XX əsrin əvvəllərində tələbat daha da artmışdır. İtalyanlar xalçalarımızın tezliklə evlərdəki rəsm və divar naxışlarını əvəz edəcəyini ehtimal edir, amerikalılar isə öz evlərinin standart ölçülərinə uyğun sifarişlər verir, otaqların isidilməsi və dekor tərtibatında xalçalardan geniş istifadə edirdilər. Beləliklə, həndəsi quruluşlu, mücərrəd naxışlı xalçalara olan maraq artır, onlar Avropa məişətinin ayrılmaz hissəsinə çevrilirdilər. Təbii ki, sənətin bu növünün inkişafı ilə yanaşı Quba toxucuları öz gündəlik ehtiyaclarını ödəmək üçün də xalça sənətilə məşğul olurdular.

1926-cı ilin 23-24 mart tarixlərində Qafqaz Dövlət Ticarəti Təşkilatının Azərbaycan şöbəsi tərəfindən

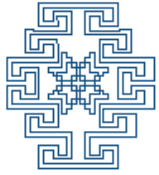

Chichi, Pirebedil, Gonagkend, and Zeyva, ten carpets were awarded prizes, and the first, second and third places were prized to carpets from Pirebedile.

Yunun çırılması. Quba
Wool beating. Guba
Битье шерсти. Губа

Xalçaların nümayişi
A carpet show
Демонстрация ковров

toxuculuğun geniş yayıldığı Quba bölgəsində xalça sənətinə həsr edilmiş “Xalq sənəti bayramı” sərgisi təşkil edilmişdir. Məhz bu bayramın Qubada keçirilməsinin bölgənin toxuculuq ənənələrinin gələcəkdə daha da inkişafına təkan veriləcəyi nəzərdə tutulurdu. Sərgidə nümayiş etdirilən 200-dən artıq nəfis xalçadan birinci, ikinci və üçüncü yerlər Pırabədil kəndində toxunan xalçalara verilmişdir.

Quba məktəbində toxunan klassik xalçalar yığcam kompozisiyaları ilə seçilir. Burada toxunan bəzi

Classical carpets of the Guba weaving school have laconic compositions. These carpets are decorated with repeated motives scattered in the field. This loose arrangement of patterns increases an emotional impact of Guba carpets. These carpets reflect early religious-mythological and mystical beliefs of Azerbaijan people.

Like any carpet having its own compositional and artistic conception, patterns also have their own meanings and interpretations. In the carpets one can see

те губинского ковра. Эти ковры отражают ранние религиозно-мифологические и мистические представления нашего народа.

Как и любой ковер, имеющий свое композиционное и художественное решение, узоры также имеют свой смысл и толкование. Аллегории добра, святости или

Xurcun və çul bu gün də məişətdə geniş istifadə olunur

Saddle-bags and horse-cloths are still very popular in household

Хурджун и попоны все-еще широко используются в быту

uzunsov dəhlizliklər ritmik şəkildə təkrarlanan səpmə elementlərlə bəzədilir. Quba xalçalarında belə məhdud sayda olan naxış həlli onların emosional təsir gücünü artırır. Bu xalçaları bəzəyən naxışlar xalqımızın erkən dini-mifoloji və mistik təsəvvürlərini əks etdirirlər. Hər bir xalçanın öz bədii quruluşu

Nüqədiyə gedən yol. Quba
The road to Nuga. Guba
Дорога в Нугади. Губа

mythological symbols of good, sanctity, protection against evil powers represented in such patterns as "bujnuz" (horns), migraz (shears), vine leaves, flowers, "sachayagy" (tripod), camel, fantastic birds, dragon and other motives. These patterns create an especial harmony.

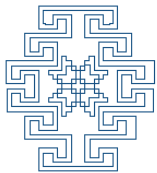
According to popular beliefs, the motive "alamundzhug" (mouse's teeth) representing the dotted line

защиты от злых сил воплощены в таких создающих особую гармонию символах, как «буйнуз» (рога), «миграз» (ножницы), виноградные листья, цветы, «сачжая» (треножник), верблюд, сказочные птицы, дракон и других мотивах.

По народным поверьям, пунктирная линия «аламунджуг» (мышинный зуб), изображаемая на кайме, защищает от дурного глаза и порчи. Этот узор был заимствован из древнего искусства керамики.

Высокий профессионализм местных мастеров отражается богатством узоров и многоцветным колоритом сотканных ими узоров. Диапазон этих узоров, воплотивших в себе древнее мировоззрение и эстетические взгляды народа, бесконечен. Прекрасными эти ковры делает гармония теплых тонов, а нежность им придает мягкая, качественная и блестящая шерсть.

56

olduğu kimi, hər bir naxışın da öz mənası və yozumu vardır. Bu məkanın canlı təbiətini rənglərin və naxışların dili ilə özündə yaşadan xalçalarda şəhər qüvvələrindən qorunmaq, xeyir-bərəkət, müqəddəslik simvolu olaraq toxunan rəmzi işarələr, "buynuz", "miqrəz" (qayçı), tənək yarpaqları, çiçəklər, "sacayağı", dəvə, mifoloji quşlar, "əjdaha" kimi əfsanəvi obrazlar və s. incə ilmələrin dili ilə bəzən göllərin əhatəsində, bəzən isə raportlar şəklində təkrarlanaraq ahəngdarlıq yaradırlar. Haşiyələr arasında xalq deyiminə görə gözdən qorunmaq, gözə gəlməmək mənasında toxunan aləmuncuq ("siçan dişi") haşiyə zolağı inanclarımızdan irəli gələrək öz əsasını qədim dövr dulusçuluq məmulatlarından almışdır. Yerli toxucuların yüksək peşəkarlığı və

Xurcundan fragment. Quba. XIX əsr

The detail of khurjun (saddle-bag).
Guba. XIX century

Фрагмент хурджуна. Губа. XIX век

in the border was the protection against evil eye and damage. The motive was borrowed from patterns of ancient ceramics.

The high professionalism of local weavers is reflected by the richness of motives and multi-coloured patterns. The range of patterns representing the ancient outlook and aesthetic views of the people is unlimited. A harmony of warm

Çiçi kəndi.
Qubanın məşhur xalçaçılıq məntəqəsi

The village of Chichi – famous carpet-weaving point of Guba

Селение Чичи – известный ковроткаческий пункт Губы

Xurcun gündəlik istifadədə
Khurjun used in household

Хурджун в повседневном использовании

zəngin təcrübəsi toxuduqları xalçaların kolorit və naxış rəngarəngliyində özünü yaşadır. Ən qədim dövrlərdən başlayaraq xalqımızın dünyagörüşünü, estetik baxışlarını əks etdirən bu naxışların diapazonu sonsuzdur.

Yumşaq, keyfiyyətli və parlaq yunu ilə xalçaya zəriflik effekti verən, onu daha yaraşqlı edən isti rəng ahəngidir. Nar və qoz qabıqları, heyva, tut ağacının yarpaqları, palıd ağacının kökü, sumax və s. bitkilərdən alınan rənglər öz davamlılığı, şəffaflığı ilə xalçanı daha canlı göstərir.

Sıxlığı 40x40-dan 55x55-dək olub, ənənəvi xalq üsulu əsasında toxun-

tones makes these carpets beautiful, and the soft and lustrous wool adds them delicacy.

Natural dyes make Guba carpets more vivid. The pigments are obtained from natural plants such as pomegranate, nutshell, leaves of quince and mulberry, roots of oak, sumac and other plants. These dyes are famous for their durability and transparency.

The Guba carpets include such pieces as "Kohne Guba" (Old Guba), "Zeyva", "Golu-chichi", "Jek", "Khan", "Erfi", "Jimi", "Ugah", "Syrt-chichi", "Gara-gashly", "Shahnazarli", "Pirebedil", "Gymyl", "Lejedi", "Alikhanly",

Еще более оживляют губинские ковры славящиеся своей долговечностью и прозрачностью натуральных красители, получаемые из граната и ореховой скорлупы, айвы, листьев тутового дерева,

Çiçi kəndindən mənzərə
The landscape of Chichi
Панорама селения Чичи

Sürü otlaqda. Çığ kandi
A grazing flock. The Chichi village
Пасушеся стадо. Село Чичи

muş bu xalçalar "Köhnə Quba", "Zeyvə", "Qollu-Çiçi", "Cek", "Xan", "Yerfi", "Cimi", "Ugah", "Sirt- Çiçi", "Qaraqaşlı", "Şahnəzərli", "Pirəbə-dil", "Qımıl", "Ləcədi", "Əlixanlı", "Afurca", "Səlməsöyüd", "Qədim minarə", "Mollakamallı" və s. 35-dən artıq çeşninin saysız imita-siyasından alınan sənət əsərləridir.

Quba xalça məktəbi xovlu xalça-larla yanaşı palaz və sumax kimi seçilən xovsuz xalçaların istehsal edildiyi bölgə olaraq da şöhrət

Çiçi kəndində xalçaçılıq davam edir
Carpetmaking is still alive in Chichi
В Чичи продолжается традиция ковроткачества

"Salmasoyud", "Gadim Minara", "Mollakamally" and others. Woven in traditional way, they are true masterpieces. The density of Guba carpets is from 40x40 up to 55x55 knots in 10 cm.

The Guba carpet school has become famous not only for its pile carpets, but also flatwoven textiles. Among them there are sumakh and palas. Since the XVIII century tens of various designs were used for making sumakh weavings in the Guba zone. Other flatwoven items such as khurjun (saddle-bag), mafrash (carpet chest), heyba (small saddle-bag), kharal (bag for

Xalçaların qurudulması
Carpet drying
Сушка ковров

корней дуба, сумаха и других растений.

Имея плотность от 40x40 до 55x55 узлов в 10 см, ковры «Кохне Губа» (Старая Губа), «Зейва», «Голу-Чи-

Xurcun.
Quba. XX əsrin əvvəli

Khurjun.
Guba. Early XX century

Хурджун.
Губа. Начало XX века

qazanmışdır. Mürəkkəb toxunma üsuluna malik onlarca müxtəlif bədii tərtibatlı sumax çeşnilərinin istehsalı bu ərazidə geniş yayılmışdır. Məişətdə geniş istifadə edilən xalça məmulatlarından xurcun, məfraş, heybə, xaral, çanta, çul, duz torbası və s. öz toxunma texnikası, bədii tərtibatı ilə Quba məktəbinin bədii ənənələrini əks etdirirlər.

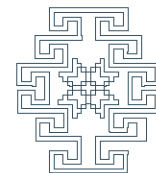
grain), chul (saddle-cloth), bag for salt, and others, were widely used in household. They also reflect the highly developed artistic traditions of the Guba carpet-weaving school.

İlmanın vurulması və xovun kəsilməsi
Knot making and pile cutting
Завязывание узла и стрижка ворса

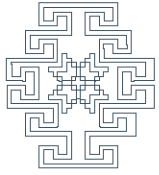

чи», «Джек», «Хан», «Ерфи», «Джими», «Угах», «Сырт-Чичи», «Гарагашлы», «Шахназарли», «Пиребедиль», «Гымыл», «Ляджадди», «Алиханлы», «Салмасейюд», «Гядим минара», «Моллакямаллы» и другие являются истинными произведениям искусства.

Губинская школа ковроткачества прославилась не только ворсовыми, но и безворсовыми коврами, среди которых выделяются сумак и палас. Начиная с XVIII века в Губинской зоне для производства сложнотканых сумак используются десятки самых разнообразных композиций. Техника ткачества и оформление ковровых изделий, таких как хурджун (переметная сума), мафраш (ковровый сундук), хейба (малая переметная сума), харал (мешок для зерна), чул (попона) и других, широко используемых в быту, отражают сложившиеся художественные традиции губинского ковроткачества.

Xalça. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yun, 155x103 sm
Carpet. Guba school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 155x103 cm
Ковер. Губинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 155x103 см

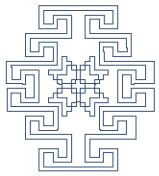

"Zeyvə" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 192x120 sm
"Zeyva" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 192x120 cm
Ковер «Зейва». Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 192x120 см

63

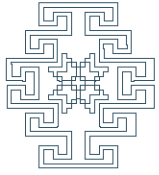
"Zeyve" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 280x93 sm
"Zeyva" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 280x93 cm
Ковёр «Зейва». Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 280x93 см

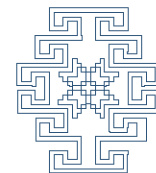
"Zeykhur" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yun, 193x140 sm
"Zeykhur" carpet. Guba school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 193x140 cm
Ковер «Зейхур». Губинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 193x140 см

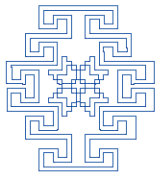
"Zeyxur" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. 1310 hicri/1893. Yun, 265x130 sm
"Zeykhur" carpet. Guba school. Azerbaijan. 1310 Hicri/1893. Wool, 265x130 cm
Ковер «Зейхур». Губинская школа. Азербайджан. 1310 хиджри/1893. Шерсть, 265x130 см

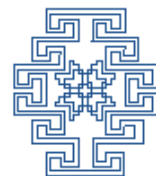
"Pirəbədil" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yun, 147x110 sm
"Pirebedil" carpet. Guba school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 147x110 cm
Ковер «Пиребедиль». Губинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 147x110 см

"Zeyxur" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yun, 155x104 sm
"Zeykhur" carpet. Guba school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 155x104 cm
Ковер «Зейхур». Губинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 155x104 см

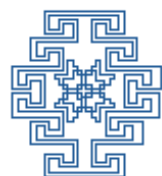

"Pirəbədil" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 190x140 sm
"Pirebedil" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 190x140 cm
Ковер «Пиребедиль». Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 190x140 см

69

Xalça. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 155x106 sm
Carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 155x106 cm
Ковер. Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 155x106 см

"Mollakamalı" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XX əsrin əvvəli. Yün, 180x135 sm

"Mollakamaly" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XX century. Wool, 180x135 cm

Ковер «Моллакамалы». Губинская школа. Азербайджан. Начало XX века. Шерсть, 180x135 см

71

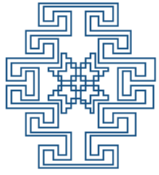
"Pirebedil" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yün, 106x85 sm
"Pirebedil" carpet. Guba school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 106x85 cm
Ковер «Пиребедиль». Губинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 106x85 см

"Zeyva" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yun, 225x104 sm
"Zeyva" carpet. Guba school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 225x104 cm
Ковер «Зейвар». Губинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 225x104 см

"Xan" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yün, 165x110 sm
 "Khan" carpet. Guba school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 165x110 cm
 Ковёр «Хан». Губинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 165x110 см

"Bilici" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. 1314 hicri/1897. Yun, 175x120 sm

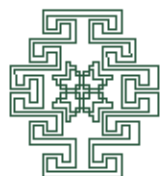
"Biliji" carpet. Guba school. Azerbaijan. 1314 Hijra/1897. Wool, 175x120 cm

Ковер «Билиджи». Губинская школа. Азербайджан. 1314 хиджри/1897. Шерсть, 175x120 см

75

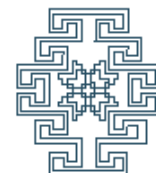
"Əjdahalı" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin ortaları. Yün, 150x110 sm
 "Dragon" carpet. Guba school. Azerbaijan. Mid XIX century. Wool, 150x110 cm
 Ковер «Драконовый». Губинская школа. Азербайджан. Середина XIX века. Шерсть, 150x110 см

"Herat Pirəbədil" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin ortaları. Yun, 125x100 sm

"Herat Pirebedil" carpet. Guba school. Azerbaijan. Mid XIX century. Wool, 125x100 cm

Ковер «Герат Пиребедиль». Губинская школа. Азербайджан. Середина XIX века. Шерсть, 125x100 см

"Alpan" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yun, 380x200 sm
"Alpan" carpet. Guba school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 380x200 cm
Ковер «Алпан». Губинская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 380x200 см

"Alpan" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yün, 330x170 sm

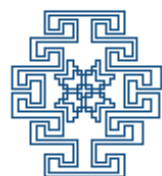
"Alpan" carpet. Guba school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 330x170 cm

Ковёр (Алпан). Губинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 330х170 см

79

"Alpan" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yün, 360x207 sm
"Alpan" carpet. Guba school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 360x207 cm
Ковёр «Алпан». Губинская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 360x207 см

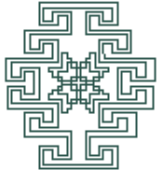
Xalça. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 148x110 sm
 Carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 148x110 cm
 Ковер. Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 148x110 см

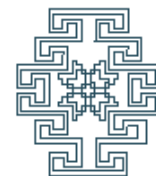
"Pirəbədil" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 216x142 sm

"Pirebedil" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 216x142 cm

Ковер «Пиребедиль». Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 216x142 см

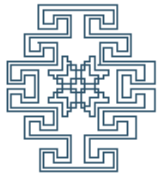

"Pirebedil" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 211x135 sm
"Pirebedil" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 211x135 cm
Ковер «Пиребедилы». Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 211x135 см

83

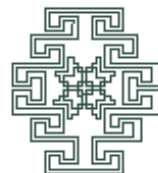
Xalça. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 395x172 sm
Carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 395x172cm
Ковер. Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 395x172 см

"Qədim minarə" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 305x112 sm

"Gadim minare" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 305x112 cm

Ковер «Гадим минаре», Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 305x112 см

85

"Sirt-çiçi" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 237x136 sm
"Sirt-chichi" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 237x136 cm
Ковер «Сырт-Чичи». Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 237x136 см

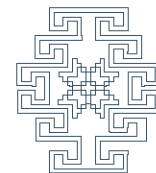
"Pirabad ip" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 185x137 sm
 "Pirabad ip" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 185x137 cm
 Ковёр «Пиребедиплы». Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 185x137 см

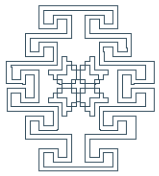
"Qaraqashlı" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin ortası. Yun, 170x121 sm
 "Garagashly" carpet. Guba school. Azerbaijan. Mid XIX century. Wool, 170x121 cm
 Ковер «Гарагашлы». Губинская школа. Азербайджан. Середина XIX века. Шерсть, 170x121 см

"Arsalan" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XX əsrin əvvəli. Yun, 181x118 sm
"Arsalan" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XX century. Wool, 181x118 cm
Ковер «Арсалан». Губинская школа. Азербайджан. Начало XX века. Шерсть, 181x118 см

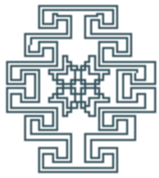
"Zeyxur" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. 1325 hicri/1907. Yun, 382x278 sm
"Zeykhur" carpet. Guba school. Azerbaijan. 1325 Hicra/1907. Wool, 382x278 cm
Ковер «Зейхур». Губинская школа. Азербайджан. 1325 хиджри/1907. Шерсть, 382x278 см

"Quba" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 186x127 sm
"Guba" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 186x127 cm
Ковер «Губа». Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 186x127 см

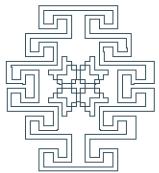
"Hacıqayıb" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 202x132 sm
"Hajigayib" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 202x132 cm
Ковер «Гаджиганб». Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 202 x 132 см

"Zeyva" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 178x126 sm
"Zeyva" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 178x126 cm
Ковер «Зейва». Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 178x126 см

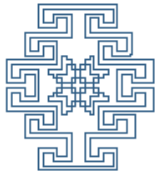
"Qaraqaşlı" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin ortaları. Yun, 177x121 sm
"Garagashly" carpet. Guba school. Azerbaijan. Mid XIX century. Wool, 177x121 cm
Ковер «Гарагашль». Губинская школа. Азербайджан. Середина XIX века. Шерсть, 177x121 см

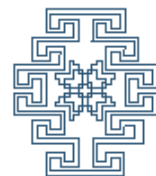
"Cimi" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yun, 462x124 sm
"Jimi" carpet. Guba school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 462x124 cm
Ковер «Джими». Губинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 462x124 см

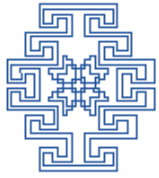
"Qollu Çiçi" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yün, 174x127 sm
"Gollu Chichi" carpet. Guba school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 174x127 cm
Ковёр «Голлу Чичи». Губинская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 174x127 см

"Ugah" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 325x118 sm
"Ugah" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 325x118 cm
Ковер «Угаж». Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 325x118 см

"Şahnəzarlı" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 345x203 sm
"Shahnazarli" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 345x203 cm
Ковер «Шахназарли». Губинская школа. Азербайджан. Начала XIX века. Шерсть, 345x203 см

"Zeyva" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 222x119 sm
"Zeyva" carpet. Guba school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 222x119 cm
Ковер «Зейва». Губинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 222x119 см

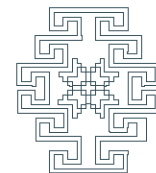
"Bilici" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yün, 166x114 sm
"Bilici" carpet. Guba school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 166x114 cm
Ковер «Билиджи». Губинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 166x114 см

"Pirəbedil" (Namazlıq) xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. 1306 hicri/1889. Yun, 171x128 sm

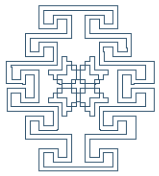
"Pirəbedil" Prayer rug. Guba school. Azerbaijan. 1306 Hijra/1889. Wool, 171x128 cm

Молитвенный ковер «Пиребедиль». Губинская школа. Азербайджан. 1306 хиджри/1889. Шерсть, 171x128 см

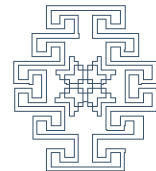

101

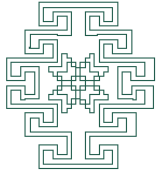
Süjetli xalça. Quba məktəbi. Azərbaycan. 1279 hicri/1863. Yun, 185x114 sm
Pictorial carpet. Guba school. Azerbaijan. 1279 Hijra/1863. Wool, 185x114 cm
Сюжетный ковер. Губинская школа. Азербайджан. 1279 хиджри/1863. Шерсть, 185x114 см

Xalça. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yun, 135x224 sm
Carpet. Guba school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 135x224 cm
Ковер. Губинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 135x224 см

"Qollu Çiçi" xalçası. Quba məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yun, 203x146 sm
"Gollu Chichi" carpet. Guba school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 203x146 cm
Ковер «Голу Чичи». Губинская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 203x146 см

Sumax. Quba məktəbi. Azərbaycan. XX əsr. Yun, 190x120 sm
Sumakh. Guba school. Azerbaijan. XX century. Wool, 190x120 cm
Сумах. Губинская школа. Азербайджан. XX век. Шерсть, 190x120 см

Şirvan xalça məktəbi

Shirvan carpet school / Ширванская ковровая школа

Azərbaycanın zəngin tarixində Şirvan təkcə coğrafi bölgə deyil, eyni zamanda möhtəşəm şahlıq olmuşdur. Tarixən Şirvan şahlığının tərkibinə Xəzər dənizindən Alazan çayınadək, Kür və Araz çaylarının qovuşduğu yerdən Dərbəndə qədər olan ərazi daxil olmuşdur. Şirvan ərazisində mədəniyyət müxtəlif ictimai formasiyalar dövründə təşəkkül tapmışdır. Azərbaycanın digər bölgələrində olduğu kimi, Şirvanda da qədim dövrlərdən orta əsrlərədək sənətkarlıq üstün mövqe tutmuşdur. Əyiricilik, ipəkçilik, xalçaçılıq, tikmə, dulusçuluq və misgərlik Şirvanda bütün ərazi boyu yayılmışdır. Münbit təbii iqlim şəraiti və ictimai amillər Şirvan əhəlisinin maddi mədəniyyətinin yüksək səviyyədə formalaşmasında əsas rol oynamışdır.

Şirvan Azərbaycandan keçən nəhəng ticarət yollarının üstündə yerləşmişdir. Orta əsrlərdə tranzit ticarətində mühüm rol oynadığından avropalılar bu ərazi ilə yaxından maraqlanmış və bölgədə toxunan ipəklər, xalçalar ixracat məhsulları kimi Şərqə və Avropa-ya daşınmışdır. Orta əsrlərdə Azərbaycanda olmuş Avropa səyyahları (V.Rubruk, Marko Polo, Klavixó, İ.Barbaro, A.Kontarini, A.Cenkinson, Y.Streys) və XVI əsrdə Volqa-Xəzər yolu ilə Azərbaycana gəlmiş tacirlər bu ərazi haqqında öz səyahətnamələrində qiymətli məlumatlar vermişlər. Fransız yazıçısı

In the rich history of Azerbaijan Shirvan was not only a geographic place but also the powerful state. Historically, the Shirvan state included a territory from the Caspian Sea up to the Alazan River, and from the confluence of the Kura and Araz rivers up to Derbent. The culture of Shirvan was developed during several historical periods.

In Shirvan, like other regions of Azerbaijan, handicrafts were highly appreciated since the most remote times. Such traditional crafts as spinning, silkworm breeding, carpet-weaving, embroidering, pottery and copperware making were widespread in the zone. Favourable climatic conditions and social factors played a principal role in the formation of highly developed material culture of the Shirvan population.

Diri Baba türbəsi. Mərazə. 1402
The Diri Baba Shrine. Maraza. 1402
Гробница «Дири Баба». Мараза. 1402

В истории Азербайджана Ширван являлся не только географической зоной, но и величественным государством. Исторически в состав Ширвана входила территория, охватывающая земли от Каспийского моря до реки Алазань, и от Дербента до точки слияния рек Куры и Араза. Культура Ширвана формировалась на протяжении нескольких исторических периодов.

С древнейших времен в Ширване, как и в других регионах Азербайджана, особенно высоко ценилось искусство народных ремесел. Повсеместно было распространено прядение, шелководство, ковроткачество, вышивание, гончарное дело и

ŞAMAXI
RAYONU

XOŞ
GƏLMİŞSİNİZ!

A. Dümanın XIX əsrdə Azərbaycana səyahəti zamanı Şamaxıda olması da Şirvanın mədəniyyət və sənətkarlıq baxımından tanındığını və ziyarət mərkəzi olduğunu sübut edir.

Yaşıl ormanları, geniş yaylaları, şiş uclu sıra dağları ilə göz oxşayan Şirvanın bitki zənginliyi bu ərazidə xalçaçılıq üçün zəruri olan boyaqçılığın inkişafına da səbəb olmuşdur. Statistik məlumatlardan göründüyü kimi, hələ 1860-cı ildə Şamaxıda 678, ətraf kəndlərdə isə 590 toxuculuq karxanası olmuşdur ki, bu da Şirvan əhalisinin təsərrüfat həyatında xalçaçılığın böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini göstərir.

Qafqaz Albaniyası, Şirvanşahlar hakimiyyəti, sonralar isə Şirvan xanlığının mövcud olduğu, bu tarixi ərazinin bədii sənətkarlıq sahəsində şöhrət qazanmasında xalçaçılığın da əhəmiyyəti az olmamışdır.

Xalçaçılıq Şirvanın kiçik dağlıq rayonlarından Qobustan (Çuxanlı, Mərzə, Çalov, Nabur, Şorbağça, Sündi, Cəyirli, Udulu, Paşalı kəndləri), Ağsu

In the past, Shirvan lay in the crossroad of the largest trading ways. In the Middle Ages it played an important role in transit trading between the East and the West. Europeans showed the continual interest to this region where they bought local silks and carpets and sold them in the Western markets. European travellers (W.v.Rubruk, Marko Polo, R.G. de Clavijo, I.Barboro, A.Contarini, A.Jenkinson, J.J.Struys), who visited Azerbaijan in the Middle Ages, and

İpliğin yumaqlanması. Lahic.1958
Winding up yarn into a ball. Laghich. 1958
Сматывание пряжи в моток. Лагич. 1958

производство медной посуды. Основную роль в формировании развитой материальной культуры Ширвана сыграли благоприятные климатические условия и общественные факторы.

В прошлом Ширван находился на пересечении крупнейших торговых путей и играл важную

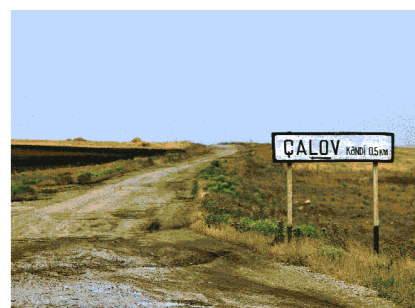
(Bicov, Göylər, Menbüz və b. kəndlər), Kürdəmir ovalıq sahəsindən (İsmayilli, Kürdəmir, Şilyan, Sor-Sor, Mollakənd, Pırhəsənli, Padar), Qazıməmməd (Hillə, Qarabağlı, Çaloğlu, Kolanı, Qaradonlu), Göyçay (Qara-

Qəbələ bölgəsindən mənzərə
Landscape of the Gabala zone
Панорама Габалинской зоны

merchants, who came here in the XVI century along the Volga-Caspian route, recorded the valuable information about the Shirvan land. During the following centuries Shirvan continued to enjoy its fame. In the XIX century the French writer A.Dumas visited Shemakha while his travel around the Caucasus.

роль в транзите товаров через свою территорию. В средние века европейцы проявляли интерес к этому региону, где они могли закупить местные изделия, включая шелк и ковры. Побывавшие в Азербайджане путешественники (В.Рубрук, Марко Поло, Клавихо, И.Барборо, А.Контарини, А.Дженкинсон, Я.Й.Стрейс) и приплывавшие сюда в XVI веке по Волго-Каспийскому пути купцы оставили в своих книгах ценную информацию о Ширванской земле. Однако и после этого Ширван продолжал славиться своей культурой и искусными ремеслами. В XIX веке во время своего путешествия на Кавказ город

109

yazı, Zərdab, Mollakənd, Culyan, Xeybirli və Qəbələ (Filfil, Qarabulaq, Qalaçıq, Kimərvan və s.) ərazilərini əhatə edir. Toxuculuq məntəqələri arasında Ağsu, Qobustan və Kürdəmir xüsusilə fərqlənilir.

Güzəm yunun bolluğu cəhətdən Şirvan zəngin xammal ehtiyatına malik olmuşdur. Şirvan bazarlarında keçmişdə bir qayda olaraq quzu güzəmi çəki ilə, qoyun güzəmi isə say hesabı ilə satılırdı. Mövsüm ərzində hər qadın 300-350 kq. yun əyirərdi. İpən əyirmə üsulu isə bir qayda olaraq sağdan sola icra edilirdi.

Ənənəvi boyaqçılıqda isə rənglərin bir qismi təbii boyaq rənglərindən alınır. Boyaq məqsədilə tut və qoz yarpağı, qoz gərzəyi, nar qabığı, alma, alça, heyva, gavalı, ərik, şaftalı, palıd, göyəm, qarağac, ağcaqayın və qızıl-ağac ağaclarının qabığından istifadə olunmuşdur.

Şirvan məktəbində toxunan xalçalar kompozisiya quruluşu baxımından

Şirvan qoruğu

The Shirvan Natural Preserve

Ширванский природный заповедник

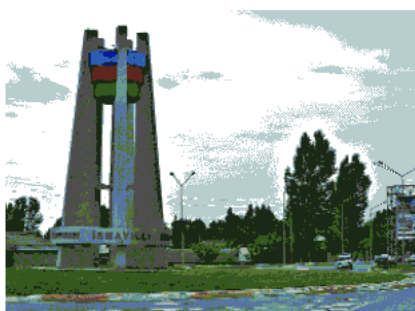
Mountain climate and abundance of vegetation stimulated the development of carpet-making in the Shirvan zone. As seen from the statistics of the XIX century, in 1860 there were 678 weaving workshops in Shemakha and 590 ones in neighbouring villages. This fact demonstrates an important role which carpet-weaving played in an economic life of the population of this region.

In the territory of the Shirvan Khanate, which emerged after the Caucasian Albania and then

Шемаху посетил французский писатель А.Дюма.

Горный климат и обилие растительности способствовали развитию здесь искусства ковроткачества. Как следует из статистики позапрошлого века, еще в 1860 году в Шемахе было 678 ткацких мастерских, а в соседних деревнях - 590, что указывает на важную роль, которую играло ковроткачество в хозяйственной жизни населения этого региона.

müxtəlifdir. Onlar faunani, insan siluetlərini, mistik təsəvvürlərlə bağlı tarixin dərinliklərindən soraq verən mücərrəd qrafik təsvirləri, İslam dini ilə bağlı çeşidli motivləri də özlərində yaşadırlar. Bu məktəbin "Ovçuluq",

Qədim toxuculuq məntəqələri - Oğuz, Qəbələ, İsmayilli, Lahic, Şəki

Old weaving centres - Oghuz, Gabala, Ismailly, Laghich, Sheki

Древние ткацкие пункты - Огуз, Габала, Исмаиллы, Лагич, Шеки

Shirvanshahs State, was famous for various decorative crafts, including carpet weaving.

In Shirvan carpet-weaving was developed in small highlands, such as Gobustan (villages of Chuhanly, Maraza, Chalov, Nabur, Shorbagcha, Sundi, Jairli, Udulu, and Pashaly) and Akhsu (villages of Bijov, Geylar, Menbuz and others); in the lowland of the Kuradmir zone (Ismaily,

Территория Ширванского Ханства, возникшего после Кавказской Албании, а затем Государства Ширваншахов, издревле славилась различными художественными ремеслами, включая местные ковры.

Ковроткачество в Ширване развито в таких малых горных районах, как Гобустан (села Чуханлы, Мараза, Чалов, Набур,

Kənd məişəti. İlisu kəndi
Rural household. The village of Ilisu
Сельский быт. Село Илизу

Nabur kəndindən həyət
A rural yard. Nabur village
Сельский двор. Селение Набур

"Narlı" kimi məşhur süjetli xalçaların da yaşadılan sokral təsəvvürlər isə bəşəri mahiyyət kəsb edirlər.

"Ərçiman", "Mərazə", "Sor-Sor", "Şamaxı", "İsrafil", "Cəmcəmli", "Qəşəd", "Qabistan", "Narlı", "Ovçuluq", "Pirhəsənli", "Şilyan", "Salyan", "Nabur", "Şamaxı", "Kürdəmir" və s. xalçaların bəzək elementlərinə çevrilmiş "əl-ələ" mərasim rəqsini ifa edən insan təsvirləri, çeşidli butalar, çox zaman ilahi məziyyətləri bildiren nəbat

Kurdamir, Shilyan, Sor-sor, Mollakend, Pirgasanly, and Padar); Gazimagomed (Khila, Garabagly, Chaloglu, Kolani, and Garadonlu); Geychay (Garayazy, Zardab, Mollakend, Julian, and Heybirli), and Gabala (Filfili, Garabulag, Galachig, Kimarvan, etc.). Among these weaving centres Akhsu, Gobustan and Kurdamir are of importance.

In the past Shirvan produced wool in abundance. As a rule, lamb wool was sold by weight and sheep wool by hides apiece.

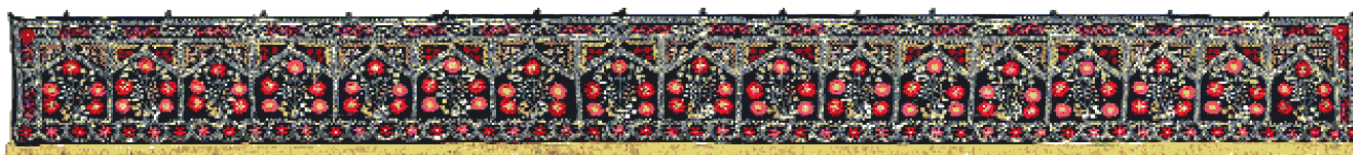
During one season each woman spun 300-350 kg of wool. Yarn was

Шорбагча, Сюнди, Джаирли, Удулу, Пашалы), Агсу (села Биджов, Гойлар, Менбуз и другие); в равнинной части Кюрдамирского района (Исмаиллы, Кюрдамир, Шильян, Сор-Сор, Моллакэнд, Пиргасанли, Падар); Газимагомед (Хилля, Гарабахлы, Чалоглу, Колани, Гарадонлу); Гейчай (Гараязы, Зардаб, Моллакэнд, Джульян, Хейбирли) и Габала (Фильфили, Гарабулаг, Галачиг, Кимарван и др.). Среди центров ткачества особо выделяются Агсу, Гобустан и Кюрдамир.

В прошлом Ширванская зона производила шерсть в огромном количестве. Как правило, на базарах ягнячья шерсть продавалась на вес, а овечья - шкурами поштучно. В течение одного сезона каждая женщина пряла 300-350 кг шерсти. Нить пряжи, как правило, скручивалась справа налево.

Традиционно в ее крашении в основном применяли натуральные красители. С этой целью использовали листья шелковицы и ореха, зеленую скорлупу грецкого ореха, кожуру граната, кору яблони, алычи, айвы, сливы, абрикоса, персика, дуба, терна, вяза.

Ковроделие и поныне остается для местного населения основным видом ремесла.

113

motivlər, svastika, qarmaqlı romblar, dördbucaqlar, göllər, kəmərlər, mifoloji quşlar, nəzərlik asmalar, islam dini ilə bağlı - qəndil, güləbdən, daraq, aftafa-ləyən, təsbəh, möhür təsvirləri və digər naxışlar əsas elementlərdəndir. Bu xalçalarda zərif üslubda toxunan göllərlə birgə, müxtəlif çalarda harmonik rənglər, orta əsr miniatür sənətindən bəhrələnmiş süjetlər, çoxsaylı meşə təsvirləri də əks olunur. Hər naxışın, hər ornamentin öz açması vardır. Bədii məzmunundan asılı olmayaraq bu naxışların hər biri bolluq, artım, paklıq, əbədi həyat, kosmoqonik təsəvvürlərlə bağlı olub, xalqın qan yaddaşından süzülərək xalçalarda əks olunmuşlar. Bu elementlərin hər biri sahibinə uğur gətirmiş, onu bəd ruhlarından, mənfi enerjiden və nəzərdən qorumuşlar.

"Şirvan", "Şamaxı", "Qabistan", "Şirəlibəy" xalçalarında toxunan çiçək, ləçək, budaq təsvirlərinin qarşılıqlı-çarpazlaşdırılma sxemi öz yerləşdirilməsi ilə ahəngdarlıq təşkil edirlər. Şirvan məktəbində geniş yayılmış ibadət üçün nəzərdə tutulan "Namazlıq" xalçalarına xas olan elementlərin təsvirləri əsasən "Sor-Sor", "Qabistan", "Mərazə", "Bicov", "Salyan", "Qəbələ" çeşnilərində, eləcə də "sütunlu" və başqa sərbəst

ordinarily twisted in the S-direction. Traditionally, yarn was mainly dyed with natural colorants obtained from leaves of mulberry and walnut, green walnut shell, pomegranate rind, the bark of apple-tree, cherry-plum, quince, plum, apricot, peach, oak, sloe, elm, etc.

Today, carpet-making is still the main handicraft of the population in the territory.

Shirvan carpets are various in their designs. Their patterns represent animals and human beings in conventional geometric motives. These patterns reflect both ancient mystical beliefs and motives connected with Islam. Sacral motives are woven in such carpets as the famous "Ovchulug" (Hunting) and "Narly" (Pomegranate) carpets.

Basic elements in the "Arjiman", "Maraza", "Sor-sor", "Shamakhy", "Israfil", "Jam-jamly", "Gannad", "Gobustan", "Narly", and "Ovchular" carpets are images of human beings performing ritual dances, various buta-motives, plant ornaments, swastika, rhombuses with hooked

Duz torbası. Şirvan. XIX əsr
Bag for salt. Shirvan. XIX century
Мешок для соли. Ширван. XIX век

Pərdə. Tikmə. Şəki. XIX əsrin əvvəli
Curtain. Embroidery. Sheki. Early XIX century
Занавесь. Вышивка. Шеки. Начало XIX века

Ковры ширванской школы различны по своему композиционному строю.

Их узорами являются не только древние геометрические фигуры животных и людей, но и ряд мотивов, связанных с исламом. Сакральные мотивы сотканы на таких знаменитых коврах этой школы, как «Овчулуг» (Охотничий) и «Нарлы» (Гранатовый).

Çalov kəndi bu gün də toxuculuğun mərkəzidir

The village of Chalov continues its weaving traditions

Село Чалов и сегодня является центром ткачества

kompozisiyalarda istifadə olunur. "Namazlıq" xalçaları da bir neçə ənənəvi bədii quruluşdan ibarətdir. Bu müstəqil kompozisiyalarda başda tağ, qoşa sütunlar və mərkəzində qəndil təsvir olunan məscidlərin

outlines, rectangles, medallions, inscriptions, mythological birds, symbols against evil eye, as well as motives connected with Islam - gandle-pendent lamp and gulabdan-vessel, comb, jug, beads, mokhur-stone. Apart from these images, scenes originated from medieval miniatures or connected with Moslem praying rite are skillfully woven.

Основными элементами ковров «Арджиман», «Мараза», «Сор-Сор», «Шамахи», «Исрафил», «Джамджамли», «Гашед», «Габыстан», «Нарлы», «Овчулуг» являются изображения людей, исполняющих ритуальные танцы, различные бута, растительные орнаменты, свастика, робмы с крючками, четырехугольники, медальоны, надписи, мифологические птицы, подвески от сглаза, а также связанные с исламом изображения висячей лампы-гяндиль и сосуда-гулабдан, гребня, кувшина, четок, камня-мохур. Наряду с ними на коврах ткуются сюжеты, пришедшие из средневековых миниатюр или связанные с обрядом мусульманской молитвы.

У каждого узора, каждого орнамента есть свое значение. Независимо от своего художественного содержания ковровые узоры символизируют народные представления об изобилии, достатке, плодородии, чистоте, вечной жизни. Каждый из этих элементов ковра приносил его обладателю счастье и защиту от злых духов и сглаза.

Схема размещения взаимно-перекрещивающихся цветов, лепестков, веточек создает

Qoyun qırımı
Sheep wool shearing
Стрижка овец

Yunun bulaq suyunda yuyulması
Wool washed in a spring
Мытье шерсти в родниковой воде

daxili interyerinin təsviri, tək mehrab formalı və ya məscid üçün nəzərdə tutulmuş bir neçə tağdan ibarət xalçalar sonsuz sayda bədii improvizasiya üslubu ilə toxunmuşlar.

Süjetli "Ovçuluq" kompozisiyaları, atlı, heyvan və quş təsvirləri Azərbaycanın dekorativ-tətbiqi sənətində se-

Every pattern or motive has its explanation. Regardless of their artistic content carpet patterns symbolize the people's notions on abundance, prosperity, fertility, purity, eternal life. Each of these elements was believed to bring to an owner of carpet luck and protection against evil powers, negative energy and evil eye.

The arrangement of intercrossing blossoms, petals, sprouts creates a harmonic scheme in the "Shirvan", "Shamakhy", "Gobustan", "Maraza", "Bijov", "Salyan", "Gabala" designs. Motives widespread in Shirvan prayer rugs are mainly used in designs of "Sor-sor", "Gobustan", "Maraza", "Bijov", "Salyan",

Məfrəşdən fraqment. Şirvan.
XIX əsr

The detail of mafrash. Shirvan.
XIX century

Фрагмент мафраша. Ширван.
XIX век

garmoniya na kovrax «Şirvan», «Şamaxı», «Ğabystan», «Maraza», «Bıdjav», «Salyan», «Ğabala». Syujety molıtnennyx kovrox şıroko rasprostranennyye v Şırvane, v osnovnom ıspolzyuyutsya v kompozıtsıı kovrox «Sor-Sor», «Ğabystan», «Maraza», «Bıdjav», «Salyan», «Ğabala», a takzhe v kompozıtsıı «Sutunlu» ı drıgıx. Kovır «Namazlyğ» sostııt ız neskolıkıx tradıtsıonnıx ornamentalınyx kompozıtsıı. V ıtoy kompozıtsıı ıspolzyuyutsya vsevozmoznyıe ızobrazhenıya meçetey, parnyx kolonn, vısayey lampı-gandıly,

Yun satışı. Şamaxı
Wool market in Shamakhy
Торговля шерстью на рынке. Шамахи

vilən ən sabit mövzu olaraq əsl xalq ənənəsi traktovkasına malikdir. Kompozisiyanın sadəliyi, aydınlığı, realist obrazda təsvir forması “Ovçuluq” xalçasına monumentallıq və əzəmətlik verir.

Şirvan xalça məktəbi kilim, palaz kimi xovsuz xalçalarla yanaşı, eyni texno-

“Gabala”, as well as “Sutunlu”. The “Namazlyg” carpet consists of several traditional patterns. In this design various combinations of representations of mosques, paired columns, pendant lamp, mehrab-arch are used. These motives recreate the inner space of mosque.

The pictorial “Ovchulug” (Hunting) carpet demonstrates images of horsemen, animals and birds which are the most favourite and

arki-mehrab и т.д., символизирующих внутреннее помещение мечети.

Сюжетные композиции «Овчулуг» («Охотничий») с изображениями всадников, животных и птиц - самая любимая и постоянная тема азербайджанского декоративно-прикладного искусства. Простота и ясность композиции, и реалистическая форма образов придают ковру «Овчулуг» монументальность и величие.

Наряду с такими безворсовыми коврами, как килим и палас, Ширван также знаменит другими своими ковровыми изделиями - мафраш (ковровый сундук), хурджун (переметная сума), хейба (малая переметная сума) и чул (попона). На них также изображаются древние мотивы различных животных и человека. В народе и поныне живет традиция ткать килимы, такие как «Пашалы», «Удулу», «Айналы» и другие. Будучи основным центром ковроткачества, Ширван сегодня вновь переживает период своего расцвета. Безворсовые ковры палас и килим, а также ворсовые ковры, создаваемые в селах Джаирли, Чалов, Набур, Мараза и др., сохраняют местные и национальные традиции.

Xalça ticarəti. Şamaxı
Carpet market. Shamakhy
Торговля коврами. Шамахи

loji üsulda toxunan xalça məmulatlarının - məfrəş, xurcun, heybə və çul istehsalında da xüsusi ənənəyə malikdir. Bu əşyalar üzərindəki keç, quş, dəvə, insan digər təsvirləri keçmişdən günümüzədək çatmış "multiplikasiya" adlandırmaq olar.

Xalq arasında kilim toxunması ənənəsi bu gün də mövcuddur. Onların el arasında "Paşalı", "Udulu", "Aynalı" və s. adlanan növləri vardır. Şirvan Azərbaycanın əsas toxuculuq mərkəzi olaraq bu gün yenə öz tərəqqi dövrünü yaşayır. Cəyirli, Çalov, Nabur, Mərəzə və digər kəndlərdə toxunan xovsuz palaz, kilim və xovlu xalçalarda yerli, milli ənənəni yaşadırlar.

Hər zaman olduğu kimi bu gün də Şamaxı bazarı yun və hazır xalçaların bolluğu ilə müştərilərin diqqət mərkəzindədir. Yunun qırımı, yuyulması, çirpilməsi, ayrılması, boyanması və xalçanın toxunulması hər zaman olduğu kimi bu ərazidə yaşayan xalqın əsas məşğuliyyətidir.

Şirvan xalça məktəbini öz toxuculuq ənənələri ilə zənginləşdirən Azərbaycanın ən səfəli coğrafi əraziləri Şəki, Zaqatala, Qax, Balakən, Oğuz və Qəbələ bölgələridir. Bu ərazilər Azərbaycanın şimal və şimal-qərb hissəsində yerləşirlər. Hər bir sadalanan ərazi özünəməxsus sənətkarlıq və toxuculuq ənənələri ilə digərindən fərqlənir.

Şəki şəhərinin əsasının er.əv. I minillikdə qoyulduğu güman edilir. O Bö-

constant subjects in the Azerbaijan applied art. Simplicity and clearness of the design and realistic images make the carpet monumental and majestic.

Apart from flatwoven carpets, such as kilim and palas, Shirvan was famous for its pile-less products - mafrash (carpet chest), khurjun (saddle-bag), kheyba (small saddle-bag) and chul (horsecloth). In them, ancient images of various animals and human beings are also represented. Today, the population continues to weave kilims, such as "Pashaly", "Udulu", "Aynaly" and others. As the main centre of carpet-weaving, Shirvan experiences now a new period of flourishing. In flatwoven palases and kilims, as well as pile carpets made in villages of Jairli, Chalov, Nabur, and

Çeşidli kilimlərin satışı
Various kilims in market
Продажа разнообразных килимов

Nabur – Şirvanın əsas xalçaçılıq məntəqəsi

Nabur – the main carpet-weaving centre of Shirvan

Набур – основной ковроткацкий пункт Ширвана

Большой вклад в развитие традиций ширванской ковровой школы вносят шекинский, загатальский, гахский, балаканский, огузский и габлинский районы.

Xalq sənətkarları hana arxasında. Nabur kəndi
Rural weavers at a loom. The village of Nabur
Мастера за ткацким станком. Село Набур

yük Qafqaz dağlarının cənub yamaclarında yerləşir. Bu şəhər Şəki-Zaqatala rayonunun mərkəzidir. Şəki hələ qədim dövrlərdən sənətkarlıq mərkəzi kimi tanınmışdır. Dulusçuluq, metal və ağac üzərində oyma,

Maraza, local national traditions are survived.

Located in the favourable geographical zone, Sheki, Zagataly, Gakh, Balakany, Oguz and Gabala make their large contribution to the traditions of the Shirvan carpet school. These territories are located in the northern and northwest parts of Azerbaijan. Each of the districts is distinguished with its original weaving traditions.

The centre of the Sheki-Zagatala area is the town of Sheki. In the past Sheki was well-known as the centre of handicrafts, particularly ceramics, copper and wood works, silks, embroideries and carpets. This land is well-known also for beautiful old buildings, such as the Palace of Sheki khans, Caravanserai with its carved wooden lattices and incomparable painting. Here made also are kelagai-shawls, embroideries, fabrics and carpets of local silk. In

Эти территории расположены в северной и северо-западной частях Азербайджана. Каждый из перечисленных регионов отличается самобытными традициями ремесел и ткачества.

Центром Шеки-Загатальского района является город Шеки. Еще в древние времена Шеки был знаменит как центр гончарного ремесла, резьбы по металлу и дереву, шелководства, художественного шитья и искусства ковроткачества. Эта земля известна и своими памятниками архитектуры. До наших дней на ней сохранились Дворец шекинских ханов, Каравансарай со своими резными деревянными решетками-шебеке и великолепной живописью. Из местного шелка здесь до сих пор изготавливаются головные платки-келagai, вышивки, ткани и ковры. В Загаталах основным центром производства ковров было село Мухах. Ковры, сотканные в этом пункте, выделяются своими геометрическими узорами.

В Гахском районе самым известным местом производства ковров является село Илису, которое расположено на высоте 1200 метров над уровнем моря. Это село

Növbəti xalçanın yaranması. Nabur kəndi
Making a next carpet. Nabur
Создание очередного ковра. Село Набур

Yünün ayıklması üçün hazırlanmış Çalov
Wool prepared for spinning - Chalov
Подготовка шерсти к прядению. Чалов

ipəkçilik, bədii tikmə və xalça sənəti ilə məşhurdur. Bu ərazi memarlıq abidələri ilə də tanınır. Şəki xan sarayı, XVIII əsr Karvansarası öz şəbəkə və misilsiz boyakarlıq təsvirlərini bu günədək qoruyub saxlamışlar. Kəlağayı toxunulmasını, onların "basma" üsulu ilə bəzədilməsini, "təkəlduz" tikmələrini, yerli xammaldan ipək parça və xalçaların toxunulması kimi sənətkarlıq növlərini qədim ənənələrin davamı kimi qiymətləndirmək olar. Zaqatalada xalçaların toxunulduğu əsas məntəqə Muxax kəndi olmuşdür. Bu məntəqədə toxunulan xalçalar öz həndəsi naxışları ilə səciyyəvidir.

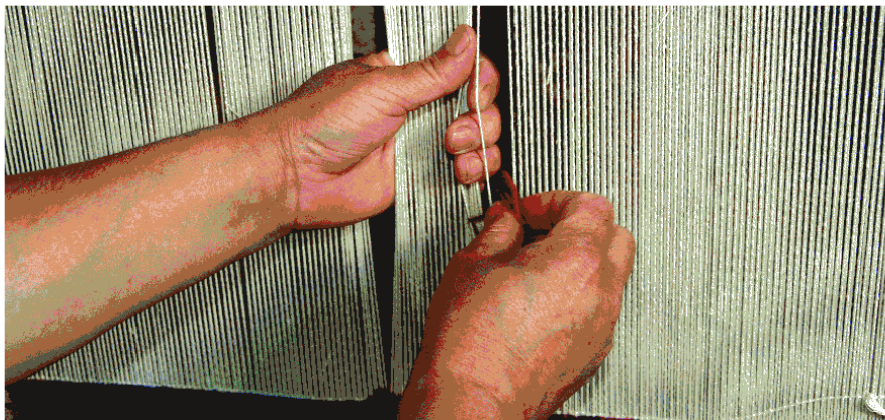
Qax rayonunda isə toxuculuqla məşğul olan ən tanınmış kənd İlisudur. Bu ərazi dəniz səviyyəsindən 1200 m. hündürlükdə yerləşir. O qədim kurqanları, tunc dövrünə aid küp qəbir-ləri, XVII əsr memarlıq abidələrindən Suluq qala və məscidləri ilə tanınır. Bu yüksəklik zonası öz toxumaları və keyfiyyətli yundan hazırlanan parlaq xalçaları ilə də məşhurdur. Yerli xalq tərəfindən xalçaçılıq sənəti bu gün də qorunub saxlanılmaqdadır.

Oğuz rayonu Şəki-Zaqatala zonasında Böyük Qafqazın cənub yamacla-

Xalça toxuma prosesi: düyünün vurulması, ilmələrin həvə ilə döyülməsi, xovun daranması. Nabur kəndi

The process of making a carpet: knotting, compacting knots with a beater, combing pile. Nabur

Процесс изготовления ковра: завязывание узла, утрямбовывание узлов колотушкой, расчесывание ворса. Село Набур

rında yerləşir. Oğuzda insanlar hələ neolit dövründə oturaq həyat tərzini keçirməyə başlamışlar. Zəngin bitki örtüyü, su ehtiyatının bolluğu bu yerlərdə qədim zamanlardan hələ xalq sənətinin bir növü kimi xalçaçılığın da inkişaf etməsinə şərait yaratmışdır. Əsasən Filfil, Daşgıl kəndləri toxuculuqda daha çox üstünlük qazanmışlar.

Şəki Xan Sarayı. 1762
The Palace of Sheki khans. 1762
Дворец Шекинских Ханов. 1762

Zagataly the main centre of carpet-making was the village of Mukhah.

In the Gakh district Ilisu is the most known carpet producing village located at a height of 1200 meters above sea level. It also is famous for ancient burial mounds and clay jugs of the Bronze Age, buildings of the XVI century, such as the Sulug Gala Fortress and mosques. This mountain zone is well-known for its bright carpets made of high quality wool. The local population continues making carpets until now.

The Oguz district of the Sheki-Zagataly area is located on the southern slopes of the Greater Caucasus. People started to settle down in Oghuz as early as the Neolith period. The rich vegetative cover, abundance of water sources

также известно своими древними курганами и глиняными кувшинами, относящимися к бронзовому веку, и памятниками архитектуры XVI века, такими как крепость Сулуг-гала и мечети.

Эта высокогорная зона известна также своими яркими коврами, изготовленными из высококачественной шерсти. Местное население до сих пор сохраняет традиции ковроткачества.

Огузский район Шеки-Загатальской зоны расположен на южных склонах Большого Кавказа. В Огузе еще во времена неолита люди начали вести оседлый образ жизни. Уже с древних времен богатый растительный покров и обилие водных источников создали условия для развития здесь одного из видов народного

Məscid. Qax rayonu. 1996
Mosque. The Gakh district. 1996
Мечеть. Гахский район. 1996

Kilimdən fraqment, 1930. İlisu kəndi
The detail of kilim, 1930. İlisu
Фрагмент килима, 1930. Село Илису

Evə dönərkən. Zaqatala
On the way to home. Zakatala
На пути домой. Загатала

created conditions for the development of local carpet-weaving. Villages of Filfili and Dashagil were especially famous for their carpets.

Gabala is located in the northwest of Azerbaijan. It is known as a

искусства - ковроткачества. Им особенно прославились села Фильфили и Дашагиль.

Габала расположена на северо-западе Азербайджана. Ее история также начинается со времен неолита. Габала была столицей Кавказской Албании. После этого она вошла в состав государства Ширваншахов и Шекинского ханства.

Габала славится своими памятниками архитектуры - храмами, мавзолеями, пирами (святилищами). Ковроткачество как основной вид народного искусства широко развито здесь во многих селах.

İlisu xalçaçılıq məntəqəsi. Qax rayonu
The carpet-weaving village of İlisu. The Gakh district
Ковроткацкий пункт Илису. Гахский район

Qəbələ Azərbaycanın şimal-qərbində yerləşir. Bu ərazi insan məskəni kimi hələ neolit dövründən məlumdur. Qəbələ Qafqaz Albaniyasının mərkəzi olub, sonralar Şirvanşahlar dövlətinin və Şəki xanlığının tərkibinə daxil olmuşdur. Memarlıq tarixi - Alban məbədləri, türbə və pirləri ilə məşhurdur. Əsas xalq sənəti növündən olan xalçaçılıq Laza və Bum kəndlərində geniş yayılmışdır.

place where people lived from the Neolith. Gabala was the capital of the Caucasian Albania. Later it was joined to the State of Shirvan Shahs and the Sheki Khanate. Gabala is famous for temples, shrines, and sacred places. As the principal handicraft, carpet-weaving was widely developed in many local villages.

Халча və халча məmulatları kəndli məişətində.
Xaldan, Yevlax rayonu

Carpets and weavings in rural household.
Khalidan, the Evlakh district

Ковер и ковровые предметы в сельском быту. Халдан, Евлаховский район

Şəki şəhərinin görünüşü

The view of Sheki

Вид города Шеки

"Qabistan" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 155x125 sm
"Gabistan" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 155x125 cm
Ковер «Габыстан». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 155x125 см

125

"Qarxun" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. 1329 hicri /1911-ci il. Yun, 220x127 sm
"Garkhun" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. 1329 Hicri/1911. Wool, 220x127 cm
Ковер «Гархун». Ширванская школа. Азербайджан. 1329 хиджри/1911 г. Шерсть, 220x127 см

"Qabistan" (Namazlıq) xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 170x92 sm

"Gabistan" prayer rug. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 170x92 cm

Молитвенный ковер «Габыстан». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 170x92 см

"Şirvan" xalçası, Şirvan məktəbi, Azərbaycan, XIX əsrin əvvəli. Yun, 205x110 sm
"Shirvan" carpet, Shirvan school, Azerbaijan, Early XIX century, Wool, 205x110 cm
Ковер «Ширван», Ширванская школа, Азербайджан, Начало XIX века. Шерсть, 205x110 см

"Kürdəmir" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yün, 185x120 sm
"Kurdamir" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 185x120 cm
Ковёр «Курдамир». Ширванская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 185x120 см

"Qabistan" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yün, 218x127 sm
"Gabistan" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 218x127 cm
Ковер «Габьстан». Ширванская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 218x127 см

"Qabistan" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yun, 189x130 sm
"Gabistan" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 189x130 cm
Ковер «Габыстан». Ширванская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 189x130 см

"Namazlyk" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yun, 149x98 sm
"Namazlyk" prayer rug. Shirvan school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 149x98 cm
Молитвенный ковер «Намазлык». Ширванская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 149x98 см

"Ərciman" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 306x175 sm
"Arjiman" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 306x175 cm
Ковер «Арджиман». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 306x175 см

133

"Mərzə" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 300x180 sm
 "Maraza" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 300x180 cm
 Ковер «Мараза». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 300x180 см

"Şirvan" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yun, 277x113 sm

"Shirvan" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 277x113 cm

Ковер «Ширван». Ширванская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 277x113 см

"Ağacılı" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 193x154 sm
"Agajly" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 193x154 cm
Ковер «Агаджлы». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 193x154 см

"Bico" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 182x116 sm
"Bijo" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 182x116 cm
Ковёр «Биджко». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 182x116 см

"Ərciman" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 213x131 sm
"Arjiman" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 213x131 cm
Ковер «Арджиман». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 213x131 см

"Ərciman" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 245x104 sm

"Arjiman" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 245x104 cm

Ковер «Арджиман». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 245x104 см

"Qabistan" (Namazlıq) xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. 1330 hicri /1915. Yün, 190x130 sm
"Gabistan" prayer rug. Shirvan school. Azerbaijan. 1330 Hijra/1915. Wool, 190x130 cm
Молитвенный ковер «Габыстан». Ширванская школа. Азербайджан. 1330 хиджри/1915. Шерсть, 190х130 см

140

"Ərciman" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 233x125 sm

"Arjiman" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 233x125 cm

Ковёр «Арджиман». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 233x125 см

141

"Namazlyk" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. 1233 hicri/1818. Yun, 185x120 sm
"Namazlyk" prayer rug. Shirvan school. Azerbaijan. 1233 Hicri/1818. Wool, 185x120 cm
Молитвенный ковер «Намазлык». Ширванская школа. Азербайджан. 1233 хиджри/1818. Шерсть, 185x120 см

"Ərciman" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 198x125 sm
"Arjiman" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 198x125 cm
Ковер «Арджиман». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 198 x125 см

Kilim. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yün, 295x162 sm
Kilim. Shirvan school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 295x162 cm
Килим. Ширванская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 295x162 см

"Ərciman" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 303x190 sm
"Arjiman" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 303x190 cm
Ковер «Арджиман». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 303 x190 см

145

"Ərdiman" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 185x98 sm

"Arjiman" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 185x98 cm

Ковер «Арджиман». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 185x98 см

"Ərciman" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 187x106 sm
"Arjiman" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 187x106 cm
Ковер «Арджиман». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 187x106 см

147

"Ərciman" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yun, 320x143 sm
"Arjiman" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 320 x143 cm
Ковер «Арджиман». Ширванская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 320 x143 см

148

"Ərciman" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 192x136 sm

"Arjiman" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 192x136 cm

Ковёр «Арджиман». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 192x136 см

149

"Ərciman" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 203x138 sm
"Arjiman" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 203x138 cm
Ковер «Арджиман». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 203x138 см

"Ərdiman" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 333x180 sm

"Arjiman" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 333x180 cm

Ковёр «Арджиман». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 333x180 см

"Salyan" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 195x125 sm
 "Salyan" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 195x125 cm
 Ковёр «Салыан». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 195x125 см

"Ərdiman" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 314x170 sm
 "Arjiman" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 314x170 cm
 Ковёр «Арджиман». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 314x170 см

"Zaqatala" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yun, 210x178 sm
"Zaqatala" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 210x178 cm
Ковер «Закатала». Ширванская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 210x178 см

154

"Zagatala" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yün, 192x130 sm
"Zagatala" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 192x130 cm
Ковёр «Закатал». Ширванская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 192x130 см

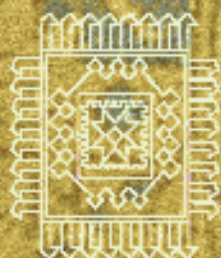
"Şirvan" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yün, 260x151 sm
"Shirvan" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 260x151 cm
Ковер «Ширван». Ширванская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 260x151 см

"Şirvan" xalçası. Şirvan məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 233x148 sm

"Shirvan" carpet. Shirvan school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 233x148 cm

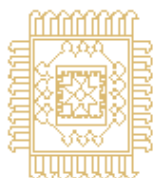
Ковёр «Ширван». Ширванская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 233x148 см

Bakı xalça məktəbi

Baku carpet school / Бакинская ковровая школа

Bakı şəhərinin gerbi
The emblem of Baku
Герб города Баку

Bakı xalça məktəbi Azərbaycanın şərqini, Xəzər dənizinin qərb sahilini əhatə edir. Neft, qaz, inşaat daşı, duz, qum, əhəng yataqları kimi faydalı qazıntıların sonsuz mənbəyi olan Abşeron torpağı tunc və erkən dəmir dövründən başlayaraq ən qədim insan məskənlərindən biri olmuşdur. Bu ərazi minilliklərlə öncəyə təsadüf edən kurqanları və digər qədim dövr mədəniyyət nümunələri ilə tanınır. Bakı

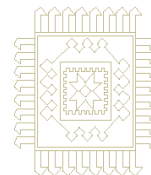
The Baku weaving zone covers the eastern part of Azerbaijan and the western coast of the Caspian Sea. The Absheron land is rich in oil, gas, building stone, salt, sand, lime and other minerals, and it was inhabited by people as early as ancient times. This territory is well-known for its burials and other evidences of ancient culture. The first mentions of Baku appeared in 3,500 B.C., in the period of the Egyptian pharaohs. Some researchers believe that the name means "city of gods". But the local people also call it "the town of winds" because of many windy days that take place in Baku during almost the whole year round.

Baku lay in the crossroad of the world trading ways and played an important role in the development of trading communications between the East and the West. Through it, merchants and travellers went from the north to the south and from the east to the West to the countries located around the coastline of the Black Sea, Iran, China, India and other lands. If

Бакинская ткацкая зона охватывает восточную часть Азербайджана и западное побережье Каспия. Абшеронская земля, богатая нефтью, газом, строительным камнем, солью, песком, месторождениями извести и другими полезными ископаемыми, была населена людьми уже с древних времен. Эта территория известна своими тысячелетними курганами и другими свидетельствами древней культуры. Первые упоминания о Баку появились уже 3500 лет назад, во времена египетских фараонов. Некоторые исследователи расшифровывают его название как «город богов», но в народе, из-за множества ветреных дней, которые случаются в Баку почти круглый год, его также называют «городом ветров».

Баку, располагавшийся на перекрестке мировых торговых путей, играл важную роль в развитии торговых связей между Востоком и Западом. Через него купцы и путешественники шли с севера на

Ləmi qabağı (tikmə). Bakı. XIX əsrin əvvəli

Curtain for niche (embroidery).
Baku. Early XIX centuryУкрашение для ниши (вышивка).
Баку. Начало XIX века

haqqında ilk dəfə 3500 il əvvəl Misir Fironu Menesanın dövrünə aid yazılı abidlərdə məlumat verilmişdir. Azərbaycanın paytaxtı, Abşeron yarımadasında yerləşən Bakı şəhərinin adı ta qədim zamanlardan etibarən öz iqlim şəraitinə, Xəzərdən əsən sərin mehə işarə olaraq "küləklər şəhəri" mənasını kəsb etmişdir.

Dünya ticarət yollarının ayrıcında olan Bakı Şərq və Qərb arasında ticarət əlaqələrinin inkişafında mühüm əhəmiyyətə malik olmuşdur. Bu yol ilə tacirlər və səyyahlar şimaldan-cənuba, şərqdən-qərbə - Qara dəniz sahilindəki ölkələrə, İrana, Çinə, Hindistana və s. yerlərə hərəkət etmişlər. Əgər Azərbaycan Avropa

Azerbaijan is considered as a conditional border between the East and the West, then Baku and the Absheron Peninsula can be called the basic bridge of the country. Baku was also known for its buildings of architecture and various national handicrafts. Here people made magnificent handmade products, such as delicate embroideries, elegant national clothes, multi-coloured shawls of fine wool, as well as cold steel, jewellery and, first of all, original and beautiful carpets.

The Baku carpet school is distinguished with its ancient traditions, artistic style, patterns and richness of colours.

Carpet-making was mainly developed in villages located near Baku, such as Novkhany, Nardaran, Khila (Amirajany), Bulbula,

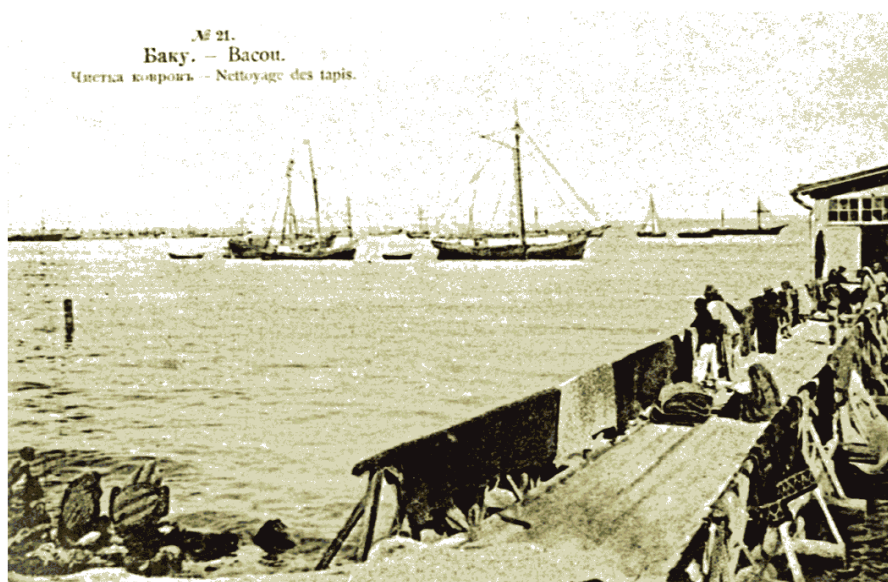
Kilim önündə Bakı zadəgan ailəsinin nümayəndələri. 1850

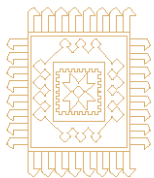
A Baku noble family in front of a kilim. 1850

Семья бакинских аристократов на фоне килима. 1850

юг и с востока на запад в страны, расположенные на побережье Черного моря, в Иран, Китай, Индию и другие земли. Если Азербайджан считать условной границей между Востоком и Западом, то Баку и Абшерон можно назвать основным мостом страны. Баку был также известен своими произведениями зодчества и разнообразными народными промыслами. Здесь создавались великолепные ручные изделия, такие как изящные вышивки, изысканная

Хəзəр sahilində xalçaların yuyulması
Carpets washed on the beach of the Caspian Sea
Чистка ковров на берегу Каспия

ilə Asiyanın şərti sərhəddində yerləşən ölkələrdən sayılırsa, bu halda Abşeronu və Bakını bu ölkənin əsas keçidi adlandırmaq olar.

Zəngin sənətkarlığı, kübar əl işləri ilə tanınan Bakıda memarlıq sənəti, "güləbətin" üslublu zərif tikmələr, nəfis milli geyimlər, əlvan tirmə şallar, soyuq silahlar, "şəbəkə", "mina", "qarasavad" üsullu zərgərlik nümunələri ilə yanaşı misli görünməyən xalçalar da toxunmuşdur. Bakı xalça məktəbi öz qədim ənənələri, bədii üslubu, naxışları, həzin rəng ahəngdarlığı ilə fərqlənmişdir.

Xalça istehsalı ilə Bakının əsasən Novxanı, Nardaran, Xilə (Əmircan), Bülbülə, Suraxanı, Goradil, Fatmayı, Qala kəndlərində, habelə Abşeronun hüdudlarından kənarda - Xızı bölgəsinin Xızı, Gədi, Giləzi və Fındıqan kəndlərində məşğul olmuşlar.

Surakhany, Goradil, Fatmai, Gala, as well as beyond the Absheron Peninsula - in Khyzy, Gadi, Gilazi and Fyndigan.

As one can see from history, carpet-weaving developed mainly in places rich in water sources and sheep wool. In Shamahy, Guba, and Absheron people raised such sheep breeds as "gala" and "lezghi". Sometimes, higher-quality wool obtained from crossing the Shirvan "lezghi" and Garabagh "bozakh" sheep breeds was used.

Nowadays, fine lamb wool is also used in producing Baku carpets. Carpets woven of such wool are distinguished with their elegance and refinement, and they fascinate with the high-quality technique of weaving. The high knot density of carpets enables to create clear patterns irrespective of their sizes.

Yunun daranması. Binə kəndi. Abşeron
Wool combing, the village of Bina. Absheron
Расчесывание шерсти. Село Бина. Абшерон

национальная одежда, многоцветные шали из тонкой шерсти, а также холодное оружие, ювелирные изделия и, конечно же, неповторимые по красоте местные ковры.

Бакинская ковровая школа выделяется своими древними традициями, художественным стилем, узорами и богатством колорита.

Ковроткачество было развито, в основном, в расположенных близ Баку селах Новханы, Нардаран, Хиля (Амираджаны), Бюльбюля, Сураханы, Горадиль,

"Bayıl daşları" tarixi abidəsindən nümunələr.
XIII əsr

Examples of the "Bayıl Stones" historical monument. XIII century

Образцы исторического памятника «Баиловские камни». XIII век

Tarixdən də məlum olduğu kimi, xalçaçılıq əsasən bol suyun və qoyunçu luğun geniş yayıldığı ərazilərdə inkişaf etmişdir. Şamaxıda, Qubada olduğu kimi, Abşeronda da ən çox "qala" və "ləzgi" qoyun cinsi üstünlük təşkil etmişdir. Bəzən bu bölgədə toxunan xalçalar üçün daha yararlı sayılan "ləzgi" qoyun cinsi ilə "bozax" (Şirvan və Qarabağ) qoyun cinsləri nin cütləşməsindən əmələ gələn yeni cinsdən əldə edilən daha keyfiyyətli yundan istifadə olunurdu.

Bakı xalçalarında eyni zamanda zərif quzu yunundan da istifadə edilmişdir. Yumşaq, parlaq quzu yunundan toxunan xalçalar irili xirdalı nəfis elementlərdən, bədii tərtibatın dan asılı olmayaraq zərif və incəliyi ilə seçilmişlər. Bu xalçaların güclü bədii təsir qüvvəsinə malik olması səbəblərindən biri də yüksək texniki görstəricilər, yeni yüksək ilmə sıxlığı nəticəsində yaranan naxışların dəqiq təsviri ilə bağlıdır. İlmə sıxlığı 38x38-dən başlayaraq 40x40, 42x42, 38x45 və 45x45 ədəd aralığında olan bu xalçaların ölçüləri də müxtəlifdir. Ənənəyə görə Bakı xalça məktəbində 120x190; 130x200 sm. ölçülü kiçik "Novxanı", "Suraxanı" və "Fatmayı" xalçaları, eyni zamanda 130x350, 120x300 sm. ölçülü nis

The minimal density makes 38x38 knots in 10 cm and it can reach 38x45, 40x40, 42x42, or 45x45. The sizes of carpets also are various.

Traditionally, the Baku carpet school included both small carpets of 120x190 and 130x200 cm, such as "Novkhany", "Surakhany" and "Fatmai", and larger carpets "Goradil", "Fatmai", "Khila buta" and "Khila afshan".

Like other carpet schools, Absheron carpetmakers also had their special devices in processing wool and weaving. Because of peculiarities of local conditions the population of this zone preferred to wash carpets on the shore of the Caspian Sea, using a special kind of "gilaby" bluish clay instead of usual soap. Especially appreciated was the clay produced in the village of Gala which imparted to carpets peculiar shine and softness.

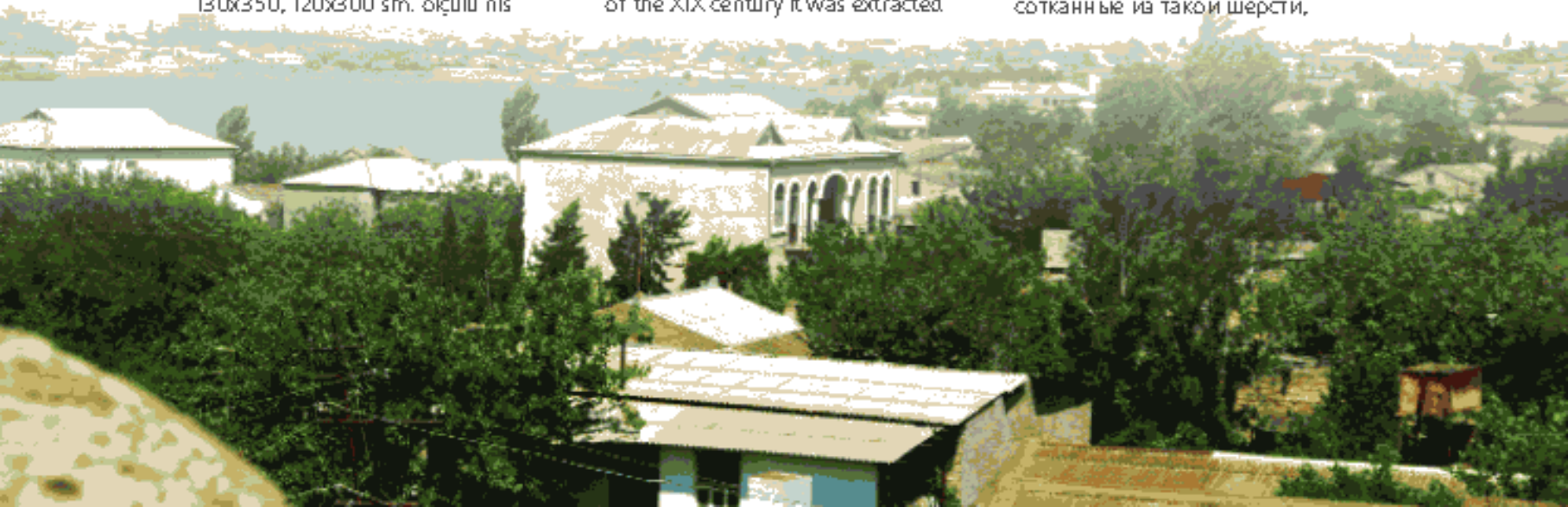
Absheron was also well known for its natural resources of salt. Like oil, gilaby clay and other natural minerals, the salt was not only used by the local population but also exported. For example, in the 30's of the XIX century it was extracted

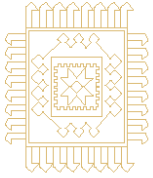

Фатмаи, Гала, а также за пределами Абшеронского полуострова в селах Хызы, Гади, Гилязи и Фындиган.

Как свидетельствует история, ковроткачество развивалось, главным образом, на территориях, богатых водными источниками и имевших развитое овцеводство. В Шамахе, Губе, на Абшероне предпочтение отдавалось разведению таких пород овец, как «кала» и «кляги». Иногда в этом регионе использовали более высококачественную шерсть новой породы овец, полученных от скрещивания пород «кляги» и «бозаха» (Ширван и Гарабах).

Ныне при производстве бакинских ковров используется также и тонкая ягнячья шерсть. Ковры, сотканные из такой шерсти,

bədən iri "Goradil", "Fatmayı", "Xilə-buta", "Xilə-Əfşan" kompozisiyalı xalçalar da istehsal edilmişdir.

Hər bir məktəbdə olduğu kimi, Abşeronda da xalçaların öz toxunma, emal üsulları olmuşdur. Bununla yanaşı, bu bölgənin əhalisi tələbata uyğun olaraq xalçaları Xəzər sahilində, dəniz suyu və sabunu əvəz edən gilabı ilə yuyulmasına daha çox üstünlük vermişlər. Əsasən Qala kəndindən əldə edilən gilabı (mavi rəngli gil) ilə yuyulan xalçaların xovu daha parlaq və yumşaq olurdu.

Abşeron torpağı təbii duz yataqlarının məskəni kimi də şöhrət qazanmışdır. Dəvə karvanı ilə buradan tuluqlarda neft, torbalarda duz, gilabı və başqa təbii məhsullar daşınmaqla yanaşı yerli əhali də onlardan istifadə edirdi. Təkcə XIX əsrin 30-cu illərində Qalanın duz gölündən 30 min xalvaradək duz toplanmışdır. illər boyu Masazır gölündən

about 30 khalvar of salt (1 khalvar = 400 kg) from the lake in Gala. Salt produced from the lake of Masazyr was used as an essential component to fix colours in yarn dyeing.

Borrowed their colour palette from the specific Absheron landscape - dark blue of the sea, amber of sand, and goldish of grapes, - these carpets have their own aesthetics expressed in quiet colours and subdued tones. On Baku carpets dominant colours, in most cases, are blue and dark blue, as well as purple and other shades characteristic of the "kashi" architectural design style.

Religious and esoteric symbols as well as animal and plant motives adorning Baku carpets show not only earlier religious-mythological and ethical outlooks of Azerbaijan people, but also the universal contain, representing the mystery

выделяются своим изяществом и утонченностью и поражают высококачественной техникой плетения. Высокая плотность ковровых узлов позволяет создать четкий узор независимо от его размера. Минимальная плотность составляет 38х38 узлов на 10 см и может достигать величины 38х45, 40х40, 42х42, или 45х45. Размеры ковров также разнообразны.

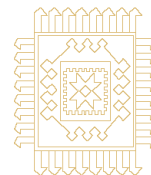
К бакинской ковровой школе традиционно относятся как маленькие, размером 120х190 и 130х200 см, ковры «Новханы», «Сураханы» и «Фатмаи», так и сравнительно большие ковры «Горадиль», «Фатмаи», «Хиля-бута» и «Хиля-Афшан».

Как и в каждой школе, на Абшероне применялись свои особые способы обработки шерсти и ткачества. Из-за особенностей местных условий население этой зоны предпочитало мыть ковры на побережье Каспия, используя при этом вместо обычного мыла особый вид голубоватой глины - гилабы. Особенно ценилась глина из села Гала, которая придавала коврам особый блеск и мягкость.

Земля Абшерона также была известна своими природными

Masazır gölü. Duz tədarükü
Salt extraction at the Lake Masazır
Добыча соли на Масазырском озере

toplanan duzlardan da Abşeronda ipiklərin boyanılmasında əvəzədməz bərkidici maddə kimi istifadə edilmişdir.

Bir qayda olaraq öz həzin palitrasını Abşeronun spesifik təbiətindən - mavi Xəzərdən, kəhrəba qumlardan, bal rəngli salxımlardan almış bu xalçalarda boyakarlıq əsərlərində olduğu kimi özünəməxsus bədiilik sakit rənglərin, həzin yarım tonların təsviri üzərində qurulmuşdur. Bakı xalçalarında üstünlük təşkil edən rəng harmoniyası əksər hallarda memarlıqda istifadə edilən "kaşı" bəzək üslubunun mavi, sürməyi rənglərin və şə-kəri, sumağı tonlarına uyğun seçilirdi.

Abşeron xalçalarını bəzəyən sokral və ezoterik işarələr sistemi, zoomorf təsvirlər, nəbati elementlər bəşəri məzmunlu atributlardan olub, əbədi dünyanın dərk edilməsinin sirlərini, xalqımızın erkən dini-mifoloji təsəvvürlərini estetik ahəngdarlıq qanunları vasitəsilə əks etdirirlər. Bu məktəbə məxsus çeşnlər minilliklər boyu xalq sənətkarları tərəfindən yaşadılmış və yeni təsvir üslublarının yaranmasına zəmin yaratmışdır.

Hind atəşpərəstlərinin Suraxanıda inşa etdikləri (XVIII) Atəşgah məbə-dinin üzərində həkk edilmiş svastika nişanı, günəşin təsviri bu yerlərin qə-dim sakinlərinin hələ keçmiş zaman-lardan fəza cismlərindən biri olan - günəşə sitayiş etmələrini sübut edir. "Suraxanı" xalçası üzərində təsvir edilmiş göl və ondan ətrafa paylanan

of cognition of the Universe by means of laws of aesthetic harmony.

Motives typical of this school were kept by national masters during centuries, and they created a basis for the origin of new style.

The swastika represented on the Temple of Fire-worshippers in Surakhany, built by Indians Zoroastrians in XVIII c., was linked with solar coneptions. Medallions with beams in the "Surakhany" carpet are also connected with ancient beliefs of people of this zone.

On the "Khila-buta" carpet woven in Amirajany, there are motives connected with ancient beliefs. For example, the classical "buta", as well as the "sajayag" (tripod) typical of the "Khila-afshan" carpet are connected with fire-worshipping and Zoroastrianism. Mythological birds personifying the light and

Məfrəşdən fragment. Bakı. XIX əsr
The detail of mafrash. Baku. XIX century
Фрагмент мафрasha. Баку. XIX век

месторождениями соли. Она, как и нефть, глина-гилабы и другие природные ресурсы, не только использовалась, но и экспортировалась местным населением. Только в 30-е годы XIX века из соленого озера в Гала было добыто 30 халваров соли (1 халвар = 400 кг.). На Абшероне соль, собранная в Масазырском озере, использовалась как незаменимое закрепляющее средство при крашении пряжи.

Заимствуя, как правило, свою сдержанную цветовую палитру у специфической абшеронской природы - синего моря, янтарных песков, золотистых виноградных гроздьев, - эти ковры имеют свойственную им эстетику, выраженную в спокойных красках и приглушенных полутонах. На бакинских коврах

Atashgah, Surakhani
The Temple of Fire-worshippers, Surakhani
Храм огнепоклонников, Сурахань

şöhlər qədim insanların ilk inancları ilə bağlıdır.

Bakının Əmircan kəndində toxunan "Xilə-butə" xalçalarındakı klassik "butə", "Xilə-Əfşan" xalçasına məxsus "sacayaq" elementləri də Ataş-pərəstlik, Zərdüşt ideologiyası ilə bağlı olub od, müqəddəs ocağı; mifoloji quşlar - nur, işıq mənbəyinin simvolu olub Tanrı ilə yer arasında əlaqə yaradan ilahi varlığı; müxtəlif üçbucaq formalı asmalar isə göz və nəzarə qaytarılması üçün

Xalça emalatxanasında xalçaya ilmə vurulması.
Bina kəndi

Knotting pile on a carpet.
A weaving workshop in the village of Bina

Завязывание узлов на ковре.
Ткацкая мастерская в селе Бина

divine power provide a communication between Creator and people; various triangular pendants are the protection against evil eye and misfortune. Stepped hexagonal or octagonal medallions that form designs of the "Novkhany", "Fatmai", "Baku" and "Surakhany" carpets symbolize the Universe and celestial creatures, and curved and broken lines within these medallions are the bearers of positive energy, conveying beliefs of ancestors.

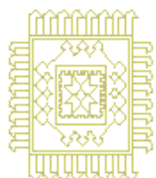
Baku flatwoven carpets, such as palas, kilim and zili, are distinguished with magnificent ornaments of zigzags, direct lines, rhombuses, hooks and other geometrical elements, as well as

преобладающими цветами, в большинстве случаев, являются голубые и темно-синие краски, а также пурпурные и другие тона, свойственные архитектурному декоративному стилю «кяши».

Украшающие абшеронские ковры сакральные и эзотерические символы, зооморфные и растительные мотивы демонстрируют не только ранние религиозно-мифологические и этические мировоззрения азербайджанского народа, но и общечеловеческое содержание, отражая с помощью законов эстетической гармонии тайну познания Вселенной.

165

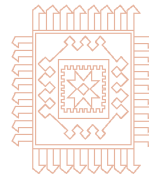

Присущие этой школе изображения тысячелетиями сберегались народными мастерами и создали основу для зарождения нового стиля.

Знак свастики, изображенный на построенном индийскими зороастрийцами в XVIII веке Храме огнепоклонников в поселке Сураханы, был связан с символом солнца. Изображенные на ковре «Сураханы» медальоны и расходящиеся от них лучи связаны с первоначальными верованиями жителей этой зоны.

На ковре «Хиля бута», ткавшемся в поселке Амираджаны, есть художественные элементы, связанные с древними верованиями. Например, классическая «бута», а также присущий ковру «Хиля Афшан» элемент «сджа яг» («треножник»), связанные с воззрениями огнепоклонников и зороастризм. Мифологические птицы, олицетворяющие свет и божественную силу, обеспечивают связь между Творцом и людьми; различные треугольные подвески являются защитой от дурного глаза и порчи. Ступенчатые шести или восьмиугольные медальоны, образующие основу композиции ковров «Новханы», «Фатмай», «Баку» и «Сураханы», символизируют Вселенную и

Toxuma prosesi zamanı. Bina kəndi
A weaver at work Bina
Плетение ковра. Село Бина

inamlarla əlaqəli yozulan elementlərdəndirlər. "Novxanı", "Fatmayı", "Bakı", "Suraxanı" xalçalarının bədii strukturlarının əsasını təşkil edən pilləli və ya altıbucaqlı, səkkizbucaqlı "göllər" kainat, fəza cismləri ilə bağlıdır. Onlar vahid enerji mənbəyini tərənnüm edirlər. Bu göllərin içərisini isə bəzəyən sxematik əyri və sınıq xətlili işarələr arxaik inancların bədii-ləşmiş dili ilə tərənnüm edilən müsbət enerjinin daşıyıcılarıdır.

Bakı xalça məktəbində toxunan palaz, kilim, zili xovsuz xalçalarını bəzəyən dolanbac, düz xətt, romb, qarmaqlı və s. həndəsi formalı elementlər, "kilimgülü", ağac, əfsanəvi quş və heyvan motivləri fərdi təsvir üslubları ilə seçilir. Bu naxışlar bütövlükdə əbədiyyətlə bağlı hisslər, duyğular dünyasının xalılar üzərində bədii obrazlarıdır.

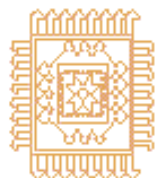

Xurcun. Bakı. XIX əsr
Khurjun. Baku. XIX century
Хурджун. Баку. XIX век

"kilim gulu" (kilim flower), "agaj" (tree), animal and fantastic birds. All these patterns are artistic representations of ideas about the Universe in carpets.

небесных существ, а украшающие изнутри эти медальоны фигуры в виде кривых и ломаных линий являются носителями положительной энергии и передают верования предков.

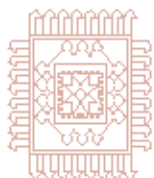
Бакинские безворсовые ковры - палас, килим и зили - отличаются великолепными орнаментами, состоящими из зигзагов, прямых линий, ромбов, крючков и других геометрических элементов, а также мотивов «килим гюлю» (килимный цветок), «агадж» (дерево), животных и сказочных птиц. Все эти узоры являются художественным отражением на ковре мыслей о Вселенной.

"Novkhanı" xalçası. Bakı məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 267x174 sm
 "Novkhanı" carpet. Baku school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 267x174 cm
 Ковер «Новкханы». Бакинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 267x174 см

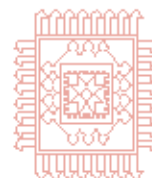
"Xila-afshan" xalçası. Bakı məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yün, 190x135 sm
"Khila-afshan" carpet. Baku school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 190x135 cm
Ковёр «Хила-афшан». Бакинская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 190x135 см

"Novxani" xalçası. Bakı məktəbi. Azərbaycan. 1247 hicri/1832. Yun, 268x140 sm

"Novkhany" carpet. Baku school. Azerbaijan. 1247 Hijra/1832. Wool, 268x140 cm

Ковер «Новханы». Бакинская школа. Азербайджан. 1247 хиджри/1832 г. Шерсть, 268x140 см

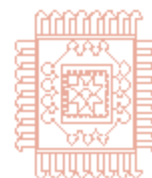

171

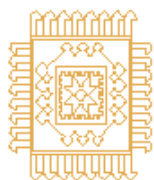
"Xila-əfsan" xalçası. Bakı məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 445x325 sm
"Khila-afshan" carpet. Baku school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 445x325 cm
Ковер «Хила-афшан». Бакинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 445x325 см

"Suraxani" xalçası. Bakı məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yün, 230x130 sm
"Surakhany" carpet. Baku school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 230x130 cm
Ковер «Сураханы». Бакинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 230x130 см

"Novxanı" xalçası. Bakı məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 317x195 sm
"Novkhany" carpet. Baku school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 317x195 cm
Ковер «Новханы». Бакинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 317x195 см

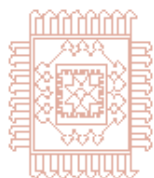
"Fatmayi" xalçası. Bakı məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 400x230 sm
"Fatmayi" carpet. Baku school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 400x230 cm
Ковер «Фатмай». Бакинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 400x230 см

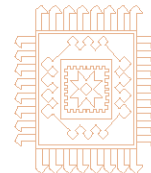
175

"Xila-əfşan" xalçası. Bakı məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 275x150 sm
"Khila-afshan" carpet. Baku school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 275x150 cm
Ковер «Хиля-афшан». Бакинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 275x150 см

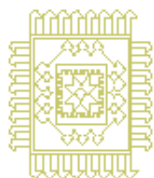

"Suraxanı" xalçası. Bakı məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 382x190 sm
"Surakhany" carpet. Baku school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 382x190 cm
Ковер «Сураханы». Бакинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 382x190 см

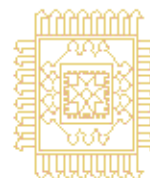

177

Xalça. Bakı məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 255x100 sm
Carpet. Baku school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 255x100 cm
Ковер. Бакинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 255x100 см

Xalça. Bakı məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 303x155 sm
Carpet. Baku school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 303x155 cm
Ковер. Бакинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 303x155 см

179

"Suraxani" xalçası. Bakı məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 234x152 sm
"Surakhany" carpet. Baku school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 234x152 cm
Ковер «Сураханы». Бакинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 234x152 см

"Findıqan" xalçası. Bakı məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yün, 150x104 sm
 "Fındıqan" carpet. Baku school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 150x104 cm
 Ковер «Финдыган». Бакинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 150x104 см

"Suraxani" xalçası. Bakı məktəbi. Azərbaycan, XIX əsrin əvvəli. Yun, 118x90 sm
"Surakhany" carpet. Baku school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 118x90 cm
Ковер «Сураханы». Бакинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 118x90 см

"Suraxani" xalçası. Bakı məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 180x120 sm
"Surakhany" carpet. Baku school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 180x120 cm
Ковер "Суракханы". Бакинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 180x120 см

The map displays the Republic of Uzbekistan with its administrative divisions. Major cities are marked with red dots and labeled. The map includes a legend in the bottom left corner, a scale bar, and a north arrow. The map is titled 'Uzbekistan' at the top.

Legend:

Color	Division
Yellow	Uzbekistan
Light Blue	Aral Sea
Light Green	Forest
Light Brown	Desert
Light Purple	Mountain
Light Orange	Water
Light Pink	Urban
Light Grey	Road
Light Blue	Railway
Light Green	Forest
Light Brown	Desert
Light Purple	Mountain
Light Orange	Water
Light Pink	Urban
Light Grey	Road
Light Blue	Railway

Gəncə şəhəri qədim Azərbaycan mədəniyyətinin beşiyi, xalqımızın milli ruhunun aynasıdır. Bütün tarixi dövrlərdə Gəncə söz ustaları, sənətkarları ilə ölkənin mədəni

Gəncə şəhərinin darvazaları. 1063
The town gates of Ganja. 1063
Ворота города Гянджи. 1063

Ganja is one of the beginnings of Azerbaijan culture and a mirror of national spirit of the people. At all times Ganja poets and artists played an essential role in the cultural development of the country. The Ganja carpet school distinguished with its rich traditions continues to represent the wisdom of the people until now.

Ganja is located in the north-east of the Lesser Caucasus, in the Ganja-Gazakh lowland, on both the banks of the Ganja-chay River. Ganja has a centuries-old history. The place was inhabited as early as ancient times. In the past Ganja survived violent historical perturbations. Since the X century, after numerous foreign invasions, this town played an important role in a socio-political and cultural life of

Гянджа является древней колыбелью азербайджанской культуры, зеркалом национального духа этого народа. Во все времена гянджинские поэты и художники играли существенную роль в культурном развитии страны. Гянджинская ковровая школа, отличающаяся богатыми традициями, и ныне олицетворяет собой мудрость народа.

Гянджа расположена на северо-востоке Малого Кавказа на Гянджинско-газахской равнине, на обоих берегах реки Гянджа-чай. Гянджа насчитывает многовековую историю. Эта территория еще до нашей эры являлась местом обитания древних людей. Испокон веков Гянджа находилась в центре бурных исторических событий. Пережив многочисленные вторжения, этот

inkişafında mühüm rol oynamışdır. Özünəməxsus ənənələri ilə seçilən Gəncə xalça məktəbi müdrikliyin silinməz izlərini bu gün də yaşadır.

Gəncə şəhəri Kiçik Qafqazın şimal-şərqində, Gəncə-Qazax düzündə, Gəncəçay çayının hər iki sahilində yerləşir. Gəncənin qədim tarixi vardır. Bu ərazi hələ eramızdan əvvəl yaşayış məskəni olmuşdur.

Gəncə şəhəri əsrlər boyu mürəkkəb tarixi proseslərin mərkəzində olmuşdur. Bir çox xarici istilalara məruz qalmış bu müqəddəs torpaq X əsrdən başlayaraq, Azərbaycanın sosial-siyasi və mədəni həyatında mühüm rol oynamış, sənətkarlıqda və beynəlxalq ticarət əlaqələrində mühüm yer tutmuşdur.

Gəncə X əsrin ortalarından başlayaraq Azərbaycanda Şəddadilər dövlətinin paytaxtına çevrilmiş, I Fəzlun (895-1030) dövründə daha da möhkəmləndirilmiş, burada xüsusi şərq memarlıq üslubunda qala, saraylar, körpülər, karvansaralar tikilmiş və pul kəsilməsinə başlanılmışdır.

Gəncənin məşhur qapısını 1063-cü ildə yüksək sənətkarlıq məharəti nümayiş etdirən dəmirçi İbrahim düzəltmişdir. 1139-cu ildə baş vermiş güclü zəlzələ nəticəsində şəhərin dağılmasından istifadə edərək qonşu feodallar buradan çoxlu qənimət, hətta şəhərin ayrılmaz hissəsinə, mənəvi sərvətinə çevrilmiş darvazalarını belə qarət etmişlər.

Azerbaijan and became a large handicraft and trade centre.

From the middle of the X century Ganja was the capital of the Sheddadid State. The town was developed under Fazlul I (895-1030), and during his rule fortresses,

Yunun çirpılması. Yelezavetpol. 1917
Wool beating. Elesavetpol. 1917
Битье шерсти. Елезаветполь. 1917

Xarallarda kömür daşıyan kəndli. Yelezavetpol. 1900

A peasant carrying coal in carpet sacks. Elesavetpol. 1900

Крестьянин, перевозящий уголь в ковровых мешках. Елезаветполь. 1900

"Qadim Ganja" carpet fragment.
Ganja, XIX century.

The detail of the "Qadim Ganja" carpet.
Ganja, Early XIX century.

Фрагмент ковра «Гадим Гянджа».
Гянджа. Начало XIX века.

İcra Hakimiyyətinin binası. Gəncə
The House of Ganja Executive Power
Здание Исполнительной власти г. Гянджи

Gəncədə tarix boyu çox hadisələr yer almışdır. XII-XIII əsrləri isə Gəncənin çiçəklənmə dövrü adlandırmaq olar. Bu illərdə Gəncə

XII əsr dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin məqbərəsi

The Mausoleum of the XII century Azerbaijan poet Nizami Ganjevi

Мавзолей азербайджанского поэта XII века Низами Гянджеви

palaces, bridges, and caravanserais were built, and the coins were minted.

The famous town gates of Ganja were made by the skilful smith Ibraghim in 1063. After the strongest earthquake in 1139,

Nizami Gəncəvinin "Sirlər xəzinəsi" əsərinə həsr edilmiş süjetli kompozisiya

A scene from Nizami's "The Treasury of Secrets"

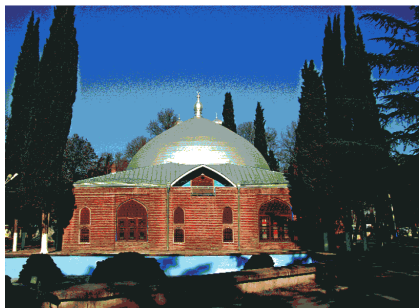
Сюжетная композиция по мотивам произведения Низами Гянджеви «Сокровищница тайн»

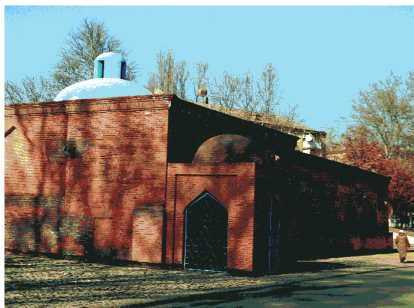
город, начиная с X века, играл важную роль в социально-политической и культурной жизни Azerbaijan и был крупным ремесленным и торговым центром.

С середины X века Гянджа стала столицей государства Шеддадидов. Город значительно укрепил при Фазлуле I (895-1030), и в период его владычества были построены крепости, дворцы, мосты, караван-сарай и чеканились монеты.

Знаменитые гянджинские городские ворота были сделаны искусным кузнецом Ибрагимом в 1063 году. После сильнейшего землетрясения в 1139 г., соседние феодальные государства разграбили город, похитив в том числе и городские ворота. На протяжении всей истории в Гяндже

Məscid binası. Gəncə
A mosque. Ganja
Здание мечети. Гянджа

"Çökək hamam" tarixi abidəsi. Gəncə
The old "Çökək Hamam" bath-house. Ganja
Старинная баня «Чокек хамам». Гянджа

Lyuteran kilsəsi. Xanlar
An old Lutheran Church. Khanlar
Лютеранская церковь. Ханлар

əhəmiyyətli, iri mərkəzə çevrilir, ərazisi böyüyür, yeni ticarət və sənaye məhəllələri tikilir. Bu dövrdə artıq ipək və yundan toxunan xalçalar və xalça məmulatları nəinki yerli, hətta xarici bazarların alıcılarının da diqqətini cəlb etməyə başlayır. Xalçalar və "Gəncə ipəyi"

Cavad xan türbəsi. Gəncə
The Shrine of Javad Khan. Ganja
Гробница Джавад хана. Гянджа

neighbouring feudal states plundered the town and stole the gates. During all the history Ganja saw various events, but in the XII-XIII centuries the town experienced, undoubtedly, its period of flourishing. At this time Ganja became the most important and large centre of the country. The territory of the town was considerably extended and trade and handicraft settlements were

происходили различные события, однако XII-XIII века являются, несомненно, периодом расцвета города. В это время Гянджа стала важнейшим крупным центром страны - терри-

Şah Abbas məscidi (Cümə məscidi). XVII əsr
The Shah Abbas Mosque (Friday's Mosque). XVII century
Мечеть Шаха Аббаса (Пятничная мечеть). XVII век

adlanan ipək, atlas, pambıq parçalar isə qonşu ölkələrdə, Orta Şərq bazarlarında yüksək qiymətləndirilir. Gəncə ölkədən uzaqlarda belə məşhurlaşır. Türk səyyahı Övliya Çələbi Gəncədə olarkən şəhərdə ipəkçiliyin geniş inkişaf etdiyini xüsusilə qeyd etmişdir.

Gəncə həm də Ümumqafqaz ticarət mərkəzi olaraq şöhrət qazanmışdır. Buradakı məşhur xalça bazarları vasitəsilə əsasən Gəncə və Qazax xalçaları əmtəə malı olaraq satışa çıxarıldı.

put up. The great bulk of silk and woollen carpets made in Ganja enabled not only to meet internal demand for them, but also to export the production. Ganja carpets, silk, satin and cotton fabrics were especially appreciated in neighbouring countries and the whole Middle East. The Turkish traveller Ovliya Chelebi who visited the town wrote about a high development of local silkworm breeding. Ganja turned into the largest trade centre of the Caucasus - Ganja and Gazakh carpets were mainly sold in all town markets of the region.

Aside from the town itself, basic producing centres of Ganja carpets were neighbouring villages, as well as Kedabek, Geranboy, Shamkir, Khanlar, Dashkesan and Samukh.

тория города значительно расширилась и были построены торговые и промышленные поселки. Большой объем производства гянджинских шелковых и шерстяных ковров позволял не только удовлетворять внутренний спрос, но и успешно их экспортировать. Особенно ценились в соседних странах и на всем Среднем Востоке гянджинские ковры, шелк, атлас и хлопок. Побывавший здесь турецкий путешественник Овлия Челеби отмечал значительное развитие шелководства. Гянджа превратилась в крупнейший торговый центр Кавказа - на знаменитых городских базарах на продажу выставлялись, в основном, гянджинские и газакские ковры.

"Fayali" xalçasından fragment
Tərkibi: 1318 hicri/1901-ci il

Yerləşdiyi yer: "Fakhrəddin" məzarı
Ganja, 1318 Hicri, 1901

Fragment, kənd: «Çimərli»
Ganja, 1318 Hicri/1901

Gəncə xalça məktəbinin əsas istehsalat məntəqələri Gəncə şəhəri, onun ətraf kəndləri, habelə Gədəbəy, Goranboy, Şəmkir, Xanlar, Daşkəsən və Samux rayonlarından ibarətdir. Təbii ki, bu məntəqələrin hər birində toxunan xalçalar özləri nə məxsus cəhətləri ilə seçilir. Ümumilikdə isə Gəncə xalçalarının xarakterik xüsusiyyətləri onların nisbətən uzunsov habelə, hündür xovlu, 32x32-dən 40x40-dək seyrek ilmə sıxlığında və naxışlarının nisbətən iri həcmində olmasıdır.

Gəncə xalçalarının bədii və texnoloji təsirini Qazax, Qarabağ məktəblərinə xas olan bəzi xalçalarda izləmək mümkündür. Gəncə xalçalarının özünəməxsus fərdi kolorit həlli də vardır. Belə ki, cəlbedici palıtralı Gəncə xalçalarında daha çox şux çalarlar izlənilməkdədir. Ən çox istifadə edilən rənglər isə göy, yaşıl, sarı, mavi, qara, qırmızı və səkəri tonlardır.

Gəncə məktəbi ən çox "Gəncə", "Qədim Gəncə", "Gədəbəy", "Çıraqlı", "Samux", "Çaylı", "Şadlı", "Faxralı" kompozisiyaları ilə tanınır. Burada toxunan xalçalardan "Samux", "Çaylı", "Faxralı" çeşniləri sabit formada ara sahəsi göllərlə bəzədilmiş qapalı tipli bədii tərtibata malikdir.

Bədii quruluşu ilə seçilən "Qədim Gəncə" xalçasının əsas istehsal mərkəzi Gəncədən şimal-qərbdə yerləşən Şəmkir rayon mərkəzi və onun ətraf kəndləridir. Bu xalça spesifik bədii quruluşa malikdir. Arasahəsini

Each district had its own weaving traditions, but the Ganja group is distinguished with a number of own characteristics, such as high pile, low knot density (from 32x32 up to 40x40 in 10 cm), and large motives.

Artistic and technological influences of the Ganja carpet school can be traced in Gazakh and Garabagh carpets. Nevertheless, Ganja carpets demonstrate their unique colours with dominant bright shades. Dark

Gədəbəy şəhəri – xalçaçılıq mərkəzi
The town of Gədəbəy, carpet weaving point
Город Гədəбей – ковроткацкий центр

Основными производственными центрами гянджинской ковровой школы являлся собственно сам город, близлежащие деревни, а также Кедабек, Геранбой, Шамкир, Ханлар, Дашкесан и Самух. Каждый район имел свои традиции ткачества, однако в целом гянджинской школе присущ ряд

sıra ilə ardıcıl və ya diaqonal şəkildə zolaqların içərisində düzülmüş sərbəst "buta" elementləri bəzəyir. Bu naxışlar fərdi bədii quruluşu və rəng həlli ilə Bakı, Şirvan, Qarabağ, Sərab xalçalarında istifadə edilən "buta" elementlərindən fərqlənir. Xalq arasında bu xalça "Gəncə", "Qədim Gəncə", "Gəncə buta", "Butalı Gəncə" adları ilə də tanınır.

Gəncə məktəbinin çox tanınan növbəti xalçasının adı əcdadlarımızın məskən saldığı, 30-dan çox türk

blue, green, yellow, blue, black, red and beige colours are most often used. The Ganja school is famous for its designs such as "Ganja", "Old Ganja", "Kedabek", "Chyragly", "Samukh", "Chaily", "Shadly", "Fakhraly".

Carpets of "Samukh", "Chaily" and "Fakhraly" demonstrate the closed design decorated with medallions.

The principal producing centres for the "Old Ganja" carpet is Shamkir

особенностей, среди которых следует выделить высокий ворс ковров, малую плотность узлов (от 32х32 до 40х40 в 10 см), а также крупные орнаменты.

Художественные и технологические влияния гянджинской школы прослеживаются в изделиях газзахской и гарабахской ковровых школ. Тем не менее, гянджинские ковры имеют свой неповторимый колорит, в котором преобладают яркие оттенки цветов. Наиболее часто используются синий, зеленый, желтый, голубой, черный, красный и бежевый цвета. Гянджинская школа славится своими композициями «Гянджа», «Древняя Гянджа», «Кедабек», «Чыраглы», «Самух», «Чайлы», «Шадлы», «Фахралы».

Ковры «Самух», «Чайлы» и «Фахралы» имеют замкнутую

Gəncəçay üzərində qədim körpü. XII-XIII əsrlər

An old bridge on the Ganja-chay River.
XII-XIII centuries

Древний мост на реке Гянджа-чай.
XII-XIII века

tayfasını özündə birləşdirən Borçalı mahalının Faxralı kəndinin adı ilə bağlıdır. Bu kənddə toxunan xalçalar Gəncə məktəbinin ən çox tanınan, fərdi bədii quruluşa malik xalçaları olmuşdur. Bir qayda olaraq, bu xalçalar kiçik ölçülərdə toxunmuş və namaz üçün nəzərdə tutulmuşdur. Xalçanın arasahəsini bəzəyən başı mehrab təsvirli konturlarla dövrələnmiş arasahənin içərisində həndəsi formalı göl təsvir edilir. Toxunmuş mehrab təsviri xalçadan istifadə məqsədini bir daha təsdiqləyir. Buna görə xalq arasında bu xalçalar "Canamaz" da adlandırılır.

Gədəbəydən mənzərə
The landscape of Gedabek
Пейзаж Гедабек

Gədəbəydən görüntü
The view of Gedabek
Вид Гедабек

located north-east of Ganja, as well as surrounding districts. This carpet has an original design. The field of the carpet is decorated with buta-motives arranged either in rows or in diagonals within the border. These ornaments differ from Baku, Shirvan, Garabagh and Sarab carpets of the same name. Weavers call this carpet "Ganja", "Gadim (Old) Ganja", or "Ganja buta".

Daşkəsən, xalçaçılıq mərkəzi
The Dashkesan, carpet weaving centre
Дашкесанский ковроткацкий центр

художественную композицию, центральное поле которой украшают медальоны.

Основным центром производства ковра «Древняя Гянджа», отличающегося самобытным орнаментом, является центр

Nizami Gəncəvinin heykəli. Gəncə şəhəri
The monument to Nizami Ganjevi. Ganja
Памятник Низами Гянджеви. Город Гянджа

The name of another famous Ganja carpet is connected with the village of Fakhraly, the Borchaly district, where over 30 Turkic tribes compactly lived. Carpets woven here were the most well-known and ornate patterned products of

Шамкирского района, расположенный к северо-востоку от Гянджи, а также примыкающие районы. Этот ковер имеет специфическую художественную композицию. Центральное поле ковра украшают элементы «бута», расположенные внутри бордюров либо в ряд, либо по диагонали. Эти орнаменты отличаются от одноименных композиций бакинских, ширванских, гарабахских и сарабских ковров. В народе этот ковер именуется «Гянджа», «Древняя Гянджа», «Гянджа бута».

Название еще одного знаменитого ковра гянджинской школы связано с селом Фахралы Борчалинского района, на территории которого компактно проживали свыше 30 тюркских племен. Сотканные здесь ковры являлись самыми известными и богато украшенными изделиями гянджинской школы. Традиционно они ткались небольших размерах и использовались как молитвенные коврики. По краям центрального поля изображены элементы, по форме напоминающие алтарь, а внутри него сотканы медальоны геометрической формы. Орнаменты в виде алтаря еще раз указывают на предназначение ковра, именуемого в народе «Джанамаз» (молитвенный коврик).

Орнаменты гянджинских ковров в основном имеют геометричес-

Gəncə xalçalarının naxışları əsasən həndəsi formalı bəzək elementlərindən ibarətdir. Onlar ətrafları pilləli göllər, qarmaqlı naxışlar, romb, üçbucaq təsvirləridir. Naxışların digər qismi gül formasından və ya heyvan təsvirlərindən ibarət olub kiçik ölçülərdə toxunduqları üçün xalçalarda aparıcı mövqə tutmur.

Gəncə indi də mədəniyyətimizin və el sənətinin inkişaf etdiyi iri mərkəzlərdəndir. Xalçaları, tikmələri, soyuq silahları ilə yanaşı abidələri ilə də göz oxşayır. Dühələrinin xatirəsini daim əziz tutur. Gəncədə XII əsrdə yaşayıb yaratmış dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin əzəmətli məqbərəsi, öz şücaəti ilə seçilən sonuncu Gəncə hakimi Cavad xanın (XVIII əs) türbəsi və onlarla tarixi və mədəniyyət abidələri, müxtəlif komplekslər ucaldılmışdır.

the Ganja school. Traditionally, they were made in small sizes and were used as prayer rugs. At the sides of the field altar shaped motives are represented, and within the field geometrical medallions are placed. The altar motives demonstrate once again the purpose of the carpet also called by people "Janamaz" (prayer rug).

Patterns of Ganja carpets are basically of geometric shape. They are stepped medallions, hooked elements, rhombuses and triangles. In the carpets blossoms and birds are also depicted, but they are small in size and of no importance.

Today, Ganja is still the largest centre of culture and traditional crafts. The city is famous for carpets, cold steel and majestic buildings. In Ganja there are the monument to the great Azerbaijan poet of the XII century Nizami, the shrine of the last governor of Ganja Javad Khan (XVIII c.), as well as tens of other historical and architectural monuments.

кую форму. Они выполнены в виде ступенчатых медальонов, крючкообразных элементов, ромбов и треугольников. В орнаментальной композиции ковров также используются элементы в виде цветков и птиц, однако они имеют небольшие размеры, а потому не играют существенной роли.

Гянджа и поныне является крупнейшим центром культуры и народных ремесел. Город славится своими коврами, холодным оружием и величественными монументами. В Гяндже восвышается памятник великому азербайджанскому поэту XII века Низами. Здесь находятся гробница доблестного Джавад хана (XVIII в) последнего правителя Гянджи, а также десятки исторических и архитектурных памятников.

"Faxralı" xalçası (Namazlıq). Gəncə məktəbi. Azərbaycan. 1318 hicri/1901. Yun, 156x100 sm

"Fakhraly" prayer rug. Ganja school. Azerbaijan. 1318 Hijra/1901. Wool, 156x100 cm

Молитвенный ковер «Фахраль». Гянджинская школа. Азербайджан. 1318 хиджри/1901 г. Шерсть, 156x100 см

"Gəncə" xalçası. Gəncə məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 258x107 sm
"Ganja" carpet. Ganja school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 258x107 cm
Ковер «Гянджа». Гянджинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 258x107 см

"Gəncə" xalçası. Gəncə məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yun, 256x105 sm
"Ganja" carpet. Ganja school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 256x105 cm
Ковер «Гянджа». Гянджинская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 256x105 см

"Qədim Gəncə" xalçası. Gəncə məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yul, 175x92 sm
"Qədim Ganja" carpet. Ganja school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 175x92 cm
Ковер «Гадим Гянджа». Гянджинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 175x92 см

"Gəncə" xalçası. Gəncə məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yun, 121x88 sm
"Ganja" carpet. Ganja school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 121x88 cm
Ковер «Гянджа». Гянджинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 121x88 см

"Qədim Gəncə" xalçası. Gəncə məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 259x112 sm
"Gadim Ganja" carpet. Ganja school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 259x112 cm
Ковер «Гадим Гянджа». Гянджинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 259x112 см

"Gəncə" xalçası. Gəncə məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 254x110 sm

"Ganja" carpet. Ganja school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 254x110 cm

Ковер «Гянджа». Гянджинская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 254x110 см

"Gəncə" xalçası. Gəncə məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yün, 267x100 sm
"Ganja" carpet. Ganja school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 267x100 cm
Ковёр «Гянджа». Гянджинская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 267x100 см

"Qədim Gəncə" xalçası. Gəncə məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yun, 243x103 sm
"Qədim Ganja" carpet. Ganja school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 243x103 cm
Ковер «Гадим Гянджа». Гянджинская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 243x103 см

Kazax xalqa məktəbi

Gazakh carpet school / Газакская ковровая школа

Müsəlman fəhlə ailəsi
Qazax xalçası önündə. 1905

A working-class family against
a Gazakh carpet. 1905

Рабочая мусульманская семья
на фоне газакского ковра. 1905

Qazax rayonu Azərbaycanın qərbində, Kiçik Qafqaz dağ silsiləsinin yamaclarından başlayaraq Kür çayının sağ sahilı boyunca uzanan geniş Gəncə-Qazax düzənliyinin şərq hissəsində yerləşir. Bu ərazi əcdadlarımızın məskən saldığı qədim türk torpağıdır. Hələ yeni eradan öncəki minilliklərdə belə qədim türk etnoslarının burada yaşaması faktı bölgənin sənət abidələrində təzahür olunan elementlərdə və Qazax xalçalarının həndəsi naxışlarında özünü təsdiq edir.

Rayonun ərazisi şimal-qərbdə Gürcüstan, cənub və cənub-qərbdə Ermənistanla həmsərhəddir. Əhalisi-

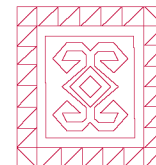
The Gazakh zone is located in the west of Azerbaijan and covers territories from the slopes of the Lesser Caucasus mountains up to the east part of the Ganja-Gazakh lowland stretched on the right bank of the Kura River. Since ancient times this land was a dwelling place of Turkic tribes. This can be seen from monumental ornaments and geometric elements of Gazakh carpets.

In the northwest Gazakh neighbours on Georgia, and in the southwest - on Armenia. The basic employment of local population was stock-breeding, however, apart from it, handicrafts were also developed. Unlike other zones of the country, Gazakh has preserved in a greater degree original kinds of traditional art.

Газахский район расположен на западе Азербайджана и охватывает территории от склонов гор Малого Кавказа до восточной части Гянджинско-Газахской равнины, протягивающейся по правому берегу реки Куры. Эта земля издревле являлась местом обитания тюркских племен. Об этом наглядно свидетельствуют монументальные орнаменты, а также геометрические элементы газакских ковров.

На северо-западе Газах граничит с Грузией, а на юго-западе - с Арменией. Основным занятием местного населения было животноводство, однако, наряду с этим развивались и ремесла. В отличие от других зон страны Газах смог в большей степени сохранить оригинальные виды традиционного искусства. Широкое развитие в Газахе приобрело ковроткачество. Именно ковроткачество принесло Газаху всемирную славу.

Высокое развитие ковроткачества в соседних с Газахом городах Тифлисе и Гяндже способствовало повышению качества производимых здесь ковровых изделий. Газахской школе присущи свои традиции и стандарты (размеры, колорит, плотность узлов, орнамент, тип шерсти), позволяющие искусствоведам и коллекционерам безошибочно их классифицировать.

nin məşğuliyyəti heyvandarlıq və əkinçilik olsa da, burada sənətkarlıq da geniş inkişaf etmişdir. Qazax orijinal üslublu sənətkarlığın qorunub saxlanması ilə digər bölgələrdən seçilir. Bu ərazidə xalçaçılıq da geniş yayılmış sənət növüdür. Məhz bu yerli xalq sənəti növü Qazağa dünya şöhrəti gətirmişdir. Bu bölgə ilə qonşu olan Tiflis və Gəncə şəhərlərinin istehlakçılıq qabiliyyətinin yüksək olması ilə əlaqədar Qazaxda əmtəəlik xalça istehsalı da yüksək səviyyəyə çatmışdır. Bu məktəbə məxsus xalçalar artıq qəbul olunmuş ölçü, rəng, sıxlıq, çeşni, bəzək elementləri, yunun növü və s. göstəricilərinə görə demək olar ki, dünya sənətsünaşları, kolleksiyaçıları tərəfindən heç vaxt təhrif olunmamışlar.

Azərbaycanın Qazax xalçaçılıq bölgəsinə Qazax, Tovuz, Borçalı-Qarayazı (hazırda Gürcüstan ərazisində olan qədim Azərbaycan torpaqları),

Carpet weaving was highly developed in Gazakh. It was local carpets that made Gazakh famous.

High development of carpet weaving in Tbilisi and Ganja, neighboring to Gazakh, promoted an improvement of quality of local carpet products. The Gazakh school has its own traditions and technical standards (sizes, colours, knot density, patterns, type of wool), enabling scholars and collectors correctly to classify them.

The Gazakh school includes both Gazakh itself and Tovuz, Borchaly-Garayazy (the historical Azerbaijan territories in present Georgia), Lori-Pambak, Ijevan (the historical Azerbaijan lands in present Armenia). From the remote times weaving points of Gazakh were Dash Salahly (villages of Dash Salahly, Demirchiler, Chaily, Kosalar),

Xalça emalatxanasında. 1935
At a workshop. 1935
В ковровой мастерской. 1935

Газахская школа охватывает как, собственно, сам Газах, так и Товуз, Борчалы-Гараязы (исторические азербайджанские территории, входящие ныне в состав Грузии), Лори-Памбак, Иджеван (исторические азербайджанские земли, входящие ныне в состав Армении). Испокон веков ткацкими пунктами Газаха являлись Даш Салахлы (деревни Даш Салахлы, Дэмирчилер, Чайлы, Кёсалар), Салахлы (деревни Шихлы, Гаймаглы, Йухары Салахлы, Орта Салахлы, Ашагы Салахлы), Агстафа (деревни Дашкесемен и пр.).

Xram çayı
The Khram-chay River
Река Храм-чай

Lori-Pəmbək, İcevan kimi (hazırda Ermənistan ərazisində olan qədim Azərbaycan torpaqları) rayonları daxildir.

Tarixən Qazağın toxuculuq məntəqələri - Daş Salahlı (Daş Salahlı, Dəmirçilər, Çaylı, Kosalar kəndləri), Salahlı (Şıxlı, Qaymağlı, Yuxarı Salahlı, Orta Salahlı və Aşağı Salahlı

Salakhly (villages of Shihly, Gaymagly, Jukhary Salahly, Orta Salahly, Ashagy Salahly), Agstafa (villages of Dashkesemen etc.). The Tovuz district can be subdivided into small weaving centers of Oysuzlu, Bozalhanly and Hatynly.

The weaving centre of Borchaly-Garayazy covered Borchaly,

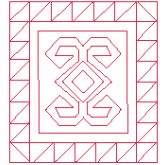
Товузский район условно можно подразделить на небольшие ткацкие центры Ойсюзлю, Бозалханлы и Хатынлы.

Ткацкий центр Борчалы-Гараязы охватывал Борчалы, Гараязы и Гарачепь, ныне входящие в состав Грузии, и некоторые другие деревни, входящие в состав теперешней Армении. Борчалинская зона охватывает ткацкие поселки Лэмбэли, Гараязы и Гарачёп. Ковроткаческий центр Гараязы охватывал деревни Тифлисского уезда, а Гарачёп - населенные пункты, входившие в состав Кахетинского округа. Территории Иджеванского и Шемшединского ткацких центров объединяли в себя находящиеся ныне в Армении поселки Йухары Агдан, Хэстерек и Товузгала.

Ткацкие центры на западе Азербайджана охватывают деревни Шиных, Узунлар и пр., а также поселки Лорийского района.

Qazax bölgəsində yun bolluq təşkil edir
There is plenty of wool in Gazakh
В Газакх шерсть в достатке

Haşiyyə zolağı. Qazax
The detail of border. Gazakh
Фрагмент каймы. Газак

kəndləri), Ağstafa (Dağkəsəmən və s. kəndlər), Tovuz rayonu isə Öysüzlü, Bozalxanlı, Xatınlı kimi kiçik xalça məntəqələrinə bölünmüşdür.

Borçalı-Qarayazı kiçik tarixi xalçaçılıq məntəqəsi hazırda Gürcüstan ərazisində olan, azərbaycanlıların yaşadığı tarixi torpaqlarda (Borçalı, Qarayazı, Qaraçop), bəzi məntəqələr isə hazırda Ermənistan ərazisində olan qədim Azərbaycan torpaqlarında yerləşir.

Məfrəş. Qazax. XIX əsrin sonu
Mafrash. Gazakh. Late XIX century
Мафраш. Газак. Конец XIX века

Garayazy and Garachop (nowadays in Georgia), and some other villages which are a part of present Armenia. The Borchaly centre covers settlements of Lambaly, Garayazy and Garachop. The Garayazy carpet-weaving center covered villages of the Tbilisi district, and Garachop - settlements which are a part of the Kaheti district. Territories of Ijevan and Shemsheddin weaving centers included settlements of Juhary Agdan (nowadays in Armenia), Hesterek, and Tovuzgala.

Weaving centers in the west of Azerbaijan cover villages of Shinyh,

Огромную роль в развитии ковра играли тюркские поселения Гарагоюнлу (на северном берегу озера Гейчя), Гелькенд, Арданыш, Джиль и Агбулаг. Созданные газакской школой ковры «Шыхлы», «Ойсузлу», «Демирчиляр», «Борчалы», «Газак», «Гарачёп», «Гачаган», «Гараязы», «Салахлы», «Гарагоюнлу», «Гейчели», «Гаймахлы» являются бесценными произведениями искусства.

Borçalı qrupu Ləmbəli, Qarayazı və Qaraçöp toxuculuq məntəqələrini əhatə edir.

Qarayazı xalçaçılıq qrupu keçmiş Tiflis dairəsinin kəndlərini Qaraçöp qrupu isə Gürcüstanın keçmiş Kaxetiya dairəsinin kəndlərini əhatə edir.

Keçmiş İcevan sahəsi Şamşəddin ilə birlikdə hazırda Ermənistan ərazisində xalça istehsalı ilə məşğul olan Yuxarı Aqdan, Həstərək, Tovuzqala kimi əhəmiyyətli məntəqələri özündə birləşdirmişdir.

Azərbaycanın qərb bölgəsində olan digər toxuculuq rayonuna Şıxı, Uzunlar və s. kəndlər, Lori rayonunun kəndləri daxildir. Qaraqoyunlu (Göyçə gölünün şimal sahilı) dağ dərəsi ona qovuşan Gölkend və eləcə də Ardaniş, Cil, Ağbulaq kimi türk kəndləri xalça istehsalında xüsusilə seçilirdi.

"Şıxlı", "Öysüzlü", "Dəmirçilər", Borçalı", "Qazax", "Qaraçöp", "Qaçğan", "Qarayazı", "Salahlı", "Qaraqoyunlu", "Göyçəli", "Qaymaqlı" və s. xalçalar Qazax məktəbinə daxil olan qiymətli sənət nümunələridir. Bu bölgədə xovlu xalçalarla yanaşı zili, palaz, kilim kimi xovsuz xalçalar və məfraş, xurcun, heybə, duz torbası, yəhər üstü, çul və s. xalça məmulatları da toxunmuşdur.

"Qazax" xalçası dedikdə bir qayda olaraq Bakı, Şirvan, Quba, Təbriz xalçalarından bədii və texnoloji üsullarına görə tam fərqli olan ağır çəkili,

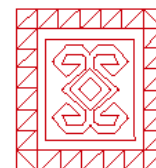

Uzunlar etc., as well as the Lori zone.

A huge role in developing carpets was played by Turkic settlements of Garagoyunlu (on the northern bank of the lake Goycha), Golkend, Ardanysh, Jil and Agbulag. Carpets

Toxunan xalça hana üzərində
A carpet on the loom
Ковер на станке

Наряду с ворсовыми коврами здесь создаются и безворсовые, среди которых зили, палас, а также ковровые изделия, такие как мафраш (сундук), хурджун и хейба

hündür xovlu, yumşaq və parlaq yunu, 1.50x2.00 və ya 2.20x2.60 ölçülərində olan xalçalar canlanır. İlk baxışdan qalın görünən bu xalçalar ən yüksək keyfiyyətli yundan toxunmuş və bu ənənə indi də yaşamaqdadır. Bu xalçalarda təbii boyalardan alınmış qırmızı, sumaqı, sürməyi, sarı, qəhvəyi, yaşıl, şəkəri, mavi rənglərdən ibarət kolorit həlli öz uyarlılığı ilə göz oxşayır.

Qazax xalçalarının kompozisiya quruluşunda burada yaşayanların həyat tərzini və məişətindən irəli gələn və əsrlər boyunca formalaşmış abstrakt həndəsi formalı və stilizə edilmiş naxışlar sistemi üstünlük təşkil edir.

Qazax məktəbində rast gəlinən su, ağac, nar, bitki, heyvan motivləri, mürəkkəb həndəsi elementlər toplusu, svastika və s. bütünlükdə insani qoruyan, onun həyatını mühafizə edən simvollarıdır.

Bu naxışları bədii sənətkarlığın mürəkkəb nümunələri də adlandırmaq olar. Məhz bu təsvirlər zaman ötdükcə təkmilləşmiş və Qazax məktəbinin sabit bədii üslubuna, sənət tarixinin ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Xalqın qan yaddaşına həkk edilmiş təsəvvürlər Qazax xalçaları üzərindəki həndəsi formalı elementlərdə xüsusi bədii ritm qanunauyğunluqları yaradaraq ifadə edilmişdir.

Qazax məktəbi xalçaları bir çox hallarda toxunduğu ərazinin adını bildirsələr də, quruluş strukturlarına görə xalq arasında şərti adlar da

of the Gazak school, such as "Shyhly", "Oysuzlu", "Demirchilar", "Borchaly", "Gazakh", "Garachop", "Gachagan", "Garayazy", "Salahly", "Garagoyunlu", "Goycheli", and "Gaymagly" are priceless works of art.

Aside from pile carpets, local weavers make flatwoven textiles, such as zili, palas, and carpet products - mafrash (chest), khurjun and kheyba (saddle-bags), bags for salt, saddle-cloth, horsecloth etc.

The "Gazakh" carpets are large textiles of 1.5x2 metres or 2.2x2.6 metres, with high pile and soft and lustrous wool. They differ in their artistic and technological characteristics from products of Baku, Shirvan, Guba and Tabriz carpets. At first glance these carpets seem rough but they are woven of high-quality wool.

Red, purple, lilac, yellow, brown, green, beige and blue colors obtained from natural dyes were perfectly combined, forming a magnificent palette. The "Gazakh" design is arranged with abstract ornaments of geometrical shape developed during centuries, as well as stylized motives representing a lifestyle of local people.

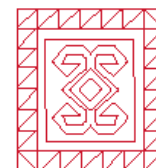
Plant and animal motives, representations of water and geometrical elements and symbols of swastika in Gazakh carpets are woven for the protection of

Xurcun. Qazax. XX əsrin əvvəli
Khurjun. Gazakh. Early XX century
Хурджун. Газак. Начало XX века

Казакшасындан фрагмент
The detail of Kazakh carpet
Фрагмент казахского ковра

Zili. Qazax. XIX əsr
Zili. Gazakh. XIX century
Зили. Газах. XIX век

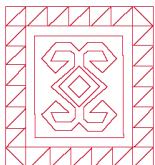
daşıyırlar. Məsələn, "Şıxlı" adı ilə təqdim olunan xalça bəzən "Qədim Şıxlı" və daha çox "Ulduzlu Qazax", "Borçalı" xalçası bir variantda "Ziynətnişan", digər təsvir şəklinə "Ləmbəli" adlandırılır.

human beings against evil powers. These ornaments can be considered the most complicated examples of art. They constitute pattern compositions of Gazakh carpets and are an integral part of the history of art. Rhythmically arranged, geometric ornaments of Gazakh carpets reproduce a genetic memory of Azerbaijan people.

(переметные сумы), мешки для соли, надсидельники, попоны и пр. Ковры «Газах» - это массивные изделия размером 1,5х2 м или 2,2х2,6 м, с высоким ворсом и мягкой и блестящей шерстью, которые разительно отличаются своими художественными и технологическими особенностями от изделий бакинской, ширванской, губинской и тебризской школ. Эти ковры, кажущиеся на первый взгляд прубыми, как и прежде ткются из высококачественной шерсти.

Красный, пурпурный, лиловый, желтый, коричневый, зеленый, бежевый и голубой цвета, полученные из натуральных красителей, прекрасно сочетались, образуя великолепную палитру. В композиции ковра «Газах» преобладают сформировавшиеся на протяжении многих веков абстрактные орнаменты геометрической формы, а также стилизованные элементы, отражающие образ жизни и быт живших в Газахе людей.

Присущие газакской школе растительные и животные мотивы, изображения воды, геометрические элементы и знак свастики защищают человека от злых сил. Эти орнаменты с уверенностью можно назвать сложнейшими образцами художественного искусства. Именно они сформировали художественные композиции газакской школы, став

"Borçalı" kompozisiyasının bu növ bədii tərtibatı, digər xalçalara nisbətən ara sahəsində toxunmuş iri ölçülü gölə əsasən "çanaqlı bağa" kimi də tanınır.

Çox sevilən "Qaraçöp" xalçası Qazaxdan şimal-şərqdə,

Names of carpets, as a rule, specify places where they were woven, but weavers call carpets according to the structure of composition. So, for example, the "Shihly" carpet is sometimes mentioned as "Old Shihly", however the most widespread name of this carpet is "Ulduzlu Gazakh"; the name of the "Borchaly" carpet exists in two variants: "Ziynatnishan" and "Lambaly".

The composition of the "Borchaly" carpet is distinguished with large sizes of the central medallions, so the carpet is also called "Chanagly бага" (tortoise).

The carpet "Garachop" is produced in the village of

Məfrəş hissəsi. Qazax. XIX əsr
The detail of mafrash. Gazakh. XIX century
Фрагмент мафраша. Газак. XIX век

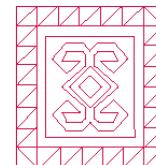
Heybə. Tikmə. Qazax. XX əsrin əvvəli
Heyba. Embroidery. Gazakh. Early XX century
Хейбя. Вышивка. Газак. Начало XX века

неотъемлемой частью истории искусства. В ритмично расположенных, геометрических орнаментах газакских ковров воспроизведена генетическая память азербайджанского народа.

Названия ковров, как правило, указывают на места, где они были сотканы, однако в народе ковры именуют по структуре композиции. Так, например, ковер «Шихлы» иногда упоминается как «Древний Шихлы», однако наиболее распространенным названием этого ковра является «Улдузлу Газакх»; наименование ковра «Борчалы» существует в двух вариантах: «Зийнятнишан» и «Ламбалы».

Композиция ковра «Борчалы» отличается довольно крупными раз-

Qazax xalçasından fragment.
Yuxarı Salahlı kəndi.

The detail of a Gazakh carpet.
Village of Yukhary Salakhly

Фрагмент газакского ковра.
Село Юхары Салахлы

Garachop (nowadays in present Georgia) and the main weaving centers - Lambaly, Muganly and Tullar. The central field of the carpet is decorated with an large octagonal medallion, and in the upper and lower parts of the medallion four eight-pointed ornaments and rather small elements of rectangular shape with horn-like hooks are represented. The composition of the "Garachop" carpet is connected with economic activities and household of the Gazakh population who were basically engaged in stock-breeding.

In Gazakh carpets we can meet ornaments in the form of totems, mythological images, marks of various tribes. The central field of the "Gazakh" carpet is decorated

мерами центральных медальонов, поэтому ковер еще называют «Чанаглы бага» (черепаха).

Ковер «Гарачёп» создан жителями ныне входящего в состав Грузии селения Гарачёп и основных ткацких центров - Ламбалы, Муганлы и Тюлляр. Центральное поле ковра «Гарачёп» украшает крупный восьмиугольный медальон, в верхней и нижней частях которого изображены четыре восьмиконечных орнамента и сравнительно небольшой элемент прямоугольной формы с крючковатыми выступами, напоминающими рог. Художественная композиция ковра «Гарачёп» связана с хозяйственной деятельностью и образом жизни населения Газаха, основным занятием которого было животноводство.

В коврах газакской школы встречаются орнаменты в виде тотемов, мифологических образов, клейм различных племен.

Центральное поле ковра «Газах» украшает орнамент в виде свастики, который зачастую трактуется как изображение мифологического дракона.

Имеющий оригинальный узор ковер «Шихлы» создан в ткацких

Toxucu qadın. Yuxarı Salahlı
A female weaver. Yukhary Salakhly
Ткачиха. Юхары Салахлы

Mafrəşdən fragment. Qazax.
XX əsrin əvvəli

The detail of mafrash. Gazakh.
Early XX century

Фрагмент мафраша. Газак.
Начало XX века

hazırda Gürcüstan ərazisinə daxil olan Qaraçöp və əsas toxuculuq mərkəzləri sayılan Ləmbəli, Muğanlı və Tüllər kəndlərinin sakinləri olan azərbaycanlılar tərəfindən toxunmuşdur. "Qaraçöp" xalçasının mərkəzini səkkizbucaqlı iri göl, onun baş və əmək hissəsində isə dörd ədəd həndəsi formalı səkkizbucaqlı və nisbətən kiçik həcmdə ətrafları buyunuza xatırladan qarmaqlarla bəzədilmiş, düzbucaqlı həndəsi element əhatə edir. "Qaraçöp" xalçasının bədii tərtibatı heyvandarlıqla məşğul olan xalqın təsərrüfatı, əkin sahəsi, ümumilikdə yaşam tərzilə çox bağlıdır.

Qazax məktəbində toxunan xalçalarda bir çox hallarda totem izlərinə, mifoloji obrazlara, müxtəlif tayfaların məxsus damğalara da rast gəlmək olur. Bu sıradan "Qazax" xalçasının

Xurcun. Qazax. XIX əsr
Khurjun. Gazakh. XIX century
Хурджун. Газак. XIX век

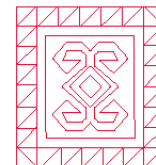
with swastika which is frequently considered as the image of mythic dragon.

The "Shihly" carpet demonstrating an original pattern is produced in villages of Shihly-1 and Shihly-2. The central field of the carpet is patterned with three six-pointed medallions. Within and beyond the medallions there are cypress motives directed to the center and symbolizing paradise. Motives of birds and

Xurcun. Qazax. XIX əsr
Khurjun. Gazakh. XIX century
Хурджун. Газак. XIX век

центрах Шихлы-1 и Шихлы-2. Центральное поле ковра украшают три шестиконечных медальона, внутри и вокруг которых изображен устремленный к центру орнамент в виде кипариса, символизирующий рай. Украшающие этот ковер элементы в форме птиц и оленей, а также геометрические фигуры в виде ромба, квадрата и звезды, воплощают в себе художественно-исторические особенности этого региона.

ara sahəsi bütövlükdə svastika nişanları ilə bəzədilmiş olsa da, bəzən bu element "əjdaha" motivinin təkmil forması kimi də qəbul edilir.

Fərqli bədii quruluşlu "Şıxlı" xalçası ənənəvi toxuculuğun vüsət aldığı Birinci Şıxlı, İkinci Şıxlı məntəqələrində istehsal edilmişdir. Xalçanın arasahəsini bəzəyən üç ədəd altıbucaqlı gölün içərisində və onların ətraflarından mərkəzə doğru istiqamətlənmiş sərv ağacı cənnəti təmsil edir. Bu xalçanı bəzəyən quş, maral formalı heyvan və kiçik ölçülü romb, kvadrat, ulduz, müsbət və çarpaz işarəli həndəsi elementlər öz təsvir üslubu və məzmunu ilə bu bölgənin fərdi bədii-tarixi ənənələrini yaşadır.

Bu məktəbə xas ənənələr xovsuz xalçalarda da yaşamaqdadır. Kilim, varni, şəddə, zili xovsuz xalçalarında və məişətdə yenə istifadədə olan xurcun, məfrəş kimi məmulatlarda rast gəldiyimiz rəng ahəngi, bədii quruluş, naxış dəsti-xətti, toxuma üslubu digər məktəblərdən tam fərqlənir.

deer decorating this carpet, as well as geometrical rhombus, squares, and stars personify artistic-historical features of this region.

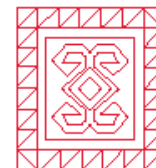
These traditions are also preserved in flatwoven carpets. Pile-less carpets, such as kilim, varni, shadda, and zili, as well as flatwoven household products, mafrash and khurjun, differ from carpets of other schools in their rich color palette, patterns and technique of weaving.

Məfrəş. Qazax. XIX əsr
Mafrash. Kazakh. XIX century
Мафрaш. Казах. XIX век

Эти традиции сохранены и в безворсовых коврах. Безворсовые ковры, такие как килимы, варни, шедде, зили, а также используемые в хозяйстве ковровые изделия мафрaш и хурджун, отличаются от ковров иных школ своей богатой цветовой палитрой, узорами и техникой ткачества.

"Qaraqoyunlu" xalqası. Qazax məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yün, 140x104 sm
 "Qaraqoyunlu" carpet. Gazakh school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 140x104 cm
 Ковёр (Гаракюйну). Газакская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 140x104 см

219

Zili. Qazax məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 220x170 sm

Zili. Gazakh school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 220x170 cm

Зили. Газахская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 220x170 см

"Qazax" xalçası. Qazax məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 215x180 sm

"Gazakh" carpet. Gazakh school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 215x180 cm

Ковер «Газах». Газахская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 215x180 см

"Akstafa" xalçası. Qazax məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 270x167 sm
"Akstafa" carpet. Gazakh school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 270x167 cm
Ковер «Акстафа». Газакская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 270x167 см

"Kəmərlı" xalçası. Qazaq mektebi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yun, 225x110 sm
"Kamarli" carpet. Gazakh school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 225x110 cm
Ковер «Камарли». Газажская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 225x110 см

223

"Kəmərlı" xalçası. Qazax məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 280x115 sm
"Kamarlı" carpet. Gazakh school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 280x115 cm
Ковер «Камарли». Газахская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 280x115 см

"Qaraçöp" xalçası. Qazax məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 227x171 sm
 "Garachop" carpet. Gazakh school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 227x171 cm
 Ковер «Гарачёп». Газакская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 227x171 см

"Demirçilər" xalçası. Qazax məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yün, 410x105 sm
"Demirchilar" carpet. Gazakh school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 410x105 cm
Ковер «Демирчиляр». Газахская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 410x105 см

"Borçalı" (Namazlıq) xalçası. Qazaq məktəbi. Azərbaycan. 1333 hicri/1915. Yun, 164x118 sm

"Borchaly" prayer rug. Gazakh school. Azerbaijan. 1333 Hijra/1915. Wool, 164x118 cm

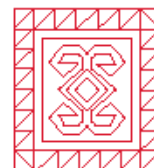
Молитвенный ковер «Борчалы». Газахская школа. Азербайджан. 1333 хиджри/1915 г. Шерсть, 164x118 см

"Qazax" xalçası. Qazax məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 252x147 sm
"Gazakh" carpet. Gazakh school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 252x147 cm
Ковер «Газак». Газакская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 252x147 см

Zili. Qazax məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin əvvəli. Yun, 330x171 sm
 Zili. Gazakh school. Azerbaijan. Early XIX century. Wool, 330x171 cm
 Зили. Газахская школа. Азербайджан. Начало XIX века. Шерсть, 330x171 см

"Qazax" xalçası. Qazax məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yün, 354x136 sm
"Gazakh" carpet. Gazakh school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 354x136 cm
Ковер «Газах». Газахская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 354x136 см

230

"Qaçğan" xalçası. Qazax məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yun, 165x127 sm
 "Gachagan" carpet. Gazakh school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 165x127 cm
 Ковер «Гачаган». Газакская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 165x127 см

237

"Göyçəli" xalçası. Qazax məktəbi. Azərbaycan. XIX əsr. Yün, 349x150 sm
"Goychaly" carpet. Gazakh school. Azerbaijan. XIX century. Wool, 349x150 cm
Ковер «Гейчели». Газакская школа. Азербайджан. XIX век. Шерсть, 349x150 см

Kilim. Qazaq məktəbi. Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yün, 335x162 sm
Kilim. Gazakh school. Azerbaijan. Late XIX century. Wool, 335x162 cm
Килим. Газакская школа. Азербайджан. Конец XIX века. Шерсть, 335x162 см

Qarabağ xalça məktəbi

Garabagh carpet school / Гарабахская ковровая школа

234

Şuşa şəhərinin qala divarı
The wall of Shusha
Крепостная стена города Шуши

Qarabağ təkcə Azərbaycanın deyil, dünya sivilizasiyasının ən qədim mərkəzlərindən biridir. Tarixi mənbələrə görə "Qarabağ" adı ilk dəfə 1300 il bundan əvvəl işlənilmişdir. Bu diyarın adı "qara" və "bağ" sözlərindən yaranmışdır. "Qara" termini rəng bildirməklə yanaşı, tarixən "böyük", "sıx" və "gözlə"

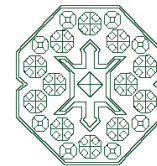
Garabagh is one of the most ancient centers of civilization not only in Azerbaijan, but also in the world. The first mentions of the word "Garabagh" were encountered in historical sources written 1300 years ago. The name of this land consists of two parts: "gara" (black) and "bagh" (ground). The word of "gara" also means "beauty, greatness". Thus, "Garabagh" is translated as "great garden" or "wonderful land".

Гарабах является одним из древнейших центров цивилизации не только в Азербайджане, но и во всем мире. Первые упоминания слова «Гарабах» встречаются в исторических материалах, написанных 1300 лет назад. Название этого края состоит из двух частей: гара (черный) и баг (земля). Слово «гара» означает также «красота, величие». Таким образом, «Гарабах» переводится как «красивый, большой сад» или «благодатная земля».

Обнаруженный археологом М. Гусейновым в Азыжской пещере фрагмент женской челюсти, возраст которого 350-400 тыс. лет, а также археологические памятники на реке Гуру-чай, возраст которых насчитывает 1,2 млн. лет, свидетельствуют о том, что эта земля была пристанищем человека уже в глубокой древности.

Культура Гарабаха развивалась начиная с неолита, бронзового и начала железного веков. Здесь расцвела богатая ходжалинско-кедабекская культура, формиро-

anlamında da işlədilmişdir. Beləliklə Qarabağ sözü “böyük bağ”, “gözəl bağ” və ya “səfəli bağ” mənasını daşıyır. Azıx mağarasından tapılan 350-400 min il əvvələ aid qadın çənəsinin bir hissəsi (arxeoloq M. Hüseynov) və 1, 2 milyon ildən də əvvəllərə gedib çıxan Quruçay mədəniyyəti abidələri Qarabağın ən qədim insanların yaşayış məskənlərindən biri olduğunu sübut edir.

Qarabağ hələ eneolit, tunc və ilk dəmir dövrlərindən başlayaraq hər zaman tərəqqi etmiş, daha sonralar son tunc və ilk dəmir dövrlərinin tarixdə qoyduğu Xocalı-Gədəbəy mədəniyyəti ilə yadda qalmışdır. Tarixin müxtəlif mərhələlərində inkişaf etmiş Qarabağ bütün Azərbaycanla birlikdə Ərəb xilafətinin əsarəti altına düşmüş, ərəb imperiyasının süqutundan sonra IX-X əsrlərdə Sacilər dövlətinin, X əsrdə Salarilər, XI-XII əsrlərdə Atəbəy Eldəgizlər, XIII əsrin ikinci yarısından XVI əsrə qədər Hülakülər (Elxanilər), XV əsrdə Qaraqoyunlu və Ağqoyunlu dövlətlərinin tərkibində olmuşdur.

Səfəvilər dövləti - Qarabağ tarixi əyalətinin ərazisini əhatə edən mərkəzi Gəncə şəhəri olan Qarabağ bəylərbəyliyi yaratmış, XVII - XVIII əsrlərdə Azərbaycanın feodal dövlətlərə - xanlıqlara parçalanması zamanı Qarabağ bəylərbəyliyi Qarabağ və Gəncə xanlıqlarına bölünmüşlər. 1805-ci ildə isə Qarabağ xanlığı Rusiya imperiyasının tərkibinə daxil olmuş, 1822-ci ildə xanlıq ləğv olunaraq eyniadlı əyalət yaradılmışdır.

The 350-400 thousand years old fragment of woman's jaw from the Azykh Cave (M.Huseynov) and the 1.2 million years old archeological objects revealed on the Guruchay river evidence that this land was a haven for the man as early as remote antiquity.

The culture of Garabagh developed since the Eneolith, Bronze Age and early Iron Age. Here the rich Khojaly-Gedabek culture of the late Bronze Age - the early Iron Age flourished.

Garabagh was conquered by the Arabian Caliphate, and it was a part of the Sajid State in the IX-X centuries, then was joined to the Salarid State in the X century and to the Eldegiz dynasty in the XI-XII centuries, and was submitted by the Elxanids from the 2nd half of the XIII-XVI centuries, and was

Şərq orkestri Qarabağ xalçaları önündə.
Şərq xalqlarının I Qurultayı. 1920

The Oriental orchestra against Garabagh
carpets. 1st Meeting of Oriental Peoples. 1920

Восточный Оркестр на фоне гарабахских
ковров. I Съезд народов Востока. 1920

вавшаяся с конца бронзового - начала железного века.

Гарабах был завоеван Арабским халифатом, в IX-X вв. вошел в состав государства Саджидов, в X веке был завоеван Саларидами, в XI-XII вв. - Эльдегизидами, со 2-й половины XIII-XVI вв. подчинялся Эльханидам, а в XV веке был завоеван государствами Гара-гоюнлу и Аг-гоюнлу.

Государство Сефевидов создало Гарабахское бейлярбекство с центром в городе Гяндже, а в XVII-XVIII вв. эта земля распалась на Гарабахское и Гянджинское ханства. В 1805 году Гарабахское

Daşdan yonulmuş qoç heykəli. Orta əsrlər. Bərdə
A stone statue of ram. Middle Ages. Barda
Каменная статуя барана. Средние века. Барда